

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Historický ústav

Průběh a konec 2. světové války v Žabovřeskách a okolí

Vítězslav Brož

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. et PaedDr. Jiří Dvořák, Ph.D.

České Budějovice 2008

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci Průběh a konec 2. světové války v Žabovřeskách a okolí vypracoval samostatně, s použitím pramenů a literatury uvedených v závěrečném seznamu.

V Českých Budějovicích dne 31. 7. 2008

Poděkování

Upřímně bych chtěl poděkovat všem, kdo mi jakkoliv s touto prací pomohli. Hlavně své přítelkyni, která mi vytrvale pomáhala, podporovala a usměrňovala mě. Také se mnou měla téměř až svatou trpělivost. Dále mé poděkování patří mému kamarádovi Janu Rouskovi, který také přispěl cennými radami a byl vždy připraven pomoci.

Dalším bez koho by tato práce asi jen těžko vznikla, je pan PhDr. et PaedDr. Jiří Dvořák, Ph.D., můj vedoucí práce, který i přes svůj úraz zapojil své síly a asistoval svými radami, povzbuzováním i starostlivostí.

V neposlední řadě je potřeba poděkovat všem pamětníkům, kteří byli ochotni podělit se o své vzpomínky. Z nich hlavní dík patří mé babičce, která nejen že ochotně vypověděla svůj příběh, ale velmi mi pomáhala i s přesvědčením ostatních pamětníků, aby se o svůj příběh podělili.

Poděkování také patří Janu Tomáškoví, starostovi obce Žabovřesky, kterému nevadili mé návštěvy na obecním úřadě.

Anotace

Průběh a konec 2. světové války v Žabovřeskách a okolí

Bakalářská práce *Průběh a konec 2. světové války v Žabovřeskách a okolí* se zaměřuje na události největšího konfliktu historie a jejich dopad na několik vesnic v jižních Čechách. Vesnice v této oblasti se dočkaly za války mnoha změn. Některé z nich byly k lepšímu, většina k horšímu. Obce po příchodu Němců nejdříve potkal ekonomický rozkvět, který však neměl dlouhého trvání. Dále už obce neblaze ovlivňovaly utužující se poměry v Protektorátu.

V Žabovřeskách proběhlo německé vojenské cvičení, došlo ke změnám ve správě obce a ze vsí byly odvezeny zvony. V roce 1942 proběhlo vystěhování místních sedláků a poněmčení obce příchodem přistěhovalců z Dolomit. V Žabovřeskách také došlo ke kontrole ve mlýně, po kterém bylo zatčeno několik lidí, z nichž někteří ve vězení zemřeli.

Konec války pak poznamenává úprk německých vojáků, ale také radost z osvobození. Do vsí přicházejí americké a sovětské jednotky. Ty se dostávají do střetu s místní populací. Postupně pak dochází k odchodu německých přistěhovalců, amerických jednotek a vojáků Rudé armády. Život se poté pomalu vrací do normálu.

Práce je založena na zápisech v kronikách a především na výpovědích pamětníků těchto událostí. Události jsou pak většinou spíše popisovány z jejich pohledu.

Annotation

Course and conclusion of II. World War in Žabovřesky and surrounding areas

The bachelor work *Course and conclusion of II. World War in Žabovřesky and surrounding areas* focus itself on events of the biggest conflict of history and their impact on few villages in the southern Bohemia. Villages in this area experienced a lot of changes through the course of war. Some changes were for the better, most for the worse. First, after Germans came, the villages' economy grew, though it was only short-lived. In the following the villages were influenced unpropitiously by deteriorating situation in Protectorate of Bohemia and Moravia.

In Žabovřesky there was the German military training, some changes in local government occurred and the bells were taken from the villages. In 1942 eviction of local farmers took place and immigrants from Dolomites came instead of the farmers. There was also police raid in watermill in Žabovřesky, which led to imprisonment of few people and some of them died in prison.

The end of the war is marked by retreat of German soldiers, but also by joy of liberation. Soviet and American troops come to villages and they get into concurrence with local population. Gradually German immigrants, American troops and soldiers of Red Army leave. Life gets back to normal state afterwards.

The work is based upon records in local chronicles and above all upon testimonies of witnesses about these events. Events are described from their point of view for the most part.

Obsah

1. Úvod.....	7
2. Počátek.....	9
2.1. Mnichov.....	9
2.2. Okupace.....	12
3. Léta válečná.....	15
3.1. Rok 1940.....	15
3.2. Rok 1941.....	17
3.3. Rok 1942.....	20
3.4. Zemědělství.....	28
3.5. Rok 1943.....	34
3.6. Rok 1944.....	38
4. Rok 1945.....	42
4.1. Ozvěny války.....	42
4.2. Návštěvy.....	44
4.3. Nadšení.....	50
4.4. Německý voják.....	52
4.5. Osvobození.....	59
4.6. Chování.....	63
4.7. Odchod Němců.....	71
5. Oběti.....	74
6. Závěr.....	77
7. Seznam pramenů a literatury.....	80
8. Seznam obrazové přílohy.....	82
9. Obrazová příloha.....	83

1. Úvod

Léta protektorátu znamenala pro Československo období velkého útlaku. Přinesla také do společnosti mnoho změn. 2. světová válka by se dala právem považovat za zlomovou etapu moderních dějin. Znamenala nástup nových režimů a pád starých. A v mnohém přinesla i změny do života obyčejných lidí.

O 2. světové válce toho bylo napsáno opravdu mnoho. Byla rozebrána z mnoha rozličných úhlů. Většina knih se však věnuje mezinárodním okolnostem. Popřípadě pak osudům jednoho státu, jednoho bojiště nebo jedné jednotky. I o Protektorátu Čechy a Morava vyšly knihy, jejich počet už ale není tak veliký. Většina z nich byla napsána českými autory. Za jednu z klíčových se dá považovat kniha Jana Gebharta a Jana Kuklíka *Dramatické i všední dny Protektorátu* vydaná v roce 1996.

Dalšími důležitými pracemi jsou *Česká kultura za protektorátu* z roku 1996, jejímž autorem je Jiří Doležal, a „mladé“ práce Jana Borise Uhlíře *Ve stínu říšské orlice* z roku 2002 a kniha fotografií *Protektorát Čechy a Morava v obrazech* z roku 2007.

Z děl vzniklých za hranicemi naší země je důležitá, do češtiny přeložená, již starší kniha *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945* od Detlefa Brandese z roku 1969 a její druhý díl z roku 1975. Tato díla byla u nás vydána až v roce 1999 jako jeden svazek, proto je lze považovat za práci relativně novou. Ale ani po tolika letech od svého napsání rozhodně neztratila na své kvalitě.

Knihy zabývající se reflexí války na českém venkově pak už prakticky nenajdeme. O samotném konci války a přivítání osvoboditelů ve městech i na venkově se můžeme dočíst například v knize Jindřicha Pecky *Na demarkační čáře: Americká armáda v Čechách v roce 1945* z roku 1995.

Tato bakalářská práce se pokouší zaměřit právě na události války a jejího konce na vesnicích. Pokusil jsem se poodhalit dění na českém venkově, respektive v jeho malé části. Zaměřuji se na 5 vesnic ležících na západ od Českých Budějovic. Konkrétněji se větší část práce týká mé rodné vesnice, Žabovřeskám,. V té době zde žilo něco málo přes 400 obyvateli a byla tedy největší obcí ze zkoumaných.

Práce sleduje vesnice od odstoupení pohraničí „Třetí Říše“, kdy se dostaly na samou hranici Česko-Slovenska. Dál se pak zaměřuje na události během okupace. Sledován je počáteční ekonomický růst, který je však brzy vystřídán postupně se prohlubující krizí.

Dochází k pozvolné reorganizaci místní správy a Žabovřesky se pak postupně staly dějištěm všemožných událostí. Došlo zde několikrát k vojenskému cvičení Wehrmachtu, a také, podobně jako v jiných obcích, k vysídlení místního obyvatelstva a následné nastěhování „Němců“ z Tyrolska. Také zde proběhlo mnoho hospodářských kontrol, z nichž jedna vedla k uvěznění a smrti několika lidí.

V poslední části je pak popisován děj roku 1945 a hlavně průběh osvobození. Všímám si především událostí v posledních dnech války a příjezdu a pobytu spojeneckých vojáků. Další důležitou částí je odchod německých přistěhovalců.

Hlavní pramennou základnou pro práci tvoří rozhovory s pamětníky těchto válečných let. Jako druhý pramen pak slouží kroniky obcí, neboli takzvané Pamětní knihy, uložené buď přímo na obecních úřadech obcí nebo ve Státním okresním archivu v Českých Budějovicích. Byl v nich pozorován sled událostí a zápisy byly následně konfrontovány se vzpomínkami pamětníků.

Pro období přibližně od roku 1940 dál bohužel převážná část kronik jako pramen nelze využít. Ačkoliv jsou datovány až do roku 1945, končí většina z nich rokem 1939, kdy byly kroniky odevzdány. Ty, které pak roky 1940-1945 obsahují, jsou dopisovány dodatečně, takže také ne zcela přesně.

Největší pozornost není věnována tomu, jak události skutečně probíhaly, ale spíše pohledu na ně očima pamětníků. Proto se vždy snažím porovnávat vyprávění více pamětníků.

Stěžejním tématem je vnímání klíčových i méně důležitých chvil. Snažil jsem se zjistit, jak se lidé dívali na změny ve společnosti a jak byli ovlivněni novou protektorátní politikou. Proto nemusí být, a předpokládám, že ani nebude, popsání událostí vždy objektivní. Pokusím se zjistit, zda vesničané pocítili ekonomické i politické změny v zemi, a jak viděli a prožívali hospodářské kontroly. Jaký vztah měli k přistěhovalým Němcům, kteří vyhnali některé z nich z domovů, a v jaké atmosféře proběhl později jejich odsun. To bude dalším tématem práce.

Se stejnou prioritou jsem se pak snažil zjistit jejich pohled na události konce války. Narátoři měli objasnit svůj náhled na dění posledních válečných dnů a svou roli v něm. Dále se snažili objasnit svůj názor na Rudou armádu i na armádu americkou. Jestli mezi nimi vnímali rozdíly, jestli nebyly s Rusy problémy, a která z armád byla ve větší oblibě.

Téma jsem si vybral na základě mého zájmu o 2. světovou válku. Také jsem cítil potřebu dozvědět se něco o historii místa, kde žiji. Rozhovory s pamětníky pak proto, že jsou podle mého mínění tím nejautentičtějším pramenem.

2. 1. Počátek - Mnichov

Již Mnichovský diktát vzbudil v obci ohlasy, jak ukazuje hlavně záznam v obecní kronice.¹ Kronikář se zde snaží rozebrat vzniklou situaci komentářem k Anšlusu Rakouska. Poté přidává i hodnocení mezinárodní situace ohledně mnichovské dohody a jednání západních mocností. Kronikář však bohužel před odevzdáním kroniky do německých rukou v roce 1939 mnoho údajů pro jistotu začernil. Místy se jedná i o celé pasáže. A tak si jeho názor na některé události lze jen domýšlet. Začerněna byla i některá zdánlivě neškodná slova, jakožto každý výskyt slova „republika“. V nezačerněných částech se dozvídáme o ochotě českého lidu položit za vlast životy, o zradě Francie i „bratrů“ Slovanů, Slováků a Poláků. Kronika obce Dehtáře nabízí jen zběžný výklad událostí. Na druhou stranu kronika obce Jaronice udává velmi podrobný faktografický výklad mezinárodní situace po dnech od října 1938 do března 1939.

Zajímavý je názor žabovřeského kronikáře na zahraniční politiku, který zůstal zachován téměř celý: „*Žel Bohu, že neseme část viny na této...² sami svou nesnášenlivostí, protože demokratickou formu zvrhli jsme v třídní boj, v boj strany proti straně, místo abychom byli národně jednotní. ... Budiž zde ale podle pravdy konstatováno, že největší vinu nesla naše zahraniční politika od převratu, která nepřijala nabízené pakty o neútoční a hospodářské spolupráci se svými největšími sousedy, Německem a Polskem. A tuto zahraniční politiku vedl jako zahraniční ministr a dále dirigoval jako druhý president dr. Edvard Beneš. Jakou vinu a co chtěl tento člověk, prokáže budoucnost a snad bude i jednou v této knize zaznamenáno.*“³

Vrstvou obyvatel, které se v Žabovřeskách dotklo zabránění pohraničí asi nejvíce, byly možná trochu překvapivě děti. Důvod pro to se dozvídáme z vyprávění pana Jiřího Dolejšího z Břehova: „*Strýčická škola tam byly ty Mögel, to byly takové holky, blondýny většinou. A to byly jako matky pro vojáky německé. Tak to zkrátka zabrali. Tady žádná škola nebyla, tak to nemohli vzít. Ale když na něco vojáci přijdou, tak to zahrnou. Školu, to je větší prostor, tak tam se ubytuje hejno vojáků, nebo alespoň ten štáb aby tam byl.*

¹ Autorem kroniky obce Žabovřesky byl na počátku sledovaného období Václav Sýkora. Ten ale zápisy končí s odevzdáním kroniky. V roce 1940 navíc umírá. Po něm jsou záznamy dopisovány až v roce 1948 pravděpodobně Jaroslavem Rypotou (viz. zmínka, že byl autor synem starosty). V roce 1948 pak na krátko přebírá kroniku František Peterka za pomoci Víta Drába a Josefa Brože.

² Začerněná část, asi 3 slova.

³ Kronika obce Žabovřesky, s. 115-116.

Strýčická škola fungl nová, tak co by tam nevlezli? ... Ono i ve škole jenom 10 jich mohlo jít do té měšťanky. Ten kdo měl dobré známky a nebo nějakým podfukem. Já byl devátý a tam nějaký Hála z Češnovic to s řídícím a šup a já byl jedenáctý, zkrátka nemohl jsem tam, do Zlivi do měšťanky. Pak jsem to udělal, do třetího ročníku teprve, jsem se dostal.“⁴

Obec Strýčice ležela v Sudetech, a proto byla škola po obsazení pohraničí Němci pro české děti nepřístupná. Děti byly přesunuty do měšťanky do Zlivi, která leží od Žabovřesk i Břehova podstatně dál než Strýčice.

Potvrzení těchto obtíží dokládá i pan Jan Masař: „*Jediný dopravní prostředek bylo kolo. A nebo zapřáhnout kobyly. Jít pěšky, kobyly nebo kolo. To ještě jsme chodili do měšťanky do Strýčic. Tam v tom 43... v 38 to zabrali Němci, tak když se přestěhovali do Zlivi, tak jsme jezdili dennodenně na kolech do Zlivi. Tam zase bylo moc žáků a málo místa, tak jsem pak tam třetím rokem chodil do Čtyráku, k Výstavišti. Takže jsem prošel tři měšťanky. A to stejně bylo na kolech, ať přšelo nebo něco. Neexistovalo, abych jel autobusem. Do Strýčic jsme chodili pěšky, když bylo špatné počasí, a do Zlivi a do Čtyráku na kolech pořád, to pěšky nešlo. Ale řeknu ti takový případ, pamatuji si, jako by to bylo dnes. To bylo o Vánocích, jsme šli pěšky do Strýčic a šli jsme přes Dehtář. Bylo to přesně před vánočními prázdninami. A jsme šli prostě dál až dozadu do Strýčic. A když jsme přišli do toho středu, tak to před námi začalo prskat. Tak jsme po bříše, tak jsme lezli takových sto metrů. Tenkrát jsme měli strašně štěstí, že nás to tak napadlo, tu váhu jsme rozložili, kdybychom bývali šli...“⁵*

Obsazením pohraničím se také dostaly Žabovřesky prakticky na hranice Československa. Přesněji obec Dehtáře, která se ještě během válečných let dostala pod správu Žabovřesk. Ta měla ve svém katastru umístěnou hraniční závoru, a také byla v obci ubytována posádka finanční stráže. Celkem asi 12 osob.⁶ Jeden z finančníků byl podle kroniky ubytovaný také v Žabovřeskách.⁷ Každý, kdo chtěl poté pracovat na pozemcích ležících v zabraném území, potřeboval propustku od okresního úřadu v Českých Budějovicích. To platilo také v případě, když chtěl navštívit některou ze zabraných obcí.

K hranicím se Sudety se váže také jedna zajímavá historka. „*No já si pamatuji, jak je ten les mezi Dehtáři a Radašovicemi, tak před tím lesem byla závoru německá. A protože tam byl už ten Reich. A potom zjistili, že ten Dehtářský katastr je až za tím lesem asi 200*

⁴ Archiv autora, Vyprávění pana Jiřího Dolejšiho.

⁵ Archiv autora, Vyprávění pana Jana Masaře.

⁶ SOKA České Budějovice, Kronika obce Dehtáře 1925-1945, s. 39.

⁷ Podle pana Kubíka žádná pohraniční stráž v Dehtářích nebyla.

metrů, tak tam potom šraňk přendali, tam na konec toho katastru dehtářského, tak tam už potom byl Sudetenland, Reich.“⁸

Podle dehtářského kronikáře se obec nápravy nedomohla. „S obcí Radašovicemi bylo do mapy k zabrání zakresleno i část katastru naší obce u Radašovických hranic o výměře 20 ha 55 arů, tj. les „Křoví“ s polemi za lesem u Tupes až ke kříži a pak pole pod lesem. Naše úřady nařídili před zabráním Radašovic, bychom zkolíkovali jenom po hranicích za lesem a kolem rybníka „Dehtáře“, že prý nám tu naši část katastru nezaberou. Avšak asi za 3 týdny, když přišla komise, zabrala nám tuto část i přes naše protesty. Podali jsme ihned žádost, aby to bylo ze záboru propuštěno, ale nebylo to nic platné.“⁹

Nejcitelněji však zasáhli události 38. roku rodinu Marie Kubíkové, která v té době žila v Čakově. „... Ještě ti mohu říct, že můj strejda, jako tátův bratr, on se jmenoval Klimeš, měl sice jiný příjmení, protože babička ovdověla, můj dědeček zemřel a tohle bylo jako druhé manželství. Ale vůbec se to nepoznalo, že by tam byly dvojí děti. A on byl finančníkem. A v 38. roce sloužil v Rychnově tadyhle u Dolního dvořiště a byl na dovolence. Tam měli rotu. To je za Dolním dvořištěm, tam je takový ten kostelík teď. A oni začali ti Ordneři... Ordneři, to byl dobytek, takový ti mladí sudeťáci zblázněný, Henleinovci. To byli takový ti výrostci. Tak on přijel z té dovolenky a ten velitel, jako že tam se střílí v těch Cetvinách. Tak je tam poslali na průzkum, proč že se tam střílí. Tam byla rota těch finančníků. Jenomže ty tam byli nějak v lese, a jak jel na motorce, byli dva, ještě jeden, to byl nějaký četař asi, a jak byla mobilizace, tak byl povoláný, tak ten tam byl jako, jako... záložník. A ten seděl vzadu a strejda řídil. A oni po nich začali střílet, tak oni tam skočili za nějaký kompost a tam se kryli. Jenomže on to dostal do břicha, ještě na té motorce jak seděl. ... A oni po nich pálili, on se chtěl zvednout a dostal znova a zemřel tam. Tamten byl zraněný. Toho odvezli do Lince do nemocnice a strejdu tam nechali ležet za tím kompostem asi dva dny nebo kolik. A vím, že on byl Václav a bylo to v září, že měl kolem toho svatého Václava pohřeb, státní pohřeb to byl ještě. Pamatuji si věnce od prezidenta republiky. A babička je každý rok přinesla, to byly z umělé hmoty, dala na ně deky a viseli na půdě ve skříni. Ale divím se, že za té války je nosila pořád na ten hrob, vždycky na Všechny Svaté, že jí nikdo neudal, bylo tam „od presidenta republiky“. Nikdo tak... oni spíš ti lidi drželi pohromadě a ty Němci tam nepřišli.“¹⁰

⁸ Archiv autora, Vyprávění pana Jiřího Dolejšiho.

⁹ SOKA České Budějovice, Kronika obce Dehtáře 1925-1945, s. 38- 39.

¹⁰ Archiv autora, Vyprávění paní Marie Kubíkové.

2. 2. Počátek - Okupace

Okupace německými vojsky dne 15. 3. 1938 a následné vytvoření Protektorátu Čechy a Morava znamenali pro celou republiku i pro většinu jejího obyvatelstva důležitý životní zlom. Výjimkou z tohoto nebyly ani Žabovřesky. Přesto nebyly, alespoň podle vyprávění pamětníků, nějaké výraznější změny patrné hned zpočátku. Jediná vzpomínka na den okupace se týká počasí. A jak potvrzuje více lidí, tak počasí bylo v ten den velmi špatné a na březen ještě celkem silně sněžilo.

O roku 1939 se moc nedozvídáme ani z kroniky obce Žabovřesky, kterou musel kronikář se začátkem okupace odevzdat. Události válečných let jsou poté zpětně dopisovány až v roce 1947 novým kronikářem a roku 1939 se dotýkají jen velmi letmo. V kronice obce Jaronice je rok 1939, ale jsou tam vylíčeny hlavně obecné události ve světě, týkající se Československa. Místní kronikář také shledává potěšujícím, že se naše země vyhnula osudu Polska, které bylo dobyté německými vojsky.¹¹

Hlavní událostí roku devětatřicátého pro žabovřeského kronikáře bylo zrušení „Okrášlovacího spolku“. Ten se prý ve vsi zasloužil o mnohé úpravy všeho druhu. Taktéž mizí i dramatický odbor hasičského sboru. Dále se kronika okrajově zmiňuje o rostoucím vlivu Němců ve vsi a o dobrovolném odchodu 4 lidí na práce do Říše.¹²

Pan Masař pak popisuje asi 10 lidí kteří byli posláni do Německa na práci. Nezastává však názor, že by se jim tam nelíbilo. Alespoň ne zpočátku. „*S příchodem německé armády byli pracovníci posíláni do Německa na práci. Jednalo se hlavně o zedníky, pekaře a pomocné pracovní síly. Ze začátku se jim tam líbilo, protože tam byly o hodně větší mzdy v porovnání tady v Česku. Každý podnikatel, ať to byl zemědělec nebo soukromník, měl určitý počet pracovníků a ti, co byli přebyteční, byli posíláni do Německa.*“¹³

Další rys roku 1939 dále udává znovu Jan Masař. Jedná se o chování německých vojáků na okupovaném území a o důvody takového chování. „*Ze začátku se moc neukazovali německý vojáci, ale akorát že živobytí tady bylo, hlavně potraviny velice*

¹¹ „Pro nás zatím potěšující je to, že v r. 38 vyhnuli jsme se válce a že neneseme osud Polska.“ SOkA České Budějovice, Kronika obce Jaronice 1924-1940, s. 101.

¹² „Současně s úpadkem našich věcí šíří se vliv Němců. A tak roku 39 odjíždějí dobrovolně naši dělníci do „Říše“ na práci. Z Žabovřesk odjeli na tuto práci dobrovolně 4 osoby.“ Kronika obce Žabovřesky, s. 141.

¹³ Archiv autora, Vyprávění pana Jana Masaře.

laciný, takže oni velký množství skupovali v krámech a posílali to do Německa. ... Třeba když přišli Němci, ve Čtyráku jsem byl, tady na rohu, u toho parku, a tam na tom rohu byl obchod, smíšené zboží. Tak jsem tam taky byl a přišel ten Němec, jako když přišli Němci, a za marku chtěl vejce. A on jich dostal 12. A on říkal „Mein Gott, mein Gott, mein Gott.“ Měl to v čepici a furt to přepočítával. Protože, tady to živobytí v poměru k Německu bylo strašně laciný, tak si myslel, že dostane, on ukazoval „drei, drei.“ Ono tam stálo asi třicet fenyků. To si se pak nedivil, že oni přišli do krámu a skoupili cukr, mouku... A to všechno vzali a posílali do Německa. To byli ty první, co jako sem přišli.

Tenkrát Němci přišli, obsadili hlavní ty posty, pak nějaký ty udavači, co se s nimi dali. To byla největší verbež. To na tebe ukázal, přijelo gestapo a odvezli tě.

... A tam už to právě nebylo v Německu, protože zahnali tam plno těch pracujících, byli na vojně, Němci chlapi. Takže ta výroba tam klesla, takže tam byl nedostatek potravin.“¹⁴

Jeho vzpomínky nejsou tím jediným, co naznačuje, že život v Žabovřeskách nebyl příchodem německých vojáků příliš ovlivněn. Svědčí o tom nejen vyprávění o tomto úvodním období okupace, ale hlavně nedostatek vyprávění o něm. Ani kronika ani většina narátorů toto období téměř nezmiňuje, což naznačuje nedostatek důležitých událostí hodných zaznamenání či zapamatování. A události, které se většinou pamatují nejvíce, jsou ty zlé a dramatické.

Z některých náznaků v rozhovoru se dá i soudit, že v určitých oblastech, i když si to ani sami narátoři nepřiznávají rádi, viděli i kladný vliv německých vetřelců na dění v zemi. Tázaní pamětníci často vzpomínají na nadbytek zboží, a tudíž neschopnost udat hlavně dobytek a selata na trzích. To se s příchodem Němců a už zmiňovanou lačností po místním zboží změnilo. Najednou byl o potraviny zájem a vesničané neměli problém je udat. Tyto „zlaté časy“ přešly až se zavedením potravinových lístků.

Další pozitivní vliv nastiňuje pan Jiří Dolejší. Jedná se o budovatelské projekty Němců, kteří se pustili do zvelebování obcí. Tato snaha jim však dlouho nevydržela. „*Jo a ještě Němci, to bylo ze začátku, měli nařízeno od té NSDAP, a tak musela chasa mít cimru zamykatelnou, okno mřížované, komín a topení a kamna. A když to nebylo, tak dávali, aby se to mohlo postavit. Tady Janečků chalupa, tak tam postavili dvoubytovku. Kuchyni, nějakou tu spalnu a ještě nějaká ta chodba a já nevím co. A hajzl ten už byl venku. Zkrátka deputátní chalupu pro dva. Protože on neměl jak, tak to udělali Němci.*

¹⁴ Tamtéž.

U Karpíšků se taky stavělo. Každý si zkrátka nějak zvelebil. No musel to mít, protože oni na to dbali, ale potom už jim to bylo jedno, neměli nic, jestli někdo od nich dostal cihlu. To dělali ze začátku, to byli mistři světa. „My to všechno předěláme.“ Houby předělali, volové. ... Taky tam Němci táhli tu silnici, štětovali až do Strýčic. Začali budovat most pod Strýčicemi a od mostu nahoru k Radašovicům dělali ten štět. Ale jeden chlap tady z vesnice tam na tom dělal a pak vyprávěl, jak tam má být takový ten kanál, na odtok vody, tak ten už neudělali. Už na to neměli.“¹⁵

¹⁵ Archiv autora, Vyprávění pana Jiřiho Dolejšího.

3. 1. Léta válečná – Rok 1940

Pokud mohl být začátek okupace považován v některých směrech pro lidi ve vsi za přínosný, tak rok 1940 už se nese téměř zcela v duchu nepříznivém. Začíná být pocíťována represivní činnost Němců a první snahy o kontrolování běhu života v obci. Tomuto roku se ale stále věnuje nejvíce kronika. Narátoři jako by měli v paměti hlavně druhou polovinu válečného období. Je to však celkem logické i z důvodu, že na začátku války byli většinou ještě příliš mladí.

K roku se nejprve váže, téměř posměšně zaznamenané, vytvoření Svazu zemědělství a lesnictví, přestěhování obecní kanceláře, i přírodní podmínky tohoto roku. „*V roce 1940 zřízen byl v naší obci Svaz zemědělství a lesnictví. Němci chtěli tak získat českého sedláka. Leč naši lidé a zvláště ti, kdož byli postaveni v čelo tohoto nástroje, z valné části včas rozeznali úmysl Němců a tak i tuto německou baštu izolovali. ... V zimě roku 1940 byla převezena obecní kancelář do samostatné místnosti. Po celá staletí a možno říci tisíciletí byl obecní úřad v bytě starosty obce.*¹⁶ *Zvýšená válečná agenda však potřebovala oddělené místnosti. A tak byl celý obecní majetek investiční, který činil jednu skříňku a jednu polici, odvezen z č. 3, kde bydlil starosta, do č. 21.*¹⁷ *Příroda, jako by chtěla zničit okupanty, vytvářela v tomto roce nepříznivé počasí, takže pole nedávala takový výnos jako v letech předválečných.*“¹⁸

Došlo také ke zrušení Okrašlovacího spolku, který dle kroniky udělal mnoho pro obec. Sbor dobrovolných hasičů byl přejmenován na Hasičský sbor.

V tomto roce byla také v Břehově zřízena četnická stanice. Výpovědi o její velikosti se ale dost rozcházejí. Podle pana Dolejšího čítala její posádka jen pár lidí.¹⁹ Naopak zápis v kronice svědčí o větší stanici.²⁰ Četníci byli Češi a podle výpovědí s nimi nebyl žádný problém. To opět dokládá pan Dolejší, i když jeho výpověď se týká spíše období pozdějšího: „*Ale nebyli ti četníci, že by byli zlí na Čechy. Zkrátka byli to Češi a věděli, že dostali Němci na frak, tak taky nemohli si dělat nějaké kaňky někde. Zabíjel vedle*

¹⁶ Tato věta byla dodatečně škrtnuta.

¹⁷ Č. 3 byl dům starosty Vojtěcha Rypoty a č. 21 je chalupa patřící k č. 20, takzvanému Masařovu statku.

¹⁸ Kronika obce Žabovřesky, s. 141-142.

¹⁹ „*A tady to bylo, jak byla hospoda v Břehově, tak tam nahoře, naproti Pasákům, tam byli četníci. Asi 4 tam byli. Maršík a ty další si jménem nepamatuji.*“ Archiv autora, Vyprávění pana Jiřího Dolejšího.

²⁰ „*Naše obec náleží pod četnickou stanicí v „Břehově“, kde jest v roce 1940 (mnoho) víc než dost četníků, takže si podávají u starosty ruce.*“ Kronika obce Žabovřesky, s. 142.

na černo a oni mu koukali z okna rovnou do dvora. „Přijďte si na ovar nebo tak něco,“ tak jako je zval. Tak šli.“²¹

Pro potřeby četnické stanice byla do Břehova zavedena také telefonní linka. To znovu dokládá pan Dolejší: „Vím, že sem, asi v roce 40, natáhli telefon, vystavěli sloupy načerněné, namořené tím dehtem a ceduličku tam měli, rok 40 a číslo těch sloupů. Dohnali to do Břehova a potom to táhli ještě až do Dehtář, tam měli možná nějakou wacht cimru, to nevím přesně.“²²

Dalším věcí, která je v kronice umístěna pod rokem 1940 je všeobecný zákaz tanečních zábav. „V tomto roce byly rovněž zaraženy taneční zábavy. Mládež naší obce používá pro svou zábavu sadů na návsi, zde se baví, smějí, a tak zahánějí z mysli chmurný pohled do budoucnosti.“²³

O tanečních zábavách se jinak zmiňuje pouze Marie Kubíková: „A to ještě ty mladý, když se to scházelo tancovat, to nikde se nesmělo nikdy tancovat. Tak se hráli jenom nějaký divadla po té vsi. Nebo koncerty byly. A tancovali. U Krátkých na půdě se tancovalo, na Holubovské baště, a já nevím kde. Ale to víš, to se nesmělo. Takže ti starší, ti měli kus toho mládí zkaženého.“²⁴

Poslední, co kronikář zaznamenává k roku 1940, je odstranění památníků, které byly v obci umístěny teprve v roce 1938. Jednalo se o Švehlův památník k 90. výročí zrušení roboty a Masarykův památník k 20. výročí samostatné Československé republiky. Ty byly ve vsi umístěny 28. srpna 1938 s velikou slávou a nelze se tedy divit nevráživosti, s jakou bylo toto přijímáno. „Pomník Masarykův byl rovněž odvezen, když byl svržen ze svého podstavce, pravděpodobně Němci z blízkých „Sudet“. Tak začínají Němci vládu nad českou vesnicí. „Ničí“ a „Ničí“.“²⁵

²¹ Archiv autora, Vyprávění pana Jiřího Dolejšího.

²² V Dehtářích byla již zmiňovaná finanční stráž; Archiv autora, Vyprávění pana Jiřího Dolejšího.

²³ Kronika obce Žabovřesky, s. 142.

²⁴ Archiv autora, Vyprávění paní Marie Kubíkové.

²⁵ Kronika obce Žabovřesky, s. 142.

3. 2. Léta válečná – Rok 1941

Rok 1941 se v paměti dotazovaných neuchoval ničím výjimečným. Hlavním zdrojem pro tento rok je tudíž kronika.

„Rok 1941. Jak po stránce správní, tak po stránce hospodářské se stále zostrňuje. Nevíme, jak to bude dál, ale tohle není život. Přichází však pomoc v pravý čas. Londýn vysílá pravidelná hlášení. K českému národu promlouvá opět prezident dr. Edvard Beneš. Význam těchto projevů byl pro českou vesnici velký. Při každém vysílání jsme se scházeli rádia a poslouchali slova útěchy, naděje a posily.“²⁶

„Každý večer se musí hlídkovat. Vždy dva do půlnoci a dva po půlnoci. Jak to bylo otravné a vysilující zvláště v létě dovede si každý představit. Němcům se líbili ty naše pole, a tak jednoho dne přišel na obecní úřad rozkaz, že velitelství tzv. říšské branné moci vykoná cvičení v katastru obce Žabovřesk. Za několik dní přijížděli řady koní, děl a šli řady pěších Němců po silnici. To už nebyla taková radost pro nás kluky z vojáků. Nemohli jsme s nimi mluvit a pak, měli takové šedozeleňé šaty a šel z nich strach. Současně s vojskem přišlo i četnictvo a to také české a obsadili cesty vedoucí do Žabovřesk. Němci se v naší obci usadili jako doma, vždyť to byli Němci. Chodili po statcích a kupovali za své bezcenné „marky“ české zemědělské výrobky. Zvláště vajíčka se těm Němcům zamlouvala. A i na našich polích si počínali jako doma. Postavili si děla, kulomety a minomety na „Dílce“, po levé straně cesty do „Čakova“. A jak co jejich děla, kulomety, minomety snesly, stříleli ve směru k dehtářskému rybníku. Nejvíce byla postižena pole na „Kochalkách“, na „Zahájských“ a na „Obecních“. Pak si představte, jak pole vypadala. Samá jáma a samý střep a kulky. A to ještě některé nevybuchly. Pak byl hospodář, který na polích oral, v nebezpečí, že i s koni vyletí do povětří. To se také přihodilo a hospodář z č. 1²⁷ vyoral minu, avšak tak šťastně, že nevybuchla. Němci zde byli asi 3 kráte a vždy si takto počínali. Byli jsme vsutku rádi, když se již neukázali.“²⁸

Poslouchání zahraničního rozhlasu je vděčnou vzpomínkou i pro tázané a alespoň málo k ní měl co říct téměř každý. Nejčastěji se týká odstranění krátkých vln, které proběhlo v roce 1943.²⁹ „Oni z rádií vybrali krátké vlny abychom nemohli poslouchat tu

²⁶ Kronika obce Žabovřesky, s. 144.

²⁷ Takzvaný statek „u Kubíků“, v té době v držení pana Hály. Náleží k němu výměnkářská chalupa č. 60.

²⁸ Kronika obce Žabovřesky, s. 144-145.

²⁹ SOKA České Budějovice, Kronika obce Dubné 1924-1974, s. 122.

Ameriku nebo Londýn. My jsme měli rádio od 37 a vybrali z toho potom ty krátké vlny nebo přerušili. Ale něco se chytlo. A oni taky rušili.“³⁰

Marii Kubíkové zůstalo v paměti označení radiopřijímačů s odstraněnými krátkými vlnami: „*Naši poslouchali rozhlas, to bylo! Zapřeli se, takovou, jak byla železná podpěra k vozu, říkalo se tomu klanice, tak tím zapřeli dvířka, protože to se nedalo vyrazit, to bylo strašně těžké, no a poslouchali. Táta měl ucho na rádiu a poslouchalo se, jéjej... Pamatuji si, jak jsme měli rádio a takovouhle jsme dostali z tvrdého papíru cedulku a to tam muselo být jako pověšené na tom rádiu a tam bylo napsáno: „ Zákaz poslouchání cizího rozhlasu! Neuposlechnutí se trestá kázníci, nebo i smrtí.“ Si pamatuji, že to tam bylo na takové růžové kartičce.*“³¹

Pan Masař zase vzpomněl způsob obelstění kontrol, které obcházely chalupy. „*To se nesmělo, v rádiu krátké vlny byly vyndané, tak se to tam zase nandalo a v noci se poslouchaly krátké vlny. A nebo byla dvě rádia a jedno bylo schované, to bylo normální a to druhé bylo vyrabované a chodily kontroly, jestli tam byly krátké vlny nebo ne, tak se ukázalo to rozebrané a pak se zase vyndalo tohle.*“³²

Nejdramatičtější okamžiky s posloucháním rozhlasu zůstaly v paměti Marie Brožové, která ve svém vyprávění navíc připomíná další dobovou povinnost, zatemňování.

„*No Ježíš, to si furt pamatuji. To víš, cizina se poslouchala. Takhle to*³³ *bylo na okně postavené a tady z Vaněčkoviny, ten byl nasazený v Německu a pak tam dostal žaludeční vředy, tak se dostal domů, tak ten k nám chodil. A zatemněno si musel mít, nesměl si mít škvíru. To i lidi chodili a upozorňovali. Hele, svítí ti trošičku tohleto. To bylo u rádií vždycky, poslouchalo se, jak postupují a jakmile to, u toho Stalingradu, tak už se vědělo, že jako, že to jde zpátky, jak prohráli bitvu u Stalingradu. A teďko, to si pamatuji, seděli u toho přijímače, to mě vždycky vyhnali, ne. Měli strach abych někde něco neřekla, neprozradila. Nu a teďko on se tam hnal četník. Jenže to byl český četník, Huňata se jmenoval. Já už jim to říct nestihla. A teď ono to dělalo vždycky takové klepání ta znělka. Bum bum bum, bum bum bum. A to jako začalo to hlášení, ty zprávy. Tak on tam přišel a oni měli puštěnou tu cizinu. Máma říkala: Já byla bledá.“ Ten Honza, ten byl po té operaci žaludku a vyprávěl, že zůstali jen nehnutě koukat. A on prý jenom povídá:*

³⁰ Archiv autora, Vyprávění pana Františka Kubíka.

³¹ Archiv autora, Vyprávění paní Marie Kubíkové.

³² Archiv autora, Vyprávění pana Jana Masaře.

³³ Rádio.

„Nebojte se. Jak to vypadá?“ Ještě že se jich na to zeptal. Tak to se poslouchalo. Kde se dalo, se poslouchalo. Ale nikdo to nesměl vědět.“³⁴

K poslouchání rozhlasu se váže ještě stručná poznámka v kronice umístěná pod rokem 1944: *„V obci se rozšiřuje poslouchání zahraničního rozhlasu, který se poslouchá sborově.“³⁵*

V souvislosti s posloucháním rádia mluví narátoři ještě o další tajné domácí činnosti. Tou bylo byly mapy a sledování postupu vojsk na nich. Na ty si nejvíc vzpomíná Jiří Dolejší. *„Jenom si pamatuji, že když šel Hitler na Polsko, tak takovou velikánskou mapu to bylo a to víš táta ten tam válčil, tak věděl o co jde. Tak si tu mapu sehnal, koupila a teď tam ty špendlíky a tady byly rudý a Němci já nevím hnědý, bavlnou nebo vlnou to tam vyznačil a popondával sem a pak zase zpátky, když to útočilo. A to chodili starý Matěj, Ryp l a prodiskutovat co je nového, někde něco se slyšelo v rádiu, někde něco v novinách, každý chtěl být informovaný. A táta ten to tam měl, tak to takhle, „potud až jsme dojeli,“ a tak.“³⁶*

Marie Kubíková vypráví o mapách také. *„No a v každém stavení vysela mapa, já si pamatuji, že jsme měli mapu, no byla to taky odvaha od těch lidí. Mapa tam visela a teď bylo, jak šmejdí těma prsty ty mužský, když se večer scházeli a debatovali, tak tam byly úplně stopy.“³⁷*

Na druhé části záznamu je nejvíce zajímavá skutečnost, že ho do svého vyprávění nezařadil žádný z narátorů a nelze o něm tedy napsat víc. Přeci jen taková akce nemohla zůstat nepovšimnuta, a proto je s podivem, že si ji nikdo nepamatuje nebo neměl nikdo potřebu uvést ji ve svém vyprávění.

³⁴ Archiv autora, Vyprávění paní Marie Brožové.

³⁵ Kronika obce Žabovřesky, s. 153.

³⁶ Archiv autora, Vyprávění pana Jiřího Dolejšího.

³⁷ Archiv autora, Vyprávění paní Marie Kubíkové.

3. 3. Léta válečná – Rok 1942

Rok 1942 začal v Žabovřeskách předěláním obecní samosprávy, která byla z pochopitelných důvodů značně zjednodušena. Němci nepotřebovali složitou lokální správu, chtěli svou vlastní. „*Němcům nevyhovuje naše demokratické řízení obecních věcí, a tak bylo rozpuštěno obecní zastupitelstvo. Do čela obce jest postaven dosavadní starosta, který v této funkci, a popravdě řečeno funkci nevděčné, setrvá po celou válku. Osud všech obcí byl vložen do rukou jedné osoby.*“³⁸ Na těchto lidech závisí šťastné přečkání války. *Můžeme říci, že i po této stránce nám štěstěna přála.*“³⁹ Z posledních slov je zřetelně poznat spokojenost se starostou.⁴⁰

„*Němcům nevyhovuje ani přirozené rozdělení lidských obydlí, a proto slučují se menší obce k větším. Tak k obci žabovřeské náleží Jaronice a Dehtáře. Obyvatelé těchto obcí musí chodit do Žabovřesk pro lístky, šatenky, které jsou již delší dobu vydávány.*“⁴¹ Dehtáře přísluší pod Žabovřesky dodnes a Jaronice přešli pod správu obce Dubné až v 90. letech, což ukazuje, že i okupační „manýry“ mohou být dlouhodobě úspěšné.

Narůstající vojenské náklady Říše se dotkly v roce 1942 i Žabovřesk a dalších blízkých obcí. V první části, konkrétně hlavně v březnu⁴² a dubnu tohoto roku, totiž proběhl odvoz zvonů ze vsí a jejich předělávání na zbraně a munici. „*Válečné nesnáze nutí Němce, aby použili k výrobě válečné „mašinerie“ kovů ze starých českých zvonů. Tak se s námi loučí i náš miláček „zvon“, který sloužil naší obci po 100 let, jak bylo zjištěno při prohlídce zvonu. Byl odvezen Němci a snad někde vraždil v podobě části děla, ale ovšem snad přesné zprávy nejsou.*“⁴³

Pan Kubík zhodnotil odvoz zvonu lakonicky: „*No tady byl jediný zvon a ten shodili a museli ho odvézt.*“⁴⁴

Zvony byly odvezené také v Čakově. „*... No a všechny asi hodinu zvonily, než pro ně přijeli. V Čakově byly tři zvony a dva vzali a jeden tam zůstal, protože už je hodně velký a už ho nemohli, uvézt. A lidi plakali. A jeden zvon tam teda zůstal.*“⁴⁵

³⁸ Tato věta byla škrtnuta.

³⁹ Kronika obce Žabovřesky, s. 147.

⁴⁰ Starostou obce byl Vojtěch Rypota, který se dostal do úřadu už dlouho před okupací a vydržel v tam až do konce války.

⁴¹ Kronika obce Žabovřesky, s. 148.

⁴² Např. v Dubném 19. 3. 1942. SOKA České Budějovice, Kronika obce Dubné, s.124.

⁴³ Kronika obce Žabovřesky, s. 147.

⁴⁴ Archiv autora, Vyprávění pana Františka Kubíka.

Z obou delších komentářů se dá poznat blízký vztah obyvatel ke zvonům a neochotu rozloučit se s nimi. Do Žabovřesk se zvon vrátil už v roce 1944, kdy obec koupila nový, ovšem jen z náhražky.⁴⁶

Hlavní událostí pro Žabovřesky, Čakov a Jaronice v tomto roce bylo ovšem něco ještě závažnějšího. Staly se totiž jedněmi z obcí, které zasáhlo poněmčování.⁴⁷ To znamenalo, že několik hospodářů s rodinami byli vystěhovaní ze svých statků a na jejich místo nastoupili přistěhovalci hlavně z Tyrolska. V Žabovřeskách to bylo 7 rodin, v Jaronicích 4⁴⁸ a v Čakově 2.

„Němci však potřebují místo pro své soukmenovce z Tyrol. Proto se musí vyvlastnit statky. K tomuto hroznému činu skutečně došlo. Proč právě v Žabovřeskách nebo v několika sousedních vesnicích, není známo. Faktem jest to, že sousední okres Hluboká a z tohoto sousední obec Břehov vůbec postižená nebyla, přestože z naší obce bylo vyvlastněno za pár bezcenných bankovek 7 statků včetně hostince. Vy kdož budete jednou tyto záznamy čísti, si představte co to bylo pro sedláka, který lpěl na své boudě, když jí musel opustit, když musel chodit kolem svého statku, kde dřel celý živo, t a nesměl říci ani slovo, že zde byl kdysi pánem. Jak žalostné bylo loučení dětí a rodičů, kteří se loučili se svými dědičnými statky. Byli hospodáři, kteří utekli v noci ze statku, aby neviděli, jak opouštějí své rodné zdi. Toto vše nutí českou vesnici, aby se semkla do jednoho celku a pomáhal jeden druhému. Díky této vzájemné podpoře se podařilo i těm, kdo byli vyhnáni ze svých domovů, přežít šťastně válku. Němci na tyto usedlosti přišli 1. listopadu. Zde čísla oněch 7 statků: 74, 13, 19, 26, 46, 35, 78.“⁴⁹

Jednalo se o rodinu Drábů z čísla 13, o pana Kačera z čísla 19, o rodinu Bártů z čísla 26, rodinu Lajerů ze stavení číslo 35, Joklů z domu 46, Peterků z čísla 74 a o rodinu Šenkýřů z čísla 78, což byla do té doby hospoda.⁵⁰

Rodiny se musely narychlo sebrat a samy si zajistit své další bydliště. Neměly kam jít a tak se povětšinou uchýlovaly ke svým příbuzným. Jediní Drábů zůstali u příbuzných ve vsi. Ve vesnici zůstal také pan Kačer, v tzv. „Marků“ chalupě. Ostatní příbuzné ve vsi

⁴⁵ Archiv autora, Vyprávění paní Marie Kubíkové.

⁴⁶ Kronika obce Žabovřesky, s. 154.

⁴⁷ Další takto poněmčovanou obcí v okolí bylo například Dubné.

⁴⁸ V Jaronicích si tyto události pamatuje jen pan Václav Dráb, který uvádí, že vystěhovány byly 4 rodiny. Pamatuje si však jen tu jejich a rodinu Haškou. Archiv autora, Vyprávění pana Václava Drába.

⁴⁹ Kronika obce Žabovřesky, s. 147-148.

⁵⁰ Na vesnicích je obvyklé nazývat obyvatel chalup podle jména, povolání nebo význačných rysů dřívějších majitelů. Například Drábů takto byli podle chalupy nazýváni Němci, pravděpodobně podle německých předků. Kačer pak podle chalupy Švejnoha, Bártů byli Vávrů, Lajerů byli Ševců, Joklů byli Jakubců, Houšků byli podle chalupy Šenkýřů. Peterků byli Peterků.

neměli, a tak se museli odstěhovat pryč. „Vávra, ten bydlel v Jámě u rodičů. Ševců, ty byli v Jaronicích, protože Ševcová byla z Jaronic. Švejnoha, ten bydlel tady, jak je Marků chalupa.“⁵¹ „... Šenkýřů byli v Dehtářích.“⁵²

Každá rodina se musela žít, jak mohla. Marie Brožová, která patřila do takto postižené rodiny,⁵³ naznačuje, s jakými obtížemi se vyhnání museli potýkat. „To určitě byly veliké změny. V naší vesnici bylo vystěhováno 6 zemědělců a byli sem nahrazeni rakouskými... no Tyrolákama. A my jsme byli vystěhovaní, nejdřív nám vyhrožovali, že půjdeme do Osvětimi, do Polska. Pak to nějak, protože to taky bylo už dál, už si nebyli taky takoví vědomi toho, že zvítězí moc, tak to přešlo, a tak jsme bydleli u otčova bratra v jedné sedničce. Hospodářství jsme museli všechno nechat, my jsme si nesměli vzít nic než holý nábytek a ten jsme neměli kam dát, tak nám shnil v těch kolnách a ve stodolách. Neměli jsem nic. Mamka dělala děvečku u sedláků, já jsem chodila do školy, otec, pak ho zaměstnal jeden ten, docela dobrý byl, rakouský Čech a zaměstnal ho tady, že dělal u těch osídlenců, ono se jim říkalo osídlenci, že byl doma a nemusel nikde být. No a jiný, těch pět, ty byly většinou vystěhovaní mimo obec. Protože tu neměli ty příbuzný. My jsme to měli tyhle. A neměli jsme za to nic. My jsme akorát těch celých 32 měsíců žili z toho, co máma vydělala u toho sedláka, a táta co přinesl od nich, od Němců, jinak jsme neměli nic. Děda můj byl už starý. Byly jsme 4 v takové sedničce. Ale tak jsme to přežili.“⁵⁴

Paní Brožová ve své řeči prohlašuje, že její rodině bylo vyhrožováno cestou do Polska. To poté víc objasňuje v jiné části své výpovědi. „Vždyť ti říkám, měli jsme se stěhovat do Polska, to jsme měli jít támhle k Rubešům. Ty bydlíš vedle Kovářů, vedle Bychů, tam byt a chtěla tam jít jiná a řekla: „Těm ho nedávejte, ty stejně odstěhují do Polska, do Osvětimi.“ Víš, co to bylo za strach?“⁵⁵

Kronika mluví v záležitosti vyhnanců o podpoře. Jiného názoru je ale pan Masař: „Nikdo jim nepomáhal. Většinou ty rodiny se nastěhovaly k příbuzným a tenkrát žádné takové to podporování nebylo. Žilo se skromně. Oni ho zaměstnali, šel do práce nebo tohle, k nějakému zemědělci, jako váš děda dělal u těch Němců. Některý teda šli do práce a tak se živil.“⁵⁶

⁵¹ Archiv autora, Vyprávění pana Jana Masaře.

⁵² Archiv autora, Vyprávění pana Františka Kubíka.

⁵³ Tj. Drábovi.

⁵⁴ Archiv autora, Vyprávění paní Marie Brožové.

⁵⁵ Tamtéž.

⁵⁶ Archiv autora, Vyprávění pana Jana Masaře.

Pan Masař také vypráví, jak probíhalo samo stěhování. Vystěhovaní si nesměli vzít prakticky nic. „V roce 1943⁵⁷ v zájmu poněmčení Česka bylo u nás vystěhováno 7 zemědělců, kterým teda nechali všechnen majetek, jak zásoby, krmení, zvířata, stroje, nářadí, všechno tam nechali, mohli si vzít akorát svůj vlastní majetek, oděv a nábytek. A Němci sem přistěhovali rodiny z Tyrol. ... Ty přišly taky jenom s osobními věcmi. A jim sem Němci navezli do bytů nábytek po Židech a po těch, co pozavírali. Takhle jim ty byty zařídili. Hospodářství měli zaběhlý, tam, všechno jim zůstalo.“⁵⁸

To, že dostali „židovský“ nábytek, potvrzuje i Marie Brožová: „... Takže tu byl ten židovský obchodník a toho odsunuli, to víš, že jo. Právě jak sem potom přišli ty přistěhovalci a jak jim zařídili ty byty, tak že to bylo po Židech. Nábytek a takové to. Ono si viděl, že mají pěkný nábytek. Ještě tu možná máme někde takové ty stolky noční na půdě. To bylo právě, že to Židům někde sebrali. No nábytek si nebrali.“⁵⁹

Tyrolské rodiny sice dostaly plně zařízený fungující statek a nový pěkný nábytek, ale to nijak nepomohlo jejich hospodaření. Shodně jsou většinou podle vypravěčů považováni za špatné hospodáře, kteří v nejmenším nerozuměli správě statku. Narátoři hledají příčinu v původu přistěhovalců. Ti přišli převážně z Tyrolska, z hor. Často jsou i nazýváni horalé. Byli to velmi chudí lidé, kteří nikdy předtím nemuseli spravovat žádné hospodářství.

„Nyní zmínka o Tyrolácích. Totiž Němcích, kteří osídlili vystěhované živnosti. Byl to lid tupý a daleko za vzděláním našeho lidu. Nosili ponejvíce dřevěné boty. Rozuměj boty, jejichž spodek si zhotovili doma ze dřeva a svršek rovněž doma se staré kůže. Na práci v poli nebyli zvyklí, pracovali málo a to ještě velmi špatně. Pole jim téměř nerodila a byla strašně opuštěná. Dohlížel na ně správce z Dubného, ten však sám moc znalostí neměl. Tak se také stalo, že čeledín házel místo umělého hnojiva do pole cement. Rovněž různé zvyky měl tento opravdu ubohý lid. Byl velmi zbožný a přece, že byli v cizině, žaloval jeden na druhého svému správci.“⁶⁰

Kronikář si rozhodně nebral žádné servítky, ale i tázaní pamětníci jeho slova potvrzují: „Byli to asi z velice chudého kraje, protože ti neuměli dohromady nic, pracovat na poli.“⁶¹ „No, neuměli nic, protože to byli horalé. Přišli, vařili na dvoře... protože ti přišli, asi někde z nějakých hor nebo co, protože ti říkám, si rozdělali oheň na dvoře, a ještě

⁵⁷ Stalo se to v roce 1942.

⁵⁸ Archiv autora, Vyprávění pana Jana Masaře.

⁵⁹ Archiv autora, Vyprávění paní Marie Brožové.

⁶⁰ Kronika obce Žabovřesky, s. 154.

⁶¹ Archiv autora, Vyprávění pana Jana Masaře.

možná že tu pořád někde máme ty jejich kotlíky, jak se vařilo na ohni. Ale jako neuměli, byli to chudí lidé. ... No nebyli to žádní boháči, byli to v krojích takových ještě. No tam asi někde z těch Tyrol někde, tam z těch Alp.“⁶²

Pan Kubík s paní Kubíkovou zase potvrzují některé nezvyklé, místním neznámé zvyky. Konkrétně ohledně stravování: *„Oni měli takové jiné zvyky. Oni třeba dělali z pampelišek saláty. Z jara chodila ta babička u těch Vojtů, tak ta chodila a vypichovala pampelišky. Špenát, saláty, to mi jsme nikdo neznali.*“⁶³ *„Ta co byla u těch, jestli byla u Vávrů nebo kde, tak chodila taky tady nahoru k Dubnému a vypichovala ty pampelišky a z toho dělali saláty. V hospodě byla nějaká, ta se jmenovala Cassagrande, ta tam zase dělala nějaký mošt.*“⁶⁴ Nošení dřeváků, jak jejich boty s dřevěnou podrážkou nazývali, pak zase potvrdili někteří dotazovaní mimo záznam.

Tam, kde kronika zmiňuje správce navštěvujícího německé přistěhovalce, vzpomíná Marie Brožová na děvčata, která se starala Němcům o děti. *„Tak sem chodili taková děvčata, jak ono se jim říkalo? Mädchen, Arbeitsmädchen. Měly vždycky takové modré uniformy, červené šátky. A tak ty jako jim tu, ten Moar, ten měl asi sedm dětí, tak o ty děti se jim staraly. Ony taky chodily sem k nim a učily je. Ty byly v Dubném, měli jako nějaké to středisko. To byly Němky ale. No ty holky tam měly asi nějaké to středisko a odtud vycházely k těm osídlencům v okolí.*“⁶⁵

Německá děvčata ubytovaná v Dubném si pamatuje i Marie Kubíková. Ta je však řadí do souvislosti s organizováním spolků. Podle dubenské kroniky byla v Dubném ubytována Hitlerjugend, takže je možné, že děvčata patřila k této organizaci.⁶⁶ Paní Kubíková si také vzpomněla na muže z Čakovce, který měl na starosti přistěhovalé Němce a spolupracoval s těmito děvčaty. *„Tam spíš, jako jak tam byl v tom Čakovci, ten měl na starosti, v tom Dvoře, u něho se říkalo Do Dvora, ten měl na starosti tyhle ty Němce, co tam byly po těch vesnicích, po těch lidech vystěhovaných. On je objížděl a vyptával se jich a spolupracoval s těmi Dubenskými.*“⁶⁷

Obecně nemají tázání na tyrolské přistěhovalce špatný názor. Nedělali podle nich žádné vědomé potíže. Hlavně Marie Brožová a Marie Kubíková se shodují, že „Tyroláci“ nevěděli kam jdou a vysídlené Čechy velmi litovali. *„No ale oni byli opravdu chudáci, protože oni nevěděli, do čeho jdou. Oni jako se potom s námi skamarádili, tak jako,*

⁶² Archiv autora, Vyprávění paní Marie Brožové.

⁶³ Archiv autora, Vyprávění paní Marie Kubíkové..

⁶⁴ Archiv autora, Vyprávění pana Františka Kubíka.

⁶⁵ Archiv autora, Vyprávění paní Marie Brožové.

⁶⁶ SOKA České Budějovice, Kronika obce Dubné 1924-1974, s.127.

⁶⁷ Archiv autora, Vyprávění paní Marie Kubíkové.

nebyli špatní. To byli ti, co byli tady na té třináctce,⁶⁸ to byli bratr se setrou a stará matka. No ale tak tu s těmi lidmi docela vycházeli, že i se tu zamilovali do sebe Češi s Němci. Ale jako aby tu dělali problémy, to ne. Protože oni byli rádi, že jim tu ty český lidi jako pomůžou. No a jedna docela ta brečela, že kdyby byla věděla, že sem jde a vyhání nás z těch usedlostí, tak že by nikdy nešla. Že jim to neřekli, že jdou, že jim řekli, že jdou na to neobydlené, že je to tu neobydlené, a že na to jdou. Takže takhle to bylo jako je to furt ta politika hromská. No, že tyhle obyčejní lidé to neví, kam se vrhnou, kam je strčí. No.⁶⁹

„Nemůžeme o nich říct nic špatného. Oni byli nešťastný z toho taky, když se dozvěděli pravdu, že kvůli nim se vystěhovali lidi. A oni sami pocházeli z Rakouska, bylo to nějaký Tyroláci. Teda ty jedni byli Tyroláci, ti druhý byli tady blízko Lince, těm vyhořel mlýn a oni jim řekli, že tady jsou opuštěné statky, a nasadili je sem. Takže oni v celku nikomu nic nedělali, plakali, byli z toho nešťastný, jak to bylo.“⁷⁰

Ani ostatní proti nim ale nemají přílišné výhrady. Jen ten, který bydlel v Bártů chalupě, prý nebyl dobrý člověk. „Nejhorší byl ten Vávra, to byl hajzl, ten nechal tenkrát Cabrachta Frantu zavřít, nebo co s tím, nějaké vyšetřování. A my jsme s nimi, oni tu moc dětí neměli, akorát tam měli Ushi a Uwe, tam u Vávru a toho jsme rádi neměli. To potom, když skončila válka, tak jsme ho chytli támhle, kluci, v zahrádce a tam jsme mu namydli. To byl hajzl škaredý, ten se furt hádal. Ono, my jsme taky nemohli nic, ono kdo se jim postavil, tak tátu by třeba zavřeli nebo něco, tak každý se bál.“⁷¹ „To ti ještě řeknu, tady ten Němec u Vávru, to byla svině číslo 1. U nás zakvičelo prase a už lítal tady za vraty, co se vylíhlo, co se u nás děje.“⁷²

Zato jiného Němce, Moara, přijímá Jan Masař bez problémů: „No a ten u Švejnohů, ten se jmenoval Moar. On měl asi 6 dětí. A on tedy byl strašně vzteklý. Ale zase charakterově... oni bydleli, bydleli tady v hospodě v sále, protože oni to nějak přestavovali a Švejnoha,⁷³ ten bydlel tady v Marků chalupě a ten prostě, ten jim krávy podojil, když bylo na podzim zelí, tak si to nanosil, když mlátili, tak všechno svedl, všechno nasekal. Kdyby to bývalo obráceně, tak nás zavřeli, protože Vávra,⁷⁴ ten by nás

⁶⁸ Chalupa č. 13.

⁶⁹ Archiv autora, Vyprávění paní Marie Brožové.

⁷⁰ Archiv autora, Vyprávění paní Marie Kubíkové.

⁷¹ Archiv autora, Vyprávění pana Františka Kubíka.

⁷² Archiv autora, Vyprávění pana Jana Masaře.

⁷³ Houška.

⁷⁴ Němec bydlící ve Vávru (tj. Bártů) chalupě.

udal, ale tenhle ne, tomu to bylo jedno. Ten si pokouřil. To byli jako opravdu hodní lidé.“⁷⁵

Podle jmen tady tedy byl pan Moar ubytovaný na čísle 19, slečna či paní Cassagrande ubytovaná na čísle 78⁷⁶ a poslední známí jménem Petr a Dominika Tolerovi. U ostatních už si tázaní na jméno nevzpomínají. Jan Masař si ještě vzpomíná, že Němci z čísla 13 a 74 byli příbuzní.

V Čakově měly obě rodiny děti, z nichž jedny téměř nevylézaly z chalupy, ale v druhé rodině byl chlapec Pepi, který se rád kamarádil s místními hochy. Německé děti měly chuť se s místními skamarádit hned, ale ty české byly zpočátku zdrženlivé. Až později se osmělily a se svými „nepřáteli“ se skamarádily. Pepiho pak vždy naváděly vykřikovat protiněmecká hesla česky.⁷⁷ V Žabovřeskách se německé děti s českými také přátelily. Ale paradoxně Marie Brožová, která povídala o přátelských vztazích k Němcům, měla přátelení zakázáno od rodičů.⁷⁸

Rodina Drábova měla také díky jednomu německému dítěti pořádný problém. *„Tady byl nějaký chlapec, Tonda se jmenoval, a ten i zapálil stoh. Hráli jsme ochotnické divadlo a najednou začali šturmovat a hořel stoh obilí na sadě, na třináctce,*⁷⁹ *tam byli ti Němci. Tak to bylo taky, kdo to zapálil? Ale pak on se ten Tonda přiznal. Hrál si, hrál si. Dělal ohýnek, jak byli zvyklí. To už byl možná tak starý jako já, takových deset let jistě nebo možná ještě víc. No tak zapálil, ale pak se přiznal. A přišel ten Petr, oni se jmenovali tady u nás Petr a Dominika Tolerovi. Tak přišel a omlouval se tátovi, mému, že jako to z něj dostali, že to udělal on. Nejdřív, že české děti, české děti, že to zapálily. To víš, jestli to chtěl on taky, aby ty děti zkoušely, já nevím. To už člověk taky nevěděl, byla jsem sama dítě. Tak jako tak z toho nic nebylo. Poznalo se, že to udělal ten kluk německý, tyrolský. No to víš, ty četníci. No, kdyby se nepřiznal, tak by to bylo zlé asi, to víš, že tenkrát by sme možná na vině byli první mi, co jsme byli vystěhovaní a byli jsme na tom čísle, a že jsme jim sem třeba přišli škodit.*“⁸⁰

Díky Němcům byli také některé statky přestavěny a byly postaveny nové zemědělské budovy.⁸¹

⁷⁵ Archiv autora, Vyprávění pana Jana Masaře.

⁷⁶ Podle pana Kubíka vcelku mladá a oblíbená u místních mladíků.

⁷⁷ Archiv autora, Vyprávění paní Marie Kubíkové.

⁷⁸ Archiv autora, Vyprávění paní Marie Brožové.

⁷⁹ Číslo 13.

⁸⁰ Archiv autora, Vyprávění paní Marie Brožové.

⁸¹ „Vávrovi postavili maštal, Švejnohům postavili bydlení a chlívy a u Němců stodolu.“ Archiv autora, Vyprávění pana Jiřího Dolejšiho.

Vystěhování bylo pro postižené rodiny jistě tvrdou zkouškou, ale pan Dolejší soudí, že právě Žabovřeskám to jako celku poté pomohlo za dalšího režimu. „*Tady*⁸² *nikoho nevystěhovali. Potom až v komunismu vystěhovali Matěje Hod'ánka. Proto potom nevystěhovali v Žabech nikoho komunisti, měli strach, že to dělali Němci, tak se báli, že by byli jako Němci.*“⁸³

⁸² V Břehově.

⁸³ Archiv autora, Vyprávění pana Jiřího Dolejšího.

3. 4. Léta válečná – Zemědělství

Fenomén, který si zaslouží hlubší rozbor, tvoří zemědělství, hospodářská situace a hlavně vztah k městu a městskému obyvatelstvu s ohledem na zemědělství. To vše se dočkalo ve válečném období značných změn oproti časům první republiky. A pro Žabovřesky, které jsou převážně agrární obcí, byly tyto změny obzvláště důležité. Pamětníci často vzpomínají na bídu předválečných let, na velkou nadvýrobu a nemožnost udat zboží na trhu. Pan Masař také připomíná rostoucí počet chudých lidí na vesnicích před válkou: „V Žabovřeskách, když se ženil, musel vyplácet peníze, a když si vzal nějakou, která neměla peníze, tak se zadlužil, přišel špatný rok, nebo přišel o kobyly, tady tenkrát strašně řádila žďárská nemoc,⁸⁴ žďárka se to jmenovalo, a když přišel o kobyly, tak to víš, to bylo. Tak rostl počet zadlužených. O tom se dneska nikomu nezdá.“⁸⁵

Předválečné období má v paměti ve zlém i Marie Brožová, které nejvíc utkvěla neschopnost udat zboží na trzích: „To byla bída, předtím než přišel Hitler. To byla bída jako hrom v zemědělství. ... Vždyť ti říkám, my když jsme jezdili s tím obilím a to. Já jsem se teda narodila v krizovém roce 33, říkali, že to byl nejhorší rok. To mi táta vždycky říkal: „Ty jsi se narodila do největší bídy.“ To opravdu už se nikde nic neprodalo. Tohle jsi třeba vozil obilí 10x a neprodal si ho. Prasátka malá, jak se chovala na vesnici, podsvinčata, tak ty jsme tam 3x jeli než jsme prodali 6 podsvinčátek A to ještě handlíři a za tu nejnižší cenu.“⁸⁶

Podobné vzpomínky má i Jan Masař: „Když sem Němci přišli, aby si rozuměl, tak po té stránce zemědělské bylo zle, protože nebyl, výroba byla, ale nebyl odbyt. Vezlo se do města taška vajec a taška másla a chodily paničky, okošťovaly, ta se nacpala máslem, než obešla ty prodávající. Dřív se mlíko neprodávalo, to začalo za Německa. Takže si doma to mlíko zpracoval a jezdilo se do města na trh s máslem a se sýry. A tvaroh. A vejce se tam vezla. Jelo se do Budějce s prasaty, malými selaty. To se prodávalo u jatek, jak je tam teď ten, tam bylo tržiště, tam se prodávala zvířata a každý čtvrtek tam byl trh

⁸⁴ „Onemocnění koní vyskytující se hlavně v jižních Čechách. Příčinou je pravděpodobně chronická otrava alkaloidy ze starčku barbarkolistého, *Senecio barbaraeifolius*. Způsobuje ztvrdnutí jater.“
<http://encyklopedie.seznam.cz/heslo/113580-zdarska-nemoc>. „Onemocnění, které se projevuje snadnou únavností, pocením při práci, mírnými kolikami, dupáním nohou, netečností a některými příznaky shodnými s jankovitostí.“ http://www.koniny.ic.cz/slovník/index_Page601.htm.

⁸⁵ Archiv autora, Vyprávění pana Jana Masaře.

⁸⁶ Archiv autora, Vyprávění paní Marie Brožové. Paní Brožová se poté proti první republice rozhnila mimo záznam ještě více.

na selata. A vezla se zpět, neprodalo se to. Dobytek se tam vedl a třeba se byk přivedl zpět. Byl nadbytek.“⁸⁷

S příchodem okupantů se situace změnila, jak už jsem zmínil výše. Němečtí vojáci nadšeně nakupovali levné české zboží a posílali ho zpět do vlasti. Díky válečným potřebám se zvýšila spotřeba. „Jiní třeba si hrnuli peníze, víš. Protože normálně jak začala válka, tak začalo vzkvétat zemědělství, tady. Protože se zbrojilo.“ „Ale tohle, když potom začalo se zbrojit, tak jako tohle všechno přestalo a šlo tu na tu válku, vid'. Jenže pak už to bylo všechno vyčerpané a brali to, rekvírovali.“⁸⁸

V Jaronicích byli také za náhradu odvedeni koně. Ne však podle kronikáře tak, že by jejich majitelé utrpěli. „Jelikož jsme pod protektorátem Německa a toto pro vojenské účely potřebovalo koně, tedy v měsíci říjnu⁸⁹ byl částečný odvod koní, přičemž z Jaronic byli 3 koně odebrány, ale bylo za každého z nich zapláceno přes 11000 korun, tedy obnos, s nímž držitelé těchto koní byli spokojeni, jelikož vybírání byli koně jenom těm, jež mohli postrádati.“⁹⁰ V Žabovřeskách kronikář píše dokonce o 13 000 korunách.

„Zlaté“ časy po příchodu německé armády byly však velmi brzy pryč. Na potraviny byly zavedeny potravinové lístky a zavedly se povinné odvody potravin. „Potom přišlo, potraviny byly vykoupené a přišla doba, kdy se dávalo všechno na lístky, všechny potraviny byly na lístky, jak cukr, mouka, káva, máslo, mlíko... základní potraviny.“⁹¹

„Jsou zavedeny lístky na cukr, mouku, luštěniny, tuky, chléb, kávu, na šaty, prádlo obuv, na maso. A zaveden je v tomto pořádek, že zatím lidé jsou spokojeni. Největší nouze je o uhlí, u toho není ani pro školy dostatek.“⁹²

„Mléko se odevzdávalo do chodby hostince č. 78 a každý den přijížděl mlékař a odvážel ho do Č. Budějovic. Rovněž v domácnosti se musí vésti mléčné záznamy. Zde se zapisuje množství mléka nadojeného, spotřebovaného v domácnosti a dodaného do sběrný. Dobytek se již nevodil na trh. Nýbrž chodila komise z místních rolníků, ta vybrala určitý počet kusů, které se odváděly z počátku do Budějovic a nyní do Zlivy na nádraží.“⁹³

⁸⁷ Archiv autora, Vyprávění pana Jana Masaře.

⁸⁸ Archiv autora, Vyprávění paní Marie Brožové.

⁸⁹ Roku 1939.

⁹⁰ SOKA České Budějovice, Kronika obce Jaronice 1924-1940, s. 101-102.

⁹¹ Archiv autora, Vyprávění pana Jana Masaře.

⁹² SOKA České Budějovice, Kronika obce Jaronice 1924-1940, s. 103.

⁹³ Kronika obce Žabovřesky, s. 145.

„Pak taky jsme museli dodávat z prasete, když jako lístkový systém a něco se mohlo zabít. A musel se vzdávat 5 kilo sádla.“⁹⁴ Podle žabovřeské kroniky se musely odevzdávat 4 kilogramy škvařeného sádla.

Rodina Drábova se vystěhováním a ztrátou celého statku paradoxně dávkám částečně vyhnula. Odvádět je museli jen v době, kterou strávili na svém. „... A sebrali ti taky všechno, co kdo měl. To ještě když jsme byli doma, jsme byli ve 43. roce⁹⁵ vystěhovaní. Tak to taky jsme museli mlíko, vejce a všechno. Vybrali si býka nebo jalovici, přišla komise a odvedla ti to. Ale peníze jsi dostal, peníze jsi dostal. Ono jich zase nebylo takové veliké množství, ale zase si ten peněz měl. No ale my jsme neměli moc. My jsme v té sedniče nemohli mít nic. Jiní sedláci třeba museli dávat dávky a všechno. Měli za to peníze už jako, museli to teda, byli to ty předpisy, krávy museli dávat a všechno, ale měli už za to peněz.“⁹⁶ ... Ale jako strejda měl třeba krávy, takže to mlíko, ale všechno se muselo odevzdat, všechno, vejce si musel odevzdat, když si zabil prase musel si odevzdat sádlo. Musel si pořád jenom dávat, dávat, dávat.“⁹⁷

Dávky byly často neúměrně vysoké a spojené s nepříliš dobrým počasím pro zemědělství po celou dobu války, a proto zbývající potraviny lidem nestačily. O nedostatku potravin vypovídá Marie Kubíková, o nedostatku obecně pak pan Kubík: „Já si pamatuji, že naše maminka, když jednou pekla vdolky na drátě, už to bylo ke konci války, neměli jsme, oni chodily ty kontroly, to jsme se tak báli hrozně, a já říkám: „Mami proč pláčeš?“ A ona: „Vždyť já nemám ani kousíček masa, nic nemám, já musím krmit vdolky.“ A takový černý byly, jak jsme v noci sešrotovali obilí a přecedovali jen na takovém sítu, no to víš, jaký to bylo. To bylo jako teďko, pečou se rohlíky tmavý a všichni po nich toužíme, tak jsme to měli.“⁹⁸ „To si nikdo nedovede představit. Za války jsme měli na měsíc 10 dkg cukroví, 10 dkg cukroví! A takovýhle malinké mejdlíčko se fasovalo. To plavalo, říkali tenkrát, že je to ze Židů, ten tuk a to.“⁹⁹

Je proto pochopitelné, že lidé se snažili nechat si některé produkty tajně pro sebe. I když to s sebou neslo nemalé obtíže. „To víš, všechno to muselo být. Taky se uklízelo obilí, ukryvalo. Tady byla taková rokle, tak v noci šli zakopávat obilí do takových sudů. Za Bychů. My, Melicharů a Bychů. To bylo příbuzenstvo všechno. No a máma přišla, bylo

⁹⁴ Archiv autora, Vyprávění pana Jiřího Dolejšího.

⁹⁵ Paní Brožová později upřesnila, že to bylo v roce 1942.

⁹⁶ Z vyprávění paní Brožové je častěji cítit zášť proti první republice či proti vyšším vrstvám obyvatelstva. V tomto případě kronika přesněji uvádí, že peníze sice Němci rozdávali, ale nic se za ně koupit nedalo. Paní Brožová tuto skutečnost přechází a vidí v tom oproti dřívějšímu zlepšení.

⁹⁷ Archiv autora, Vyprávění paní Marie Brožové.

⁹⁸ Archiv autora, Vyprávění paní Marie Kubíkové.

⁹⁹ Archiv autora, Vyprávění pana Františka Kubíka.

asi dvě hodiny v noci a oni jak kouřili mužský, tak že světylka. A teď že tam kolem nich prošli dva, jak ty hlídky byly. To bylo ještě v časech války, ne ke konci. A máma přišla, „Ježišmarjá, jestli oni tam ty mužský najdou, jestli oni tam ty mužský najdou.“ No naštěstí nenašli.“¹⁰⁰

Dle pana Dolejšího bylo „šizení“ za Protektorátu snazší než za komunistů: *„Za Německa to se zabíjela prasata snáze na černo než za komunistů. Protože to všechno byli Čechové, ale tady jsi nevěděl, jestli soused je u strany nebo bouchne tě, nebouchne tě. A to byla na statku chasa, protože na těch 7 hektarů jsi měl chasu, ale oni se museli taky nažrat, tak drželi zobák a při tobě. Zkrátka zabilo se to na černo, za komunistů ne. To víš, ona se oprasila, bylo jich 12, tak se jich nahlásilo jenom 11.“¹⁰¹*

Pro vesnici se ale s utužujícími se podmínkami změnil i vztah k městu. Paradoxně k lepšímu pro vesnici. Jak už bylo výše uvedeno, dříve museli chodit vesničané do města a snažit se udat své zboží, z něhož si mohli měšťané vybírat jen to nejlepší. S trvajícím válkou, ale docházeli městskému obyvatelstvu zásoby a bez vlastních produkčních kapacit se museli obrátit na venkov. Venkov nebyl tak postižen ani nedostatkem potravin, které si mohl sám vyrobit, ani přítomností německého státního či policejního aparátu, který pochopitelně soustředil svou pozornost do měst. *„Ono na těch vsích to bylo volnější, ne?“¹⁰²*

Město tak začíná venkov potřebovat. *„Počínaje rokem 1940 začaly se zásoby měšťáků vyčerpávat, a tak vidíme, jak silnice do vesnice ožily. Město žádá venkov, aby mu pomohl. Lidé měst si sami dojíždějí pro potraviny na venkov. Naše maminky už nechodí s nůš do Budějovic, aby tam nabízeli na náměstí v dešti, zimě, horku své výrobky.“¹⁰³*

„Já si pamatuji, sem jezdil taky nějaký pro mouku nebo co. Tak měl takovou vestu ušitou a takový kapsy takhle. A v tom měl tu mouku zašitou. To nemohl vézt normálně v tašce nebo baťohe. Tak tady měl bundu a tam to měl nastrkané, tu mouku nasýpanou.“¹⁰⁴

Jiří Dolejší potvrzuje, že někteří situaci využili a na měšťanech chtěli co nejvíc vydělat: *„Za první republiky, kdepak že by někdo, možná do Žab přijel v zimě nějaký, že by něco chtěl, nějaké mléko nebo vejce, nějaký hokynář. To tady vůbec, nebo málo. Ale za*

¹⁰⁰ Archiv autora, Vyprávění paní Marie Brožové.

¹⁰¹ Archiv autora, Vyprávění pana Jiřího Dolejšího.

¹⁰² Archiv autora, Vyprávění pana Františka Kubíka.

¹⁰³ Kronika obce Žabovřesky, s. 142.

¹⁰⁴ Archiv autora, Vyprávění pana Františka Kubíka.

*Německa to ti jezdilo, pomalu každý den někdo přišel, a sádlo, máslo a vejce a mouku a všechno by brali. Někdo natáhl cenu, někdo ne.*¹⁰⁵

Marie Kubíková na druhou stranu vzpomíná, že venkované dokázali pomáhat i nezištně: „*No a nebo chodili ty chudáci lidi z toho města. Oni přinesli bundu, tenkrát si pamatují mamince, bundu jako pánskou takovou batýrovanou, a chtěli za to bochník chleba a hrách. A maminka jim do polštáře teda dala ten hrách a bochník chleba a řekla: „Heleďte, člověče, bundu si vezměte, protože jste celý zmrzlý, a já si jí tu vezmu za bochník chleba a drobet hrachu? Ten už nás nevytrhne a vás taky moc ne.“ To víš nemysli si, oni zkusily ty lidi, hladu a to.*“¹⁰⁶

Ceny potravin se můžeme dozvědět z kronik.¹⁰⁷ K roku 1943 žabovřeská kronika sice ceny komentuje, ale neuvádí přesné údaje: „*Ceny dobytka a zemědělských výrobků dosahují velkých výšek. Peníze jsou však bezcenné.*“¹⁰⁸ To dubenská kronika je konkrétnější. Nejdříve ukazuje ceny z roku 1938: „*Vepři se prodávali za 6 až 7 Kč za 1 kg živé váhy, selata 150 až 200 Kč za pár, maso 10 až 12 Kč za 1 kg. Tyto ceny zůstaly nezměněny až do června. V červnu byl hovězí dobytek levnější o 1 až 2 Kč na 1 kg. Selata se prodávala za 100 až 150 Kč pár. Až do prosince udržely se tyto ceny s nepatrnými změnami. V prosinci byly ceny částečně zvýšeny.*“¹⁰⁹ Následně ukazuje obrovský cenový rozdíl ve válečných letech bez přesné datace. „*Následkem nedostatku potravin na volném trhu nastala velká drahota. Tak ku příkladu 1 kg vepřového masa se platil až 400 Kčs, hovězí 250, sádla 1000 Kčs, pšeničná mouka 25 až 30 Kčs za 1 kilogram.*“¹¹⁰ Tyto ceny se zdají až příliš velké, zvláště porovnáme-li je s cenami v kronice Žabovřesk, které také nejsou zařazené k nějakému určitému roku. „*Ceny dobytka se pohybovaly podle jakosti kusu. Nejvyšší cena byla 21 Kčs za 1 kg, 1,2 Kčs za litr mléka.*“¹¹¹ Dále je v žabovřeské kronice zmínka o cenách na černém trhu, které byly mnohem vyšší, a tak je možné, že dubenský kronikář měl na mysli ty. „*Nezmiňuji se o cenách na černém trhu, které byly obrovské a určovaly ne však plně hodnotu německých marek.*“¹¹²

¹⁰⁵ Archiv autora, Vyprávění pana Jiřího Dolejšího.

¹⁰⁶ Archiv autora, Vyprávění paní Marie Kubíkové.

¹⁰⁷ Ceny jsou uváděny v různých měnách. Někdy se objevují jako Kč jindy jako Kč. Ani jedno není správně. Za Protektorátu byla měna Koruna. Ta byla s příchodem Němců nasazena uměle do kurzu 1 Říšské marka = 10 Korun. Skutečný kurz by byl asi 7 korun za jednu marku.

¹⁰⁸ Kronika obce Žabovřesky, s. 151.

¹⁰⁹ SOkA České Budějovice, Kronika obce Dubné 1924-1974, s. 112.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 127.

¹¹¹ Kronika obce Žabovřesky, s. 165.

¹¹² Tamtéž.

Věcí související se zemědělstvím jsou kontroly a prohlídky. Ty se objevují už od roku 1940: „Němci začínají posílat na vesnici první hospodářské kontroly. Jsou to několikačlenné skupinky, které dovedou zřídít statek.“¹¹³

Dále je o kontrolách zmínka v kronice z roku 1944: „Hospodářskou kontrolu provádí z větší části český strážmistr „Čáp“. Tento jezdí z vesnice do vesnice, a kde může, tam ničí a rdousí české lidi.“¹¹⁴

Strážmistra Čápa si pamatuje i pan Kubík, který ve svém vyprávění ukazuje to, proč si lidé na kontroly vzpomínali nejvíce. To jest kvůli ukrývání věcí před kontrolami. „Ale to víš, to bylo kdykoliv přijeli třeba. On se jmenoval, ten co sem jezdil na kontroly, Čáp. A ti se všichni třásli před Čápem, když přijel. Lidi schovávali do pytlů slepice, pod slámu. To víš, slepice kdyby zakokrhala, to nebylo zdání. Vždycky se schovávali mléko, smetana... To byly velké šťáry.“¹¹⁵

Přesně ze stejného důvodu si pamatuje kontroly Marie Kubíková, která má i jeden konkrétní dramatický zážitek: „Ty slepice, ty jsme pochytili, táta jel na krmení a odvezl je tam do lesa v pytlích. A museli být slepice v pytlích, to jsme měli pole vedle lesa a včelín tam stál. No a u koho něco našli, tak už... no některý už ani nepřežili potom. Což tady, u nás tady přímo v Čakově ne, že by to někdo nepřežil, ani tam jako nic nenašli, nepamatují se, ale chodili... A píchali nám tam ve stodole třeba do plev a maminka tam jednou měla schovanou smetanu, hrnec se smetanou, no víš, což to bylo, nic. A teď i ten četník jí šeptal: „Nemáte tam něco?“ Ona mu řekla: „Smetanu“. A on zelený prý celý, ale on náhodou ten voják, co tam píchal vidlemi, na tu smetanu nepřišel.“¹¹⁶ Ostatní tázaní pak kontroly zmiňují jen všeobecně bez konkrétních příběhů.

¹¹³ Tamtéž, s. 141.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 153.

¹¹⁵ Archiv autora, Vyprávění pana Františka Kubíka.

¹¹⁶ Archiv autora, Vyprávění paní Marie Kubíkové.

3. 5. Léta válečná – Rok 1943

V roce 1943 kronika mluví o zřízení pracovních úřadů: „V dnešní době již nechodí čeled', aby nabízela služby. Němci zde zřídili dokonalé pracovní úřady. A tak kdo chce čeledína nebo služku, musí požádat „Pracovní úřad“.“¹¹⁷ I dotazovaní pamětníci často vzpomínají na německé předpisy. Zvláště na ty, které se jich nějak dotýkaly. Pan Dolejší vzpomíná na řidiče, který ani při nedostatku pracovních sil nesměl pomáhat svým závozníkům. „Protože v Radošovicích byl, jak on se jmenoval... Klíma. On už byl jako to Totaleinsatz, ale on už byl z Reichu a měl už řidičák, tak jezdils nějakým náklad'ákem a měl nejmíň jednoho nebo víc závozníků a on jim chtěl pomáhat, jako za první republiky se snažil každý, nakládat, skládat, ale ne, ne, ty jsi šofér, tady máš na to lidi. A nesměl. A že byl šus o lidi, on Němec počítal na sedm hektarů jednu dospělou sílu. A když to vylezlo ve 14 letech ze školy, tak měl do 18 let mě se zdá, počítali jenom půl síly.“¹¹⁸

Přiřazování pracovníků na určenou rozlohu půdy, které pan Dolejší jen letmo naznačuje, popisuje trochu víc pan Masař i se způsobem jeho obcházení: „Každý podnikatel, ať to byl zemědělec nebo soukromník, měl určitý počet pracovníků a ti, co byli přebyteční, byli posíláni do Německa. Na každého pracovníka byl určitý počet hektarů. Když je neměl, tak i když to bylo vlastní dítě, tak musel pryč. My jsme byli 4, já jsem byl nejmladší, tak správně jsme měl jít pryč. Ale táta měl sestru v Branišově, ti děti neměli, tak tam jsem byl jako napsaný, že jsem tam v Branišově. Ale byl jsem doma.“¹¹⁹

Pan Masař je také jediným, kdo se zmínil v souvislosti s rokem 1943 o nasazení na práce do Německa: „V 43. roce všichni narození v 24. ročníku, jak muži tak ženy, museli do Německa na práci. Kde stavěli zákopy a ženy pracovaly v továrnách. Asi celkem 5 lidí tady odešlo do Německa na tohle.“

V tomto roce také spatřují obyvatelé Žabovřesk první spojenecká letadla. „Německá moc se hrouť a nad námi létají anglické a americké bombardovací svazy. Pravidelně denně létalo přes naši obec velké množství letadel. Někdy se objevilo na obloze až 300 letadel, které proudili v ohromných výškách, takže bylo někdy vidět jenom bílé pruhy táhnoucí se za letadly. To bylo vždycky nadšení, před každým stavením stáli lidé

¹¹⁷ Kronika obce Žabovřesky, s. 151.

¹¹⁸ Archiv autora, Vyprávění pana Jiřího Dolejšího.

¹¹⁹ Archiv autora, Vyprávění pana Jana Masaře.

s hlavami nahoru a pozorovali a snad si mysleli: Kdyby tak jste těm „Germánům“ pořádně zatopili.“¹²⁰

Další záznam v kronice se týká myši a ryb. „Příroda stále ničí a krátí válku. Tak bylo roku 1943 na zimu tolik myší, že zničily předcházející žeň více než z poloviny. Když jsme se vraceli večer po cestě od Rybníka do vsi, bylo na ní tolik myší, že ji lemovaly. Současně však bylo přistoupeno k moření a tím se z valné části myši uhubily. ... Při výlovu rybníka „Pakostů“ bylo vyloveno přes 11g ryb,¹²¹ což znamená pěkný přínos do obecní pokladny.“¹²²

Hlavní událost tohoto roku souvisí s výše popisovanými kontrolami, z nichž jedna byla pro Němce úspěšná. Jednalo se o kontrolu ve mlýně, která vedla k uvěznění 4 lidí, z nichž 2 vězňů nepřežili. Tuto událost si zapamatoval téměř každý a i kronikář jí věnuje větší prostor: „Německý nátlak snad již vrcholí. Do obce přijíždějí stále častěji kontroly, které jsou složeny z bývalých českých důstojníků a Němců. Provádí-li kontrolu Češi, jest to ve většině případů dobré, ale ne však vždycky. Běda pak, kam přijdou „Prušáci“. A i naše vesnice jest postižena. Jednoho dne z jara se zde sešly dokonce dvě kontroly. Jedna z nich zajela přímo do mlýna, kde provedla osobní prohlídku mlynáře.¹²³ Když pak našla papír, na kterém měl mlynář uvedena jména osob, jejichž obilí bylo ve mlýně bez lístku, zahájeno bylo rozsáhlé vyšetřování. Aby nevznikl mylný obraz o této události, podotýkám, že se jednalo o malé množství nutné k výživě rodin a nepřesahující 100 kg. Mezi postiženými byl i český strážmistr ze stanice v Břehově. Po provedeném šetření byly rozděleny soudem na „Pankráci“ krvavé tresty. Tak byl vzat do vazby na „Pankráci“ zdejší občan Václav Sýkora rolník z č. 59, který umírá po několika týdnech. Dále byl odvezen „mlynář“, který pobyl v německých táborech přes rok. Z žen byla vězněna hospodyně z č. 25, která pobyla ve věznicí 9 měsíců. ... Další oběť Němců. Staříčský Tomáš Houdek z č. 44 jest uvězněn v souvislosti s kontrolou mlýna v roce minulém, po několika týdnech se pro nemoc vrátil domů a zde zemřel.“¹²⁴

Pan Kubík vidí události dost podobně jako kronikář. Ostatně většina vyprávění se od sebe tolik neliší. Z vyprávění pana Kubíka se také dozvídáme o „návratu“ Václava Sýkory do Žabovřesk: „No mlynáře tu zavřeli, ti... Přijeli do mlýna, co já jsem slyšel, a měli tam nějakou tu kontrolu a Matějovi nějak šacovali, šáhli do kapsičky a on tam měl

¹²⁰ Kronika obce Žabovřesky, s. 151.

¹²¹ S velkou pravděpodobností jsou jednotky chybně zapsané.

¹²² Kronika obce Žabovřesky, s. 151.

¹²³ Mlynářem byl Matěj Vald. V kronice je uváděn nejdříve jako Wald, později se jméno bez vysvětlení mění na Vald.

¹²⁴ Kronika obce Žabovřesky, s. 150.

napsané lidi, kdo tam má mouku, třeba 50 kilo, 30 kilo. Tak na něj uhodili a on se přiznal, že to je ta jejich mouka, že tam má mouku. Tak z toho byla akce, jeho potom zavřeli. On byl v Brannau asi, tady v Rakousích. A několik lidí, co tady byli, třeba stará babička Matějků,¹²⁵ ta byla taky v Budějčích zavřená. Sýkora, starý Sýkora, toho zavřeli na Pankráci, ten tam dostal zápal plic a zemřel. Pak ho sem přivezli v cínové rakvi. Tak tam bylo takový sklíčko, tak jsme se dívali. On už byl takový hnědý, už prostě... no prostě, ono to bylo v létě. A kdo to tam ještě měl? Kolářů, se mi zdá... to jsou Houdků... Houdků a Matějková, Sýkora zemřel, Matěje zavřeli. Každý tam měl 30 kg nebo tak nějak. A on se přiznal, kdyby to býval... No to víš, ono to bylo asi taky kách a ono ho nenapadlo, že ho budou šacovat. Kdyby to býval spolknul, tak... Děda Houdků, ten potom umřel v Plzni nebo kterak to bylo. A Sýkora dostal na tom Pankráci ten zápal.“¹²⁶

Paní Brožová hledá příčiny razie ve mlýně a vidí je v udání od místního občana. „Tady byl mlýn, ne. A jak se za války chodilo mlít. No a ten mlynář, tam se chodilo v noci a kolem potoka, to víš. A ten mlynář jednomu nesemlel a ten ho udal gestapu. A tak byl zavřený, ten starý Vald. Ale vrátil se. Protože to už bylo na konci války. A byl to člověk opravdu, no nebyl to ani sedlák, byl spíš to takový čeledín a jako mu nesemlel, tak ho udal.“¹²⁷

Jan Masař si událost pamatuje nejvíce a jeho příběh popisuje spoustu okolností prohlídky. Kontrolu nevidí ani jako náhodnou, ani nehledá příčinu v udání místního čeledína. Podle pana Masaře totiž byly důvody politického charakteru. Prohlídka měla souviset s uvězněním mlynářova bratra v Praze. „Ve mlýně, prostě tam se normálně mlelo, dávalo se tam obilí. Tam se vozilo obilí, ta pšenice a žito, to bylo taky na příděl. Podle lidí mohl si mlít a kdekdo mlel taky víc, říkalo se to mletí na černo, jo. A gestapo v roce

1943 pak přijelo, jeho postavili, Matěje Valda postavili ke zdi, no prořacovali, našli tam lístek, kde měl poznamenáno, že Sýkora Václav a Houdek Tomáš tam mají po 50 kilech pšenice. No tak milého Matěje odvezlo gestapo a tamty dva zavřeli, ale mělo to ten podtext, že jeho bratr Venca, pracoval v Praze v pojišťovně, tam měl nějaký politický delikty a oni ho zavřeli, ale z koncentráku už se nevrátil. Ten¹²⁸ za to dostal asi 2 roky

¹²⁵ Matějků je pojmenování po chalupě. Postižená se ve skutečnosti jmenovala Marie Chromá.

¹²⁶ Archiv autora, Vyprávění pana Františka Kubíka.

¹²⁷ Archiv autora, Vyprávění paní Marie Brožové.

¹²⁸ Matěj Vald.

a tenhle každý¹²⁹ dostal tři čtvrtě roku za černý mletí. Jeho pak zastupoval, toho majitele než se vrátil, jeho bratr, Karel. Během té doby, co byl zavřený, mlelo se tam pořád dál.

... Ten Vald, ne tedy ten žabovřeský, tady byli Matěj a Karel, Václav byl v Praze, pracoval v nějaké pojišťovně. No a tam měl nějaké politické trable nebo něco a zahynul. Potom se to sem taky táhlo, že sem vstoupilo gestapo, postavili ho ke zdi, Matěje, prořacovali, našli tedy lístek, a ty dva, ten Sýkora to taky odnesl, když byl zavřený, on to byl taky politický pracovník, nevím u jaké strany, dělal písaře, tak ten to odnesl, zahynul ve vězení. A ten Houdek, ten se vrátil. Dostali asi 3 měsíce za černé mletí. Ono taky 20 kilo sis hodil na záda a šli jsme pěšky do mlýna. To jsi šel a teď sis dával bacha, kdo tě viděl. Ty jsi šel, ten tam šel taky, viděli jste se, ale jsi ho neznal prostě.

... Ty udavači to jako byla ta největší... Ale tady v tom mlýně se nepřišlo na to, kdo to udal. Ale pravděpodobně to přišlo z té Prahy. Tamten, jak byl zavřený, tak pravděpodobně zjišťovali, jestli i tady není nějaká bouda.¹³⁰

Smrt Václava Valda v německém vězení potvrzuje kronika, která smrt datuje do roku 1945: „*Tak umírá ve věznici v Dráždanech, když byl předtím vězněn a týrán v řadě koncentráků, Václav Vald, rol. syn z č. 62.*“¹³¹

Stručný komentář měl k události i Jiří Dolejší, který v podstatě jen potvrzuje již vyřčená fakta.

¹²⁹ Václav Sýkora a Tomáš Houdek.

¹³⁰ Archiv autora, Vyprávění pana Jana Masaře.

¹³¹ Kronika obce Žabovřesky, s. 156.

3. 6. Léta válečná – Rok 1944

V roce 1944 bylo v Žabovřeskách zřízeno Kuratorium pro výchovu mladých v Čechách a na Moravě. „V obci jest založeno „Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě“. Mělo sloužit k tomu, aby přeorientovalo českou mládež. Naši lidé však brzy pochopili. Zvláště v Č. Budějovicích byl utvořen kolektiv vedoucích, který složil slib věrnosti československým myšlenkám. Tak byl i tento pokus zotročit a poněmčit naši obec odražen.“¹³²

Na Kuratorium si nejvíc pamatuje Marie Brožová, která musela sama, i přes velkou nelibost svých rodičů, Kuratorium navštěvovat: „No v tom jsme taky museli být. Taky jsem byla v Kuratoriu pro mládež. Představ si to! Hráli jsme s nimi divadlo, chodili jsme cvičit. Jsme byli Hitlerjugend, hitlerova mládež, ne? No náš táta, já myslela vždy, že se zblázní. Ten nechtěl, ale co měl dělat. Když už tenhle strejda byl a všichni kolem byli pomalu mrtví, tak ještě my. Ale představ si, že oni byli ještě takoví drzí, že mi dali takovou básničku, to si pořád pamatuji, jenom konec tedy, a v té válce, kdy to bylo takové napětí a já jsem říkala básničku, kde nakonec bylo: „a nad ní zní písnička Kde domov můj.“ Ted' kdyby... jestli to udělali schválně už nebo ještě by nás byly chtěli nějak zničit nebo to. Ale nebylo z toho nic. Ale vždyť já jako dítě jsem si to neuvědomila Až právě ten strejda z Myslinky, co byl ten učitel, říká, „Co ti to dali za básničku?“ Celé jako v tom duchu, „A nad ní zní písnička Kde domov můj.“ Tak já nevím, měli jsme štěstí v neštěstí, že vždycky ještě to tak...“¹³³

Paní Brožová mluví o drzosti se zpíváním české písničky, ale pro tu jsou možné i jiné důvody. Jak praví kronika, Kuratorium zde přičiněním vedoucích neplnilo svou poněmčovací funkci. A je možné, že se kronika nemylí a vychovatelé se nesnažili o Říši nakloněnou výchovu dětí, ale spíše děti zabavit a alespoň částečně uchránit od hrůz války.

Na otázku, zda bylo Kuratorium přímo ve vsi, neodpovídá paní Brožová zcela jasně: „No tady. Ale myslím, že v Jaronicích. Myslím, že někdo byl z Jaronic, jak on se to jmenoval... Puffer, takový jako... A ten jako vedl Kuratorium pro výchovu mládeže.“¹³⁴

Marie Brožová dále vypovídá o postoji rodičů k navštěvování Kuratoria a učení se německy a o postoji dětí: „Ve škole jsme se učili němčinu, co jsem nastoupila v šesti

¹³² Tamtéž, s. 153.

¹³³ Archiv autora, Vyprávění paní Marie Brožové.

¹³⁴ Tamtéž.

letech, jsme začali němčinu. Já se jí učila, táta mi vždycky nadával: „Strejdu ti zabili, druhý je v továrně, nás vystěhovali a ty se učíš němčinu jako blázen!“ No já jsem se opravdu němčinu učila, asi horší to bylo pro ně, ale já jsem za to měla jednotku, já jsem byla ráda, že jsem procházela. Jde o to, že někam vynikneš. To jsme pořád dostávala, to si pamatuji, jsem přinesla jednotku z němčiny na vysvědčení a čeština to nebyla dobrá tolik a počty taky ne, ale němčina to byla jednotka, tak vždycky tahle průpovídka byla: „Strejdu nám zabili v koncentráku, my jsme vystěhovaní a druhý strejda dělá pumy protiletecké a ty se učíš jako blázen němčinu.“

Ale my jsem byli děti, pro nás jiná možnost ani nebyla toho vyžití. Byla válka a české děti co? Tak to víš, že děti jsem to věděly. Co jsme mohli dělat my děti? Chodit do školy, učit se německy, chodit do Kuratoria, protože kdybys tam nešel, tak by rodiče za to byli třeba trestaný. A to už by oni asi taky nikdo nechtěl, ani my děti jsme nechtěly. Ale nakonec to bylo pro nás taky, že jsme něco měli. Tenkrát nebylo nic, tenkrát nebylo opravdu nic, jen sis třeba hrál...No ty děti to určitě nebraly, ty rodiče to věděli, věděli. No asi tak jsme to brali, končila válka, bylo mi necelých dvanáct let, to je furt dítě, tenkrát. Ale věděla jsem tohle všechno, ale přece jenom, byla jsem dítě. Věděla jsme co všechno za ty, vždyť jsem to měla v rodině, furt jsem to slyšela, všechno jsem to věděla. Protože tam byli také kamarádi, kamarádky a jako si někde mohl být. Nic jiného se nedalo, někde alespoň jsi mohl být.

No to je jasný, že rasu chtěli. Ale ono to nebylo zase tak dlouhou dobu a nedělal to Němec. Nebo byl Němec? Nebyl Němec, určitě. Nebo byl takový nějaký, který se dal k Němcům, ten Puffer. Ale že to byli Češi. Holky to tu byly české, tady Slávina Borovků a víš to, já to spíš brala, jako když byl poté Svaz mládeže, že to bylo jako takové před. No tenkrát to člověk nechápal. Chápali to rodiče, ale co mohli dělat, už jsme byli tolik postižení, tak nás chtěl uchránit. Vždyť ti říkám, říkali nám, že půjdeme do Polska. No tak jako jsme se taky jako chránili. No to každý asi. Ale aby to víš, že táta ten kdepak... Ani nikdo z rodiny neměl Němce rád, ale museli jsme to nějak přežít, když už to takhle dopadalo, s tou naší rodinou, když už jsme byli takhle postižení.¹³⁵

Pan Dolejší Kuratorium také navštěvoval. Vzpomněl si také na Národní souručenství: „Jo, to jsme byli, to jsme nějaké Kuratorium, to jsme měli. Taky jsem nějak při tom byl. To tě nahnali a musel si být. Jednou jsme jeli s Chudých s kobylami, vypletený žebříňák a jeli jsme do Zliví, tam byl takový, Zliváci tam dělali takový sportovní den. A tam měli

¹³⁵ Tamtéž.

kozu a skákalo se přes ní a všechny možný zkrátka. A pak jsme jeli domů. Potom bylo nějaké Národní souručenství, to mě jako uličníka nezajímalo. Když mě vezli, tak jsme jeli, ne? Brali jsme to spíš jako takové zpestření. Ale abychom jako aktivně, žádný do toho ne.“¹³⁶

Také připomíná další nechvalně proslulou organizaci působící nejen v Protektorátu. „Jinak si pamatuji, v Budějicích, když se tam člověk někdy dostal, jak se šlo, tak jak byli ty Hitlerjugend, tak to chodilo většinou ve štrúdlu, jako v takovém tvaru, ještě nějakou fangličku táhli, tak to se musela sundat čepice, pozdravit, jinak dostal člověk po hlavě. To zase bylo jejich nějaký tenhle. ... A oni sem těm Hitlerjugend dávali flobertky, jako aby se cvičili od klučičích let. Protože když má kluk pušku, tak, mordyjé, vždyť to vidíš ve filmech, teď ty černoši, má to kalašnikov a střílí jak blbec. Dvanáctiletému klukovi dej bouchačku a dělá voloviny.“¹³⁷

Pan Masař nejdříve tvrdil, že Kuratorium nebylo. Po připomenutí pak prohlásil, že on jako starší ho nenavštěvoval. Vzpomíná si pak i na dva jeho zakladatele, které nikdo jiný nezmiňuje. „Tady nebylo Kuratorium. ... No jo tam byli ti malí. My jsme tam nešli. A tady to Kuratorium tady zavedl Milouš Sýkorů a Jára Pakostů, ty byli asi takoví... a oni ti malí tam chodili. Ale zavedené tady bylo. Ale my starší jsme nechodili. Povinné to nebylo. Ono tady bylo tenkrát asi 30 dětí. Takže se to tu tak nějak ztratilo. Vždyť máš, 70 dětí bylo ve škole. Do měšťanky to nás ale chodilo pár. To jsme byli 4. Tenkrát to povinné nebylo. Byla jenom povinná docházka do těch 14 let, do měšťanky když nechtěl, tak nemusel.“¹³⁸

Pan Kubík na dotaz o Kuratoriu také proklamuje jeho neexistenci. Poté přiznává, že bylo v Jaronicích. V souvislosti s Jaronicemi mluví i o vedoucím, avšak jméno je zcela jiné než uvedla paní Brožová. „Ne, tady nebylo Kuratorium. ... Bylo Kuratorium v Jaronicích. Ale tady že by se bývalo něco dělalo, vůbec ne. ... To ono to nebylo. On to tam vedl nějaký Rysbach nebo kdo, v těch Jaronicích, jinak tady jsme nedělali nic. To bylo Kuratorium pro výchovu mládeže.“¹³⁹

V Čakově Kuratorium nebylo vůbec, alespoň podle výpovědi paní Kubíkové. „Ne, ne, ne, ne, ne. Tak za prvé, mně bylo 10 let když bylo po válce, ale tam vůbec nic takového

¹³⁶ Archiv autora, Vyprávění pana Jiřího Dolejšího.

¹³⁷ Tamtéž.

¹³⁸ Archiv autora, Vyprávění pana Jana Masaře.

¹³⁹ Archiv autora, Vyprávění pana Františka Kubíka.

nebylo. Ale v Čakově nebylo nic, vůbec nic. Takže tam žádný to Kuratorium ani nic takového nebylo. Žádný jako spolky nebo něco.“¹⁴⁰

V souvislosti s Kuratoriem není ještě od věci připomenout tvrzení Marie Brožové, dle které byla místní učitelka ve škole milenkou protektorátního ministra školství a národní osvěty a zakladatele Kuratoria pro výchovu mladých v Čechách a na Moravě Emanuela Moravce. *„Přitom jsme tu také měli paní učitelku, která držela s tím Moravcem, s tím protektorátním tím, to byl nějaký, ne? A táta náš s ní politizoval a to bylo hrozné. Ale on to nevěděl, že... ale taky ho neudala. No a ona s nim žila s tím Moravcem. Ona teda tady učila, ale říkali, že je to jeho milenka.*“¹⁴¹

Žabovřesky byly v roce 1944 znovu zapojeny do válečného procesu, když musely poslat pracovníky na stavění zákopů. Tuto událost připomíná jen kronika a pan Masař: *„Zase jedna těžká otázka pro obec. Má jít někdo na zákopy. Jsou určeny tři ročníky chlapců nad 20 let a z nich se mají vybrat určená množství. Podle výroku komise při okresním soudu v Č. Budějovicích určen byl rolnický syn z č. 12 a čeledín ze mlýna z č. 62.*“¹⁴² *Určeno jim za působiště maďarsko-rakouské pomezí. Za několik měsíců se i tito tři vrátili, až na menší omrzliny zdrávi.*“¹⁴³

„Ke konci roku 44 a na začátku 45 byli posíláni pracovníci na budování zákopů proti Rudé armádě. Celkem 3 lidi byli posláni do zákopů.“¹⁴⁴

V roce 1944 dále pokračují nálety na Říši. Záznam v kronice, který se s nimi vypořádává, je však trochu zvláštní. Vypadá, jako by byl naspaný v městském prostředí: *„Američané pravidelně ráno navštěvují naše území. To jsme museli vždycky ráno pospíšit, neboť v deset hodin se pravidelně ozvaly sirény a každý musel do krytu nebo z města ven.*“¹⁴⁵

¹⁴⁰ Archiv autora, Vyprávění paní Marie Kubíkové.

¹⁴¹ Archiv autora, Vyprávění paní Marie Brožové.

¹⁴² Třetí osoba není uvedena. Kronika bohužel neuvádí jména poslaných. Na jiném místě kroniky je ale chalupa č. 12 přisuzována Tomáši Chromému.

¹⁴³ Kronika obce Žabovřesky, s. 153.

¹⁴⁴ Archiv autora, Vyprávění pana Jana Masaře.

¹⁴⁵ Kronika obce Žabovřesky, s. 154.

4. 1. Rok 1945 – Ozvěny války

Na počátku už byla Velkoněmecká říše na pokraji rozpadu. Sovětské jednotky postupovaly napříč Polskem k Odře, obsadily Východní Prusko a nacházely se i na území Slovenska. Na druhé straně zatím překročili Spojenci v únoru německé hranice a přibližovali se k Rýnu. Válka tak začala bezprostředně doléhat i na české země a na Žabovřesky. Nálety spojeneckých letadel jsou stále častější a bližší. Postupně začíná být ve vsi slyšet i dělostřelecká palba. Kronikář se tomuto věnuje celkem obsáhle.

„Německo se již hrouť. Američani a Angličani již létají dosti nízko. A jednou jsme viděli, jak 6 anglo-amerických letadel pronásledovalo Němce, a to tak v malé výši, že jsme rozeznali piloty v kabinách. Jindy zase německá protiletadlová děla, která byla umístěna někde na východ od Budějovic, zahájila palbu proti Spojeneckým letadlům. To jsme poprvé viděli, jak vypadá protiletadlová obrana. Napohled to byla dosti zajímavá zábava. Granáty vybuchovaly krásně na obloze. Letadla tvořila různé robinsonády. Krásná podívaná, ovšem pouze na pohled. Z blízkých hor již je slyšet ozvěny těžkého dělostřelectva spojeneckých armád. Blížící se armády vyvolávají obavu o osud naší obce. Někteří začínají přemýšlet o vybudování krytů. Válečníci z I. války však tvrdí, že naše krajina není pro boj vhodná. Není vhodná, je vhodná, nemůžeme říci, kryty se však přece nestaví.

Očekává se nálet na Budějovice. Prozatím však mají Budějovice štěstí. Pouze Plzeň se stala obětí náletu. To nás v noci probudil hřmot a drnčení oken. Když jsme vyšli na náves, byly viděti záblesky granátů. Jak hrozné to bylo, když bylo ozvěny slyšet až k nám, si každý představí. A dochází i na Budějovice. V posledním týdnu měsíce „Dubna“ se objevili krátce po poledni spojenecká letadla na obzoru. Asi 7 jich bylo. Docela klidně vypadali ti ptáčekové. Najednou se však jeden odtrhl a zkáza přichází. Po prvé byly zasaženy topírny nádraží. Lidé ještě ten den utíkali z měst na venkov. A druhý den krátce před polednem přichází silný svaz a dokončuje dílo zkázy. To bylo chvatu z města ven. Všechny cesty z města byly přeplněny lidmi. I v naší obci bylo dost Budějovičáků, kteří zde hledali ochranu proti dalším náletům. Tento však již nepřišel. Avšak zkáza byla dosti velká. Zvláště budovy kolem nádraží byly postiženy.“¹⁴⁶

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 156-157.

Panu Dolejšímu utkvěly v paměti nálety letců, které narušovaly školní výuku: „My jsme jezdili do Zlivi do měšťanky, a jak lítali ty hloubkaři, tak nás rozprskli po vsi, po Zlivi, aby náhodou. Já si pamatuji, že jak je teď ten kravín před Zliví, tak odtud stříleli na nádraží třeba leteckými kulomety a... já jsem to tam nenašel, kluci to tam hledali, ti zliváci. A jednou sem se šel podívat, jak to tam vypadá, tak lokomotiva dostala přímý zásah a šla z ní pára a na tom tendru, tam bylo křídou napsáno: „tendr bez vody,“ zkrátka že vytekla voda z toho. A vím, že ta kulka projela tím, jak je ta šína, ta kolejnice, krk, tak to prostřelila, to bylo děravé a tam to napálilo do té hlavy se to akorát tam zůstala, zkrátka zalezla tam celá do té hlavy. Vůbec nebyla vidět. Malinko to bylo nahrbené. Oni jako po dětech nešli tihle hloubkaři, jenom zkrátka trefili do mašiny a tím to bylo vyřícené. Srandy pytel z celé té války.“¹⁴⁷

Pan Kubík si zase zapamatoval nálet na České Budějovice: „Oni to vzali od Mladýho, tam byly ty výtopny. To už ale bylo ke konci války, 24. dubna. Ty výtopny tam vzali, tam jak jsou vlaky, tam to zbombardovali, vzali to potom, co to je nejčky Tesla. Tam to bylo hodně. Tam, jak je autobusové nádraží, tak tam doprava z křižovatky. Jak jsou ty kasárna, tak tam. Tam to bylo všechno. Vzali to Lanovkou, tam jak je ta lékárna, víš kde je tam lékárna? No, tam to gestapo, já tam chodil za války do školy vedle, byla to měšťanka, teďka je to pomocná škola. Tam se strefili do toho gestapa. A pak, jak je Prior, to parkoviště, tak tam bylo kus taky, tam se taky trefili.“¹⁴⁸

Paní Kubíková také vzpomněla nálet na Budějovice i jeho odezvu v Čakově, ze kterého se vydali lidé na pomoc: „Nebo když bombardovali Budějice, tak přilítnul k nám ten, jmenoval se, my jsme seli, já jsem chodila tátovi za secí mašinou, a z druhý strany zase druhý ten sedlák a volal: „Franto, podívej se, támhle přes Vráž je nějaký kouř.“ A takové rány, takové dunění bylo slyšet. My jsme to nedoseli. Táta zapřáhl koně a jeli jsme domu. Tamty taky, všechno se to natlačilo domů, a že jako že hoří Budějice, že bombardovali Budějice. Tak tam potom jeli pomáhat, ale říkali, že je nepustili k ničemu, jako že to tam vojáci německý jako za to, tohle to, zadělali.“¹⁴⁹

¹⁴⁷ Archiv autora, Vyprávění pana Jiřího Dolejšího.

¹⁴⁸ Archiv autora, Vyprávění pana Františka Kubíka. Podrobněji k náletu na Budějovice např. v Miloslav Pecha – Václav Vondra, *Českobudějovicko v době nacistické okupace a osvobození: 1939-1945*, České Budějovice 2006.

¹⁴⁹ Archiv autora, Vyprávění paní Marie Kubíkové.

4. 2. Rok 1945 – Návštěvy

Útěk budějovických občanů na venkov naznačuje další válečný rys, který se vesnic dotkl. Staly se konečnou stanicí či jen zastávkou pro různé skupiny lidí. Hlavně pro uprchlíky. Jednalo se o tzv. „národní hosty“, o ustupující německé vojáky, maďarské vojáky i o prchající německé vojáky.

„Národní hosté“, v kronice též nazýváni „Bezarabáci“, byli v Žabovřeskách ubytováni ve škole a v hospodě. Jednalo se pravděpodobně o organizované skupiny, které přišly společně. U místních přistěhovalců pak byli ubytováni jejich příbuzní nebo známí. „Školní budova se musí vystěhovat a do ní přicházejí tzv. „Národní hosté“. Jsou to Němci z východu, kteří utíkají před „Rudou armádou“. Pouze děti a ženy. Spaly ve třídách na slámě. Uzdravovaly se společně a naši lidé jim museli dáti potřebné potraviny. Jak to společné bydlení vyhovovalo, si každý představí.“¹⁵⁰

Pamětníci, kteří si na „národní hosty“ pamatují, si na rozdíl od kronikáře nevzpomínají, že by se jim museli dávat potraviny. „Těm ne. I když... ti to prostě měli všechno s sebou. Ty právě jak šli, tak byli taky u vás.“¹⁵¹ Takový nějak a to všechno... tam měli takový prkeňák a jak bývali kramáři, jezdili, tak měli tuhle dřevěnou kárku. A v tom tam bydleli. Jinak se jim jako nic nedávalo.“¹⁵²

Paní Brožová také o dávání jídla nic neví, ale jak sama říká, je to proto, že oni se stali vystěhováním bezzemky, takže po nich nikdo nic nechtěl. Na druhou stranu ví, že jim museli dávat slamníky na spaní: „Jo, jo, jo. Byli tady. Škola byla zavřená. A hospoda. A tam byli ty národní hosté, se jim říkalo. Tak toho tu bylo plno. ... Tak já nevím, jestli sedláci, my jsme neměli. My jsme neměli nic. Já akorát vím, že tu byli ve škole. Jo a akorát co vím, jsme museli slamníky, ještě bývala rovná sláma. Tak ty nacpat a dát jim tam ty slamníky. Ale myslím, že ani ti, nevím přesně, jak dlouho už tu byli, asi už to nějak, všechno to odsunuli.“¹⁵³

Podle Františka Kubíka tu pak „národní hosté“ vůbec nebyli. Na druhou stranu je kromě kroniky jediný, kdo vzpomněl v Žabovřeskách maďarské vojáky a také maďarské sloužící na „německých“ statečích. Od Maďarů se prý dal získat i zajímavý suvenýr: „Mezitím tady byly taky na konec té války ty Maďaři, ale ty tady byli asi dva dny

¹⁵⁰ Kronika obce Žabovřesky, s. 158.

¹⁵¹ Tj. u Drábů na č. 13.

¹⁵² Archiv autora, Vyprávění pana Jana Masaře.

¹⁵³ Archiv autora, Vyprávění paní Marie Brožové.

ubytovaný a pak někam zmizli, já nevím, kam se to ztratilo. Ale to víš, to byla domobrana, a oni šli bránit. Táhle u těch Mikušků čekali, jestli by je náhodou postříleli všechny. To si nikdo nedovede představit. ... Ne, tady nebyli.¹⁵⁴ Ti říkám, tady byli, tady přišli akorát ti Maďaři. Ty se tam dost schovávali, v té hospodě. A odhazovali, si pamatuji, oni měli takový šavle dlouhý, a odhazovali tam u Šenkýřů na dvoře, jako nechtěli být za to... A Láďa Pakostů si jednu odnesl domů. Krásná šavle taková. Prostě shazovali, aby nevěděli, že jsou nějaký ty velitelé nebo něco. No jinak tu nebylo moc. Ty Němci potom co tu byli nastěhovaní, ti ani nevím, to se pak nějak ztratilo. No a pak tady byli ještě nějaký ty Maďaři, u někoho tady sloužili, ale to byla zase jiná skupina. Jako pracovali u těch sedláků. Ale ty tady byli asi taky dva měsíce nebo to. Pak se taky do rána ztratili a byli pryč. Já ani nevím, u koho byli. Možná byl u Hoďánků jeden, ale kde byli, já ani nevím.¹⁵⁵

Maďarští vojáci byli i v Čakově. Zde prý ale vůbec nebyli „národní hosté“. Paní Kubíková je však jediný zdroj pro popsání situace v Čakově, a tak je možné, že jí mohli pouze vyklouznout z paměti. „A pak nám tam taky nastěhovali, ale ty tam byli jen asi 2 dny, maďarské vojáky. A ty plakali, jako že je zatáhli do války ty jejich a jako že chtějí domu. Ale ty tam byly asi, myslím, jen jednou do rána. Ale ti byli po celé vsi, v každém stavení jsme je museli, to bylo nařízený. A třeba tam byli ve škole, v jedné třídě a zbytek, spali asi dva na jednom lůžku.“¹⁵⁶

Čakov se také stal ke konci války místem pobytu skupiny německých vojáků, možná příslušníků SS. Skupina byla ubytovaná napříč vesnicí a místních obyvatel si moc nevšímali. „Ale třeba přijeli ke konci války, to už se asi taky likvidovali, a přijeli, Ježiši, to byli myslím esesáci, říkali, a museli naši vyklidit, to si pamatuji, v kuchyni museli vyklidit gauč. To byly jako ty otomany a tam mu dali slamník, on si přinesl, a vyvěsil na vrata a to bylo ve třech staveních, někde měli třeba dva, kde to měli větší. Jenže mi jsme tam měli nastěhovanou tetu s dětmi, který jako, když bombardovali Budějice, tak museli utéct, tam byli nastěhovaní. A babička a dědeček. A ten, si pamatuji, že se jmenoval Wagner, měli tam polní kuchyni, tam vařili, u kostela pod těmi ořechy. Tak ten se jmenoval Wagner a fasoval třeba cukr. A to víš, pro nás děti to bylo něco. A on ho měl pětilitrovou láhev na okně přikrytou, on si nás jako nevšímá, na jídlo chodil tam, ale my když odešel, tak my jsme zamkli vrata...

¹⁵⁴ Otázka byla na „národní hosty“.

¹⁵⁵ Archiv autora, Vyprávění pana Františka Kubíka.

¹⁵⁶ Archiv autora, Vyprávění paní Marie Kubíkové.

Nevím, co tam dělali, byly tam nějaká předsunutá hlídka snad tadyhle před tēma, v každém stavení byli a teta uměla německy, a tak se ho ptala a on jí řekl: „Nic vám neudělám, ale běda jak někdo řekne něco proti Říši, tak ho zastřelím.“ Tu větu si pamatuji přesně. Jak pak teta řekla: „Ne aby vás děti napadlo něco si tu povídat nebo něco.“ Protože on asi česky taky trochu rozuměl, víš. No a potom se sbalili a byl zase pryč. Ale ten měl taky ty baňohy ohromný, tak tam vím, že když z toho něco vyndával, tak tam měl spoustu zboží nakradený. Víš, jak ty obchody bombardovali, nebo dobývali, nebo tohle.

A tetě tam nechal šátek A mamince taky. Tetě v modrým a mamince v oranžovým. Ještě jsme ho nedávno měla v ruce. Maminka ho teda nenosila, ale že ho tam nechal na okně, když odcházel.

A ty tam byli tak možná týden, 10 dní. Tak něco přes týden. Už to bylo ke konci války, ale ještě to nebyl úplný konec. Muselo být tak někdy v dubnu, ale už asi tak, jak utíkali před frontou, ale ještě asi neměli povel, aby ustoupili úplně, tak se zdržovali na takových těch... Tak oni tam zázemí měli kousek, Sudety. A nad každým stavení měli vyvěšený seznam, v případě jejich nějakého poplachu nebo něco, který voják tam je. Tak vím, že se ten u nás jmenoval Wagner.

Byli tam jenom ti vojáci. Ty maďarští a ty esesáci. No říkali, že jsou SS, no měli tady tu smrt, to jsme se báli. A to bylo jenom takové přechodné, jako že se tam zastavili a že čekali na povely co a jak, jestli tam nějaká obrana, ono je to tam takové strategické, jak je to na tom kopci. Ale nic jinak se tam ne tohle... Civilové ne, jenom ti vojáci.“¹⁵⁷

Po těchto více méně organizovaných skupinách se sledované vesnice dočkávají ještě úprku německých vojáků i civilistů do Německa a do americké zóny na samém sklonku války. Jednalo se o zmatený úprk dlouhých kolon všech možných lidí. „*Jest jaro, ono krásné jaro. Každý večer je vidět prchající Němce. Zmateně bloudí po naší vlasti. I naší obcí prošlo několik odtržených skupin německých vojáků, z nichž někteří chodí bez uniformy, bez pušek jako vandráci.*“¹⁵⁸

Žabovřeskami prošly jen menší skupiny, protože neleží na hlavním tahu a na západ od obce leží přírodní překážka v podobě rybníka Dehtář, který útěku větších skupin brání. Hlavní proudy v této oblasti tak byly soustředěny po hlavní silnici z Českých Budějovic na Netopíce a na trase Dubné – Čakov – Záboří – Lhenice. Přes Žabovřesky spíš procházely jen ojedinělé skupiny. „*To byl větší tah na ten západ, jako Čakov. Tady u nás,*

¹⁵⁷ Tamtéž.

¹⁵⁸ Kronika obce Žabovřesky, s. 158.

když ujížděli, tak tady projeli... moc tady toho neprojelo. Pamatuji si jednou, že tady jel nějaký Bulldogs, traktor s vlekem a na vleku se jim uvolnila guma, víš, byla píchlá a oni to hnali co to dalo. ¹⁵⁹

Další lidé už pamatují hlavně uprchlíky na trase Dubné – Lhenice. Marie Brožová se se zástupem setkala na pohřebním průvodu své babičky v Dubném.

„To ti říkám, když jsme šli s tím pohřbem, to byly kolony. Už neměli ani pláště, jeli jenom po takových těch ráfech a jeli a jeli a jeli. A ještě jak jsme tak, před kostelem se zpívá žaltář za toho mrtvého, tak tam jsme stáli a tam ještě stálo jedno to auto a ten se tam holil. To furt ho vidím, že se tam holil. Koukal na nás a teď když si to člověk představí, že jsme tam šli těch pár lidí, všichni se báli. Já, dítě dvanáctileté, máma, táta, táta ji asi vedl, bryčku s koni jsme měli. A Bychů asi nebo kdo, nebo jestli to byl strejda Hoďánků.

A to byly kolony. A měli ty děla a ty kulometry, všechno to nastavené a ujížděli furt na Jankov tou cestou nahoru. Protože tam byli Američani, že budou asi, tak šli za nimi. Právě proto na té Šumavě tam byli. Bylo to na stejně, jako kdyby to osud tohle...A právě to, že když jsme šli s tím pohřbem, to se tenkrát vozili jenom ještě na bryčkách a šlo se pěšky do Dubného, tak ty Němci jak jezdili, to víš, lidé se báli, jsme se krčili. Kdyby byli chtěli, tak do nás to napálí a to už byl asi taky takový osud, že kolem tebe jezdili, nebo jestli ctili ten pohřeb, jak šel, nebo nebyli takový otrlí, nebo... a už toho asi měli taky všeho dost. Víš? Asi si chtěli jenom uchránit život taky. ¹⁶⁰

Jan Masař také popisuje „dubenský“ proud a upřesňuje datum, kdy k němu došlo, na 4. a 5. května. Podle něj utíkali lidé provinilí, kteří se báli trestů za činnost během Protektorátu. *„A během toho 4. - 5. května z Budějovic po silnici Dubné – Záboří a Lhenice, byly transporty těch Němců, kteří utíkali na vozíčku nebo na kárce, vezli si svých pár věcí a utíkali před ruskou armádou. To bylo hotové procesí, jeden za druhým šel. Utíkali ke Lhenicům, protože ve Lhenicích byla už americká armáda, tak se chtěli zachránit před ruskou armádou. Já ti říkám, to bylo procesí, jedno za druhým, kolečko, ten táhl vozíček jak byl malý, nebo tlačil kočárek nebo nějakou kárku. To byli všichni ti, co neměli čistý svědomí, lidem ubližovali za války, tak museli, tak se chtěli u té americký armády, že se jim nic nestane.* ¹⁶¹

¹⁵⁹ Archiv autora, Vyprávění pana Františka Kubíka.

¹⁶⁰ Archiv autora, Vyprávění paní Marie Brožové.

¹⁶¹ Archiv autora, Vyprávění pana Jana Masaře.

Útěk na Lhenice si samozřejmě pamatuje i Marie Kubíková, protože kolony musely procházet Čakovem. Ta si všímá i toho, že prchající spolu vezli velké množství různého nejspíš nakradeného zboží: „*A samotný konec války, to byla taková euforie. Všichni si nandali trikolóry a ty místní mužský všichni a tady si stoupli na tu hlavní silnici, z Budějovic na Prachatice, na křižovatce k Žabovřeskům, tam stojí kříž a dvě takový lípy a tam prostě byli, dělali takovou hlídku nebo prostě ukazovali to, že jsme Češi. A okolo jezdili nepřetržitě, to byly stovky a stovky vozů s koňmi a německý vojáci na nich. Vozili si spoustu proviantu. Někteří jeli i na kole, na motorce, podle toho, u čeho byli. Ale říkalo se, že mají strach z Rusů, že utíkají do americký zóny, přes Záboří, Záboří vlastně už byly Sudety, Záboří, Holešovice a tam další ty vesnice. Až zase potom Lhenice byly český. Tam byl takový výběžek, jako těch Sudet.*

A tak ti jezdili, utíkali směrem na ty Prachatice a potom zahazovali ty jejich baťohy, ohromný, který byly nacpaný vším možným, jak to pokradli, asi v těch obchodech, nebo já nevím, kde k tomu přišli. Měli tam třeba, vím, že spoustu punčoch, jako děti jsme to okukovaly. Spousta hedvábných punčoch, víš, to byla rarita, najednou ono úplně vyhrnulo se to. A šátky, čokolády, no všechno možný, prostě cukr a všechno možný. Ale byly to ohromný batohy, teda aspoň mě připadali ohromný.“¹⁶²

Na křižovatce u Čakova se odehrála i jedna dramatičtější událost související s ustupujícími vojáky, která místní hodně vystrašila. „*No ale taky se stalo, že tam stáli. My jako děti jsme běhaly taky. A seskočil jeden německý voják a tam byla taková jabloň, která měla kmen a byla rozvětvená jako do ypsilonu, a ten tam nasadil samopal a teď tam začal takhle jako přejíždět přes ty lidi. A tak my jsme museli hned skočit, tam je taková jako rokle, tak tam nás nahnali, ale všichni ty mladší začali utíkat, báli se. No ty staří stáli, věděli, že když začne střílet, že stejně neutečou už nikam. No ale protože jely další vozy a tlačily ho, tak jenom tak jako vyhrožoval. Aspoň tak jsme si to vysvětlovali, nebo spíš pochytili od těch starších. Tam byl řidičí, no prostě celá vesnice. Mužský, ženský ne, ty byly doma, musely. Tak potom se teda trošičku jako stáhli, spíš jako k tomu kříži, on je to takový veliký kamenný a kus je taky železný, možná tak 1,5 – 2 metry má ten základ. Za to se spíš jako schovávali. Ale už to potom žádný neudělal, protože ten strach a ten tlak byl veliký. Takže takhle to tam bylo. Potom přestali jezdit.“¹⁶³*

Kronika Žabovřesk píše o proudu uprchlíků z Čejkovic na Křenovice a odtud dál, ale to se odehrálo až 8. května. „*Chodily stále větší skupiny Němců a my jsme si z nich tropili*

¹⁶² Archiv autora, Vyprávění paní Marie Kubíkové.

¹⁶³ Tamtéž.

šašky. Asi v 11 hodin začaly proudit ohromné skupiny vojska po silnici z Čejkovi do Křenovic.“¹⁶⁴

¹⁶⁴ Kronika obce Žabovřesky, s. 162.

4. 3. Rok 1945 – Nadšení

Jak postupovalo jaro roku 1945, zvětšovala se i očekávání blížícího se konce války. Jaro probíhalo klidně, až 5. květnem dostaly události spád. Obecně byly všechny vzniklé události reakcí na vypuknutí pražského povstání 5. května a na nařízení protektorátní vlády poštám, četnickým a železničním stanicím o odstranění němčiny jako úředního jazyka ze dne předchozího, které vyvolalo odstraňování německých nápisů a vyvěšování vlajek napříč celou zemí.¹⁶⁵ Kronikář Žabovřesk zmiňuje i radostnou atmosféru dní před 5. květnem: „*S upadajícím Německem roste naše radost. V naší obci se již tancuje snad všude, kde jsou schopné místnosti. Poslední dny dubnové a první květnové přinášejí první záblesky blížící se svobody. Ruská a angloamerické armády se blíží k hranicím ČSR. Statky se již otrásají od výbuchů dělových granátů. A konečně přichází ten slavný ale krví polítý 5. květen.*“¹⁶⁶

Dále už jsou pak jen informace týkající se 5. května: „*Zde podávám přehled událostí zběhnuvších se kolem 5. května a dalších významných dnů květnových. 5. květen připadl na sobotu. Z rána byla téměř jasná obloha. Jeden hospodář jel z lomu v Krajíně a oznamoval, že Angličani s Američany tu musí co nejdřív být, protože lom se celý houpe. My jsme tehdy ráno seděli na návsi a odhadovali podle ozvěny výbuchů, jak daleko jsou spojenci. K polednímu jsme šli domů. Velké překvapení však bylo pro každého, když pražský rozhlas volal o pomoc. Bylo to dojemné volání. Ve vesnici panuje rozruch. Nikdo nevěděl, co má dělat. Rozumí se samo sebou, že každý měl „trikoloru“ a strhl některý německý nápis. Asi hodinu po poledni přijel ke starostovi jeden dělník, který jel z Mydlovar se vzkazem, aby poslal nějaké muže do Břehova, na četnickou stanici, kde jim budou dány zbraně. Jelikož byl otec starostou a nevěděl jaké zaujmout v nastalé situaci stanovisko, poslal mne do Břehova pro přesné instrukce. Jak v zásobárně zbraní to vypadalo na stanici. Četníci i civilové zkoušeli zbraně, některé byly již dlouho uschovány. Rozkaz, který jsem přivezl, zněl: „Všichni bojeschopní muži do zbraně.“ A bylo vskutku málo těch, kteří se na tuto výzvu odebrali na čet. stanici. Tuším, že pouze 2 občané. Pravda, k žádnému konfliktu nedošlo, ale to nemohl nikdo vědět.*“¹⁶⁷

¹⁶⁵ Tomáš Jakl, Květen 1945 v českých zemích. Pozemní operace vojsk Osy a Spojenců, Praha 2004.

¹⁶⁶ Kronika obce Žabovřesky, s. 158.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 158-159.

Pan Kubík také vzpomíná na vyvěšování vlajek, i když ne příliš obsáhle: „*Tady 5. května nebo kdy, začala Praha křičet o pomoc, rozhlas a to, tak se to tady taky začalo houfovat, tady ti mladší. Vylezli tady na máj, pověsili tu vlajku a čekalo se.*“¹⁶⁸

Paní Brožová pak vypráví, jak se poslouchalo rádio, a od pana Dolejšiho se dozvídáme reakci na hlášení z Prahy. „*A pak přišel konec té války, ten 5. květen. No tak to víš, to jsme byli rádi. To bylo už normálně puštěné rádio, to měli rádio, to dali do okna venku na vsi starosta a to už jsme, to se nic. To všichni se tam seběhli a čekali, co vlastně a kdo a jak tam půjde na tu pomoc.*“¹⁶⁹

„*A samá trikolóra, poslouchali jsme, jak ti Rusové, jak vyvolali v Praze to povstání. A jenom vím, jak jsem měl takovou velkou kudlu a říkal jsem: „Já na ty Němce půjdu.“ A táta povídal: „Ty vole,“ on byl starý fronták, za císaře pána válčil... Potom táta mi říkal: „Vykašli se na to s tou kudlou proti vojákovi, protože nezapomeň, že takový voják německý byl vyučený, za těch šest let nebo kolik válčil.“ To byl absolutně mistr všech mistrů, to už byl válečník ostrílený, když byl ve 45 ještě živý. Dovedl zabít, útočit, obranu, všechno možné uměl. A přece takový uličníček, kterému bylo necelých 14, nebo kolik mi tam mohlo být, s takovou kudličkou.*“¹⁷⁰

Marie Brožová se také zabývá výzvou z Břehova o vyslání mužů na pomoc. Sama byla na události zainteresovaná, protože jedním z mužů, kteří vyrazili, byl její otec. Břehov měl být pouze místo vyzbrojení, pak se měli ozbrojenci přesunout do Pištína a odtud dále vyrazit osvobodovat Budějovice. K tomu však již nedošlo. Podle ní pak také vyrazili muži tři a ne dva, jak uvádí kronika. „*Přišlo, že se má jít do Břehova, do Pištína se má jít, že se půjde osvobodovat Budějovice. No tak se otec a ještě dva dostavili do toho Pištína, což byla těžká cesta, protože všude byli hodně německých vojáků, jak to jezdilo sem tam. Nu, plazili se, říkal táta. Tím Jarovem, lesem a tam všudy a stokami, až se dostali do toho Pištína. A přišli tam a tam byl nějaký ten doktor Bureš, nevím co teda měl s Budějovicemi, to víš, tak jsem byla malá. A řekl jim, že Budějovice jsou vydané bez boje. No tak se zase vrátili domů. Byl s ním nějaký finančník. Nu a ještě jeden potom. A přišli teda domů a tady už byl postavený máj, májka teda. A když táta přišel a řekl: „Kluci, nic nedělejte, Budějce jsou vydané bez boje. Nic nedělejte.“ Jenomže klukům, takovým mladým, něco říkej. Tak hned vlajky, na máj vytáhli vlajku.*“¹⁷¹

¹⁶⁸ Archiv autora, Vyprávění pana Františka Kubíka.

¹⁶⁹ Archiv autora, Vyprávění paní Marie Brožové.

¹⁷⁰ Archiv autora, Vyprávění pana Jiřího Dolejšiho.

¹⁷¹ Archiv autora, Vyprávění paní Marie Brožové.

O doktoru Burešovi, o kterém paní Brožová uvádí, že organizoval tuto skupinu, mluví i Jiří Dolejší v souvislosti s odbojovou činností, když mluvil o odboji v Břehově: *„Taková nějaká protistátní činnost tu nebyla žádná. Možná v Pištíně jsem něco zaslechl. Tam byl doktor Bureš a ten měl ordinaci. A ten měl prý u Jordánů ve včelíně takovou radiostanici a posílal něco. Pak se dostal do Karlových Varů a velký komunista to byl. A to jsme jenom zaslechl, jestli je to pravda, nevím jistě.“*¹⁷²

¹⁷² Archiv autora, Vyprávění pana Jiřího Dolejšího.

4. 4. Rok 1945 – Německý voják

Hlavní událostí 5. května, která mohla dobře znamenat pro ves tragédii, byl příchod německého vojáka a jeho zajmutí místními obyvateli. Voják byl při zadržení postřelen vlastní pistolí. O incidentu se dozvěděla německá posádka v Dubném a jala se čín vyšetřovat. Tak málem obec potkala pohroma. Všichni tázaní, kteří v té době bydleli v Žabovřeskách, byli schopni podat o události obšírný výklad. I kronikář tomu věnuje nemálo místa.

„Nešťastnou náhodou se dostal do vesnice jeden SSman, to byly Hitlerovy ochranné oddíly. A my jsme toho Němce chytily. Právě jsme dávali na „máj“ vlajku, když někdo na toho Němce upozornil. Tož z „máje“ všichni na SSmana. U čísla 70 jsme ho dohonili. Neopatrností vyšla rána z revolveru, který měl Němec u sebe. A jen tak tak, že kulka nezasáhla někoho z okolostojících.

Naší neopatrnosti využili „Bezarábci“ a poslali svého chlapce do Dubného, kde byla posádka SS. Zatímco my jsme hlídali „Němce“, A ty zvlášť horké hlavy ho chtěli pověsit, vyjela z Dubného 2 pancéřová auta v síle asi 14 mužů do Žabovřesk. U nás se již strojily hasičské hlídky. Přibily i zbraně, které jsme vzali „Němcům“ v Jaronicích. Počasí bylo pravé májové. Po poledni sprchlo, ale večer se vyjasnilo. Když se formovali na návsi hasiči, odešel jsem ještě s jedním hochem vyprovodit zdejší učitelku do Jaronic, neboť bylo dosti nebezpečné vzdáliti se z obce. Jako ochranný prostředek nám sloužila jedna lovecká puška. Když jsme přišli na vršek k Jaronicům, spatřili jsme přijíždějící Němce, kteří se pravděpodobně stavěli ještě někde jinde. Samozřejmě že jsme ukryli zbraň, a když nás SSmani minuli, šli jsme ihned do vsi. Tam jsme se již nedostali, neboť jsme viděli, jak prchají z vesnice skupiny mužů, ke kterým jsme se připojili a vzdálili jsme se z obce. Zde používám líčení svého otce, neboť sám jsem ve vesnici přítomen nebyl.

Němci okamžitě, jak přijeli do vesnice, hleděli si zajistit své vlastní životy, a proto postupovali velmi ostražitě. Ruční granáty a automatické pušky jim k tomu dopomáhaly. Občanstvo, jak spatřilo takto vyzbrojené Němce, začalo prchat. Zvláště muži, neboť bránit se nemohli, protože těch několik pušek se nemohlo vyrovnat obrněným autům a ručním granátům. Mimo to hrozilo, že ustupující Němci zničí celou vesnici. Při útěku docházelo k různým, dnes téměř fraškovým činům. Tak např. v č. 8 rozšlapal ustupující občan vajíčka liliputkám, jinde zase sloužil za ochranu stoh chrastí, jinde byly

kopřivy vhodnou přikrývkou. Hospodyně z č. 1 při útěku upadla a zlomila si ruku. Když Němci viděli prchající muže, začali je pronásledovat. Tak téměř zaplatil životem tuto příhodu hospodář z č. 30, který neuposlechl výzvy stůj, načež ho udeřil voják tak trefně do týla, že omdlel.

Němci zahájili vyšetřování. Na řadu přišel starosta, který odpovídal za udržení pořádku. Odpoledne však vykonával vládní a výkonnou moc v obci člen fin. stráže, který bydlil v č. 51, který se však k této funkci po příjezdu SS nehlásil. Němci hledali zvláště ty chlapce, kteří naháněli strach „Bezarábcům“, avšak ani jeden z nich v obci nebyl. Tak se podařilo zásluhou jednoho Maďara a jednoho našeho občana, který uměl německy, Němce uchlácholit a celá nebezpečná akce skončila tím, že 1 občan, který se procházel po návsi s puškou, dostal menší výprask. My jsme se ten večer vrátili až pozdě večer, když Němci již byli pryč.“¹⁷³

Kronikář sice zapsal, že bylo štěstí, že nebyl nikdo u okolostojících postřelen, ale už nezmínil, že postřelen byl přímo sám německý voják. Na tom se shodli všichni, kteří o tom vyprávějí. Nikdo další už neví nic o Maďarovi, který by pomohl situaci uklidnit, zato o místním občanovi ano. Vyprávění pana Masaře se s kronikou celkem shoduje.

„A tady sem šel mladý kluk, byl to nejspíš voják, bylo mu asi 19 let. A on šel na návštěvu nebo utíkal z fronty, to nevím. A oni ho chytli a jak měl v kapse odjištěný revolver a oni jako šklubli, tak vyšla rána a on si postřelil nohu. Tak ho odvedli sem na Obecní úřad, tady byl Obecní úřad, a chtěli ho pověsit na strom, ty blázni. Jenomže ti starší byli proti tomu, rozumnější lidi, jelikož nic neudělal, nikomu neublížoval.

Tak se 2 hodiny dohadovali a pak šli, tady byl, vedle v bytě byl Ryneš Martin, to byl řezník, ten uměl perfekt německy, ten se s ním domluvil. Tak mu to zavázali, ošetřili, dali mu ještě napít, a že tady ho nechají, že ho nikam už nepustí. A mezitím utekl od těch Němců,¹⁷⁴ od vás proběhnul těm hlídkám, co stáli na cestě a kontrolovali, kdo sem jde a kdo odchází, do Dubného, tam byla taková Hitlerjugend, tam jim to přišel říct, že je tady ten jeden. Takže k večeru, bylo už asi 7 hodin, přijelo 2 obrněný samochody a začaly tady dělat velké zlo v Žabovřeskách. Chtěli vystřílet půl vsi. Jelikož ten voják, že se s ním dobře zacházelo, tak je přemluvil, že mu nebylo nic ublíženo, že si to udělal sám. A tak se od toho ustoupilo, že tady nebude nikdo postřelen ani tohle, zraněn. A ten voják prostě řek, že se mu nic nestalo, že si to udělal sám, no tak odjeli. Ale oni tady třeba Krátký,

¹⁷³ Kronika obce Žabovřesky, s.160-162.

¹⁷⁴ Ze statku č. 13.

*Jaukr,¹⁷⁵ takový starej děda se tu zamotal a voják ho plácnul, tak se sesypal, a tady Růžena Eliášů, jako Kovářů, ho odvedla. Odtáhli ho domů, no.*¹⁷⁶

Další vyprávějící pak přidávají ještě dramatičtější vyvrcholení. František Kubík i Marie Brožová mluví o tom, jak byli někteří muži odvezeni Němci do Jaronic, kde měli být popraveni. Naštěstí se jim podařilo utéct. Podle pana Kubíka byl voják propuštěn a došel pro své druhy sám. Je to ovšem minoritní názor. Šel podle něj také jen do Jaronic, ale sám potom v jiné části vyprávění potvrzuje, že Němci přijeli ze základny v Dubném. Pan Kubík také upřesňuje muže s puškou na pana Dáňu, ale neprocházel se podle něj po návsi, střílel na loukách u vsi a nebyl jen zmlácen, ale odvezen do Jaronic.

„A potom ti odpoledne drželi hlídky, co je kulturák, byla Mikušků chalupa a před tou chalupou byla taková lávka a koukalo to rovně na Jaronice, na tu silnici. No tak tam drželi službu. A odpoledne sem šel z Jaronic nějaký mladý kluk, jestli mu bylo 15-16 let, a mám tušení, že šel na návštěvu k vám, k těm Němcům co byli u vás. A oni ho tu chytli a začali ho šacovat a co všechno tohle. A on měl v kapse pistoli a jak ho šacovali, tak nějak zmáčkli za tu spoušť a ono mu to prostřelilo nohu. Jenom maso. Nu, tak ho potom tady odvedli, jak je Honza Masař tady dole, to malý, ta chaloupka, tak tam byl Obecní úřad. Tak ho tam odvedli, zavázali mu to, ošetřili a nechali a drželi ho tam.

Jenže blbci potom k večeru, tak milého kluka pustili. A tak kluk šel do Jaronic, z Jaronic se to spaktovalo a, človeče, ono bylo asi takových devět hodin večer a najednou přijeli dva takový ti jejich GAZíky, co měli ty, jak tomu říkali obojživelníci...a lid'áky, lid'áky tomu říkali. Ozbrojený, kulomet na tom. A přijeli do vsi a „Bürgermeister“, hledali starostu, „Bürgermeister“. No a Bürgermeistera, starostu, dělal tadyhle Rypota. A tady byl takový rámus na tom, tak mi jsme s tátou vyšli takhle ven a oni proti nám taky se samopaly a „Bürgermeister“. A tak šli potom k sousedům, tady byla taky nějaká holka ze Čtyráku, kvůli tomu, že je tam bombardovali. Tak tam byli u těch Pakostů, tam se něco domlouvalo, to já nevím. Ti, co byli u toho kulturáku, když viděli najednou ty auta, tak ty utekli a schovali se. To víš, měli flobertku a nějakou loveckou pušku, to bylo ozbrojení.

No a Na Drahách tam vzadu, tam bydlel, co je tam ta Marochů chalupa, tak tam bydlel nějaký Dáňa, ten měl nějakou flintu a chodil si tam a střílel do vzduchu. Bum, bum. A oni to slyšeli, tak se tam za ním také rozjeli a milého Dáňu tam sebrali. Odvezli ho a jeli do Jaronic. A v Jaronicích, co byl ještě Pepík Borovka, tadyhle jak dělal šenkýře v Dubným, Vojty Borovků bratra, pak starého Drába a já ti nevím, kolik ještě sebrali.

¹⁷⁵ Pavel Jauker, ze statku č. 30, výše uvedeného v záznamu kroniky. Na statku se říkalo u „Krátkých“.

¹⁷⁶ Archiv autora, Vyprávění pana Jana Masaře.

*Postavili je tam ke zdi, až budou odjíždět, až bude po vyšetřování, tak že je odstřelí. Jenomže Pepík Borovků tam chodil za holkou, k Vebrům, a on to tam dobře znal, takže jak se tak nějak prostě, tak škubnul sebou a utekl. A u těch Vebrů to dobře znal, a tak oni se za ním rozběhli. a on ležel na střeše, oni tam měli takovou kolnu, tak ležel na střeše na těch taškách. Takže oni běhali a hledali prostě po baráku. A mezitím, když tyhle všichni ho začali hledat, tak tyhle, ten starý Dráb a já nevím který, tak tihleti všichni utekli. No a tak ty odjeli a bylo to.*¹⁷⁷

Marie Brožová pak většinu věcí potvrzuje. O panu Jaukrovi, který byl zmlácen na vsi pak říká, že se byl zeptat na radu vojáků, co má dělat, protože byl napůl Němec. Má z události i vlastní příběh, když se bála, že vojáci přišli pro jejího otce za cestu do Pištína. Proto ho běžela varovat a její otec utekl do polí. V tomto ohledu je zajímavé si povšimnout, z jakého pohledu se na věc dívají různí tázaní. Paní Brožová i kronikář byli ve věci osobně zainteresováni a mají s ní vlastní zážitky. Zato pan Kubík s panem Masařem, přestože byli ze všech tázaných nejstarší, vyprávějí o akci tak, jako by to bylo něco vzdáleného, co se jich ani v nejmenším netýkalo.

Marie Brožová také vzpomíná, jak chtěl její příbuzný jednoho německého vojáka zabít: „*No a táta šel, my jsme měli včely. Táta šel dělat do včel, když to bylo v květnu, bylo v nich plno práce. A teď najednou k večeru, ono tam na tom čísle, jak jsme bydleli, zemřela babička a lidi se tam, jak bylo zvykem, chodili modlit večer. No tak jsme se tam scházeli a teď najednou tady obrněné auto s kulometem. Ale to my jsme nevěděli, proč vlastně přijeli. Až potom, hledali starostu. „Bürgermeister, kde Bürgermeister,“ furt. No a tím samopalem na nás. A před tím než teda se tam k nám tam dostal, k těm Melicharům, se k nim říkalo, tak šel starý pán, který jako nevěděl, jestli je jako Němec nebo Čech. A ten jako ho praštil tím samopalem, tak ho odtáhla jedna... dívka, Růžena, no. A odtáhla ho do kovárny.*

A on teda tam přišel k nám, protože jsme tam byli venku. A já jsem si myslela, že jde pro mého tátu, protože někdo mi řekl: „To oni jdou pro tátu, protože on byl v tom Pištíně.“ Tak jsme za ním letěla do toho včelína a říkám: „Tati, oni přišli pro tebe.“ Jenže, to jsme nevěděli, že tady byl esesák, tady na té třináctce, že tu byl a že ho tu přišli odzbrojovat kluci hloupí, a zkrátka on se postřelil. A nahlásili to, protože to komando bylo v tom Dubném, tak z Dubného to přijelo sem a tady ty kluky sháněli, kdo to dělal. No jenže kluci utekli do luk, můj táta taky tam s nimi. Ale některé chytili a odvezli je do

¹⁷⁷ Archiv autora, Vyprávění pana Františka Kubíka.

Jaronic, tam u Drába, na dvoře. A tam právě, ti taky byli vystěhovaní. A ty právě toho jednoho znali, že slouží tady, tak jako to oddalovali a chtěli... asi šest jich bylo postavených u zdi, že je odstřílí. No a najednou někdo zavolal, alespoň tak to bylo, že zavolal: „Rusové!“ No tak ti se sebrali a odjeli a kluci se rozutekli, ale přišli až druhý den, strachy celí tohle, zničený.

Tady to dopadlo na té vsi dobře. Ryneš uměl trochu německy, tak to vysvětlil a tyhle Němci, co tady taky byli nastěhovaní, jak tu byli srostlí, to by věděli, že je konec války vid', takže se taky jako o to trošku vzali. Takže se tu náhodou žádný takový masakr nestal. Jinak jsme byli připravení, že to tu vše vystřílí. Kvůli pár mladým lidem, kteří jsou nerozvážní. Nikdy jako asi nejsou takoví, aby poslechli staršího.

No táta utekl potom z toho včelínu. Právě jak byli Melicharů, pak byli Peterků a pak byly takové dřevěné ploty a ty byly všechny poválené. A tam byla, jak teď stojí ty kravíny, tak tam byla taková rokle, a tou roklí, a pak tam byly trnky, veliké trnky, ty jsou tam ještě v těch lukách. Tak tam to bylo schované. Jenže všichni se tam nedostali, tak ti právě do těch Jaronic, že je tam odstřelí, kvůli tomuhle tomu. A vlajka na tom na máji, oni už si toho třeba nevšimli, ale lidé měli strach. Protože víš, co komu v hlavě se zrodí, když už konec je s ním. Tak už je mu asi jedno, koho zabije a co. Tak jsme vždycky říkali, že ten Ryneš, jak je starý Masař tak tam byl obecní úřad a tam on bydlel. Ten je jako tak usměrnil, zavedl je za tím starostou. A on uměl německy, tak jim to vysvětlil, no. Takže ti esesáci odjeli, jenže ty kluky tu prohnali. Ale táta, ty utekli, utekli, no. Ale ne tihle normální, jako jsme byli my. Já ještě ti řeknu, že když tam k nám šel ten esesák s tím samopalem, tak děda Melicharů řekl svojí ženě: „Mařeno, přines mi ten nůž, já ho podříznu.“ A strčil si ho do boty.

Jenže on jenom se jako ptal, akorát tam toho Jaukra, toho tam zlikvidoval, ale nezabil. Ale potlučený byl. Když byl hloupý, pomalu na konci války se jde zeptat, co mají dělat. Protože oni byli taky u Němců. No, u Němců. Oni byli z rodu německého, jako my jsme byli třeba už dřív, německé předky, taky máme německé předky. Ale oni to měli jako bližší, tak nevěděli. Ale to víš, chytrý moc nebyl, když na konec války se jde ptát, co mají dělat, to už byl děda pomalu na hrobem. A z jeho hloupostí, tak dostal chudák. To víš, strach to byl veliký. Tu noc strach to byl veliký. Já ještě si pamatuji, jak byli kamna a pec takhle dozadu, tak nás kmotřička naházela na tu pec, Frantu, Zdenu, mě, a naházela na nás peřiny a ty na nás takhle lítali, jak jsme se báli. To víš, o ty rodiče. Já prosila, já se modlila. Máma, ta tam u mě seděla: „No vždyť se přeci nezblázníš. Neboj se, táta přijde.“ Já měla tak o něj strach, protože oni mi to řekli na té vsi. „Protože vás

táta byl v tom Pištíně. Oni jdou pro něj.“ Ale jak jsou zlomyslný, dítěti to řeknou, když to vezmeš. To by neměli.

Tak to víš, že pak někde tam právě ten Hála, ten Pepa, byl potom a říkal: „Neboj se, neboj se, já vím, kde je tvůj táta.“ No a on byl tam v těch trnkách. To bylo, za války. Bylo to hrozné, byly to hrozné časy. Furt strach, furt ve strachu. Ať si se podíval, kam chtěl. Asi všude vždycky, když je válka, je velký strach.“¹⁷⁸

Pan Václav Dráb z Jaronic také potvrzuje přivezení lidí na popravu, útěk jednoho z nich po střeších a následný úprk Němců po ohlášení příchodu Rusů.

Paní Brožová pak ještě řeší, proč byl voják ve vsi: „No utekl, utekl. Schovával se tady. Schovával se tady jako u mámy, protože, tak ještě tu potom s nimi, ještě ke konci války tu toho bydlelo víc, se sem stěhovalo, kde už viděli, že je konec, tak se to sem do té rodiny, ale ty rodiny to byly, ale byly někde pryč, kde, to si nepamatuji. A tenhleten byl esesák a přišel sem, říkali na dovolenou, to víš, že řekli na dovolenou, aby ho ještě neodpráskli oni sami. Tenkrát sem jelo auto obrněné, tuhla na tu třináctku, s tím kulometem.“¹⁷⁹

Co se s vojákem stalo později, už nikdo neví. Pokud byl ale dezertér, jak si někteří myslí, mohl ho čekat nepříjemný osud.

V Břehově se později udála podobná situace se zajetím vojáka, ale ten poté utekl pryč. „Potom to bylo nějak zrovna v tom, když sem přijeli ti Američané, tak někdo přihnul vojáka německého, z lesa, nevím jak to bylo, nebo dva byli, já nevím. A tak ten potom toho Němce, tak ho začali mlátit, tak on měl vztek na Němce, každý měl vztek. A tak ty si ho tam vzali a dali ho ke Koupalům, tam proběhl stodolou, a tam proběh, tam je západ, tam Němci ještě, možná za ním ještě párkrát vystřelili do luftu, aby mazal, a tak mazal. V Jarově, tam lágrovali Němci, protože utíkali na západ.“¹⁸⁰

¹⁷⁸ Archiv autora, Vyprávění paní Marie Brožové.

¹⁷⁹ Tamtéž.

¹⁸⁰ Archiv autora, Vyprávění pana Jiřího Dolejšího.

4. 5. Rok 1945 – Osvobození

Dalších pár dní probíhalo v klidu a kronika k nim má jen krátký záznam: „*Tak uplynul první den začátků naší svobody. Nastal 6. květen. Praha volá stále o pomoc. V Budějovicích postavili Němci na náměstí tank a kulomety. Kromě malých skupin Němců, kteří odcházeli do svých domovů ve velmi špatném stavu, nic zvláštního. Podobně uplynul i 7. květen.*

A přišel 8. květen. Ve vedlejších Jaronicích ničili Němci vše, co jim ještě zbylo. Krásné gumy, psací stroje, rýže a mnoho cenných věcí. Odpoledne asi v pět hodin hlásil budějovický rozhlas, že se blíží od Lišova Rudá armáda. To bylo radosti. Hned jsem vzali kola a ujížděli do Č. Budějovic. Cestou jsme viděli ujíždějící Němce. A byl to zmatený útěk. Jeden přes druhého bezhlavě utíkal. Po „Dlouhém mostě“ se vůbec nedalo projít, jak ti Němci uháněli. Konečně však přejeli a my jsme vjeli do města plného československých vlajek. A již jsou zde Rusové. To je slávy. Lidé se objímají. Rusové přijíždějí opravdu jako bojovníci. V autech vystlaných slámou, s obvazy na rukou, na hlavě a všude, kde je člověk zranitelný. Budějovice jsou již svobodné. Praha však stále volá o pomoc. Tancovat není vhodné. Proto ještě čekáme.“¹⁸¹

O ničení materiálu v Jaronicích se zmiňují i ostatní. Podle nich se jednalo hlavně o municí likvidovanou v místním rybníčku. „*Ale v Jaronicích, tam to Petrmejdlo, ten rybníček na vsi, tomu se říkalo Petrmejdlo, ono je to dneska zavezený, tak ty Němci tam někde byli, já nevím, jak to tam bylo, ty tam házeli do toho Petrmejdla všechno možný. A tak tam házeli psací stroje a nějaký flinty a všechno možný. Oni měli taky ty pancéřové pěsti, měli, dokonce stříleli taky tady po té silnici za Jaronicí sem k Žabům, bylo vidět, jak do té silnice stříleli, tak je se to tam prostě ten šutr rozházelo. No a to tam jako naházeli spousty věcí do toho rybníka. A už se to nevytáhlo, pak to jaroničtí zavezli.“¹⁸²*

Paní Brožová vzpomíná v souvislosti s cestu její matky v posledních dnech války na nákup do Čtyřech Dvorů: „*To byl strach pořád, až do toho 9. května, že může něco přijít. To máma s kmotříčkou jely nakoupit, představ si, do Čtyřech dvorů na kolech. Ted' pořád se nevracely, tak jsem koukali a v Jaronicích, jak ti Němci, jak ty munice, ten rybník na vsi byl, říkalo se mu Petrmejdlo, to ti byly výbuchy, to ti byly detonace. To bylo hrozný, jak to všechno ničili, a ty naše ženský tam na těch kolech v Budějicích byly. No vrátily se,*

¹⁸¹ Kronika obce Žabovřesky, s. 162-163.

¹⁸² Archiv autora, Vyprávění pana Františka Kubíka.

ale nákup nepřivezly, to víš, že ne. To vůbec bylo odvahy od nich, naše máma s kmotřičkou.“¹⁸³

9. května se Žabovřesky konečně dočkaly příchodu přátelských armád. 9. května podle zápisu v kronice. Pamětníci si přesné datum nevybavují. „*Druhý den jedeme oficiálně přivítat Rusy a Američany. A návrat domů byl ten nejšťastnější. Praha osvobozena. Není důvod, proč by se netancovalo. Ještě ten den přichází kapela a po několika letech se opět tancuje v sále. V největší slávě a radosti kolem páté hodiny někdo vykřikne, „vojáci!“*“

Strach a odpor, který jsme měli k německým vojákům, v nás vyvolal obavu, že se tito opět vrátí. Avšak to nebyli Němci. Američané to byli. Hned vychází hudba a vyhrává osvoboditelům. Ihned jsme naskákali na vojenská auta a vítali osvoboditele. Američané si pořizovali snímky našeho nadšení. Odměňovali naše nadšení svými výbornými cigaretami. Odjeli jsme s nimi ještě do Břehova a za 2 hodiny jsme se vrátili do hostince.

A zase sláva, přijíždějí Rusové. Představte si to nadšení, tu radost krásného květnového dne. V Žabovřeskách jsme viděli Rusy a Američany. Od Stalingradu a z daleké Ameriky přišli tito osvoboditelé. Teď jsme je tady měli. Nadál se toho někdo? Ani se nemusím zmínit o tom, jak radostně jsme se s nimi bavili, přesto že Američanům jsme vůbec nerozuměli. V zábavě skončil tento krásný den. A tančilo se ještě asi týden. Ovšem s Rusy a Američany. Američané však nás asi po 3 dnech opustili a zůstali zde pouze Rusové.“¹⁸⁴

I když v kronice se píše o příchodu jako neočekávaném, paní Brožová mluví o kurýrech, kteří informovali o příchodu: „*Jo tak to víš, to už se, to už byli takoví ti kurýři a jezdili, to si ještě pamatuji, že třeba přijel na motorce, jak byly ještě takové ty, a přijel, že už jsou v téhle vsi a že tohle.*“¹⁸⁵

A ve vsi prý byly na uvítání postaveny slavobrány: „*No a pak jsem ten konec nějak tak dožívali, čekali jsem, kdo k nám kdy přijede. Stavěly se slavobrány na každé výjezdní cestě, odkud přijedou. No z těch bříz, bříza opletená. No krásné to bylo. Ženské na to, harmoniky... Přijeli Američané. Holky mladé měly kroje a červené sukně a vítalo se to. No radosti bylo, šerák tenkrát tolik kvetl, jak nikdy. Takže jsme vždycky všichni měli*

¹⁸³ Archiv autora, Vyprávění paní Marie Brožové.

¹⁸⁴ Kronika obce Žabovřesky, s. 163-164.

¹⁸⁵ Archiv autora, Vyprávění paní Marie Brožové.

takové velké kytice toho šeríku a vítali jsme je. A my jako děti jsme dostali UNRRU,¹⁸⁶ takové ty konzervy veliké a bylo tam kousek čokolády, všechno možné, jako pro vojáka asi to byla ta strava, tak nám to dali, těm dětem. No a tancovalo se a slavilo se to. No a ty potom asi druhý den odjeli. A nastoupili ti Rusové.“¹⁸⁷

Oslavy krátce připomíná i pan Masař a předhazuje už třetí možnost, jak dlouho se zde zdrželi Američané: *„Ti říkám, týden se nedělalo vůbec nic, akorát se nakrmil dobytek. Práce byly hotové, byl květen. Akorát se oslavovalo, chodilo po zábavách, tancovačkách, hospodách večer. Američani tady byli asi tak týden. Bydleli tu u Borovků, jak je na rohu. Bylo tady asi 10 nebo 12 vojáků, který tady měly svoje, takový menší ubytování. A potom museli ustoupit podle demarkační čáry k Lhenicům. Tam za Lhenicema vedla demarkační čára.“¹⁸⁸*

Pan Kubík také líčí svůj pohled na události ohledně příjezdu a počátečního pobytu spojenců. Podle něj naopak Rusové odjeli ze vsi brzy a Američané tu zůstali možná i měsíc: *„Pak ještě, já nevím kolikátého, jsme byli Na Drahách jako kluci u toho mostu, přijelo americké auto od Dehtář. Přijeli nákladákem, oni měli takové ty nákladáky, asi 3.5 tuny nebo kolik to mělo. Tam zůstali u toho mostu stát. Rozdávali nám cigarety a čokolády v plechovkách, to byla plechovka, taková plechovička, jako je dneska na pivo. Menší. A v tom byli zase balený čokolády, něco jako jsou Fidorky.*

No a k večeru, já nevím kolikátého, to bych ti kecal. Jestli to bylo toho 9. K večeru pak přijeli ten samý den Rusové na koních od Budějč. To bylo asi 8. A pak se to sešlo všechno v hospodě a tam hráli a tancovali. No slavili. A pak ty Rusové, ty se tady moc nezdržovali, zůstali tady Američané. Já vím, že jedno to auto bylo u Michala, to byl Margitič, a jedny byli u Vojty Borovků, tady taky. A ty tady byli kolik, já nevím, měsíc? To bych ti kecal, jak dlouho tu byli. A pak se to stáhlo někam do Lhenic. A tam byla ta demarkační čára, nebo jak to tenkrát říkali.“¹⁸⁹

Pan Dolejší vzpomíná na příjezd obou armád do Břehova. V celém svém povídání sleduje armády hodně z technického hlediska a všímá si jejich výbavy. Upozorňuje také na fakt, že v Břehově se na rozdíl od Žabovřesk příjezd moc neslavil.

¹⁸⁶ United Nations Relief and Rehabilitation Administration. Úřad Spojených Národů pro podporu a nápravu. Organizace založena v roce 1943 Franklinem D. Rooseveltem. Poskytovala podporu územím osvobozeným osou. Pomáhala mnoha uprchlíkům a zařizovala například odvoz dětí z koncentračních táborů do Izraele. Zanikla v roce 1949.

¹⁸⁷ Archiv autora, Vyprávění paní Marie Brožové.

¹⁸⁸ Archiv autora, Vyprávění pana Jana Masaře.

¹⁸⁹ Archiv autora, Vyprávění pana Františka Kubíka.

„A potom přijeli jednou odpoledne od Žab Američani. Kolik jich bylo, já nevím. A byla velká, no rachot, tadyhle se to před Koupalů seběhlo. Rachot veliký, to víš, sláva. Teda Břehováci nejsou nikdy na to něco slavit. S Břehovákama málo kdy co hne.

A potom k večeru od Čejkovic Sověti. Nevím, který den to bylo, jenom vím, že ti Američané přijeli kolem oběda v poledne a ti Rusové přijeli k večeru. Jeden den, jeden den. Oni tady měli prakticky tu demarkační čáru, ne? A ty přijeli, ono to byla asi kanonýřina samá. A ti stáli, já to neviděl, jak tam mají pole, tak tam stáli s kanóny namířenými na západ. Zkrátka od východu přišli, tak museli mířit na západ. A přijela dvě samochodná děla. Ono to má na pásech, ono to vypadá jako tank, ale tak jako samochodky. To znamená, že ta samochodka má jak nahoru dolů, malinko do stran, jinak ale nemělo to věž, aby se to otočilo. A dvě, ráže odhaduji, šestasedmdesátky.

A ty Američani taky chvílku tady byli a pak zase se stáhli, protože to byla ta demarkační čára, čili oni byli už jako za, tak se museli stáhnout zpět. To bylo nějak dohodou a nějaké takové voloviny. Ale jako byli tady. Několik dnů. Nevím kolik přesně.“¹⁹⁰

I když na druhou stranu později ve své řeči přiznává, že se přeci jen tak nějak slavilo: „Jé no tak to, to jsme, předtím to bylo špatné, teď že to bude lepší a takové nějaké voloviny. Já vím, že tabák byl, s tím byla bída. Potom přijeli Rusové, tak ti měli, Američané, tak to se hulilo, chlapi hulili. Camel, to je takové nějaké lepší. To už bylo hej. Samo sebou se honem zabilo nějaké to prase.“¹⁹¹

Do Čakova americká armáda nedorazila, a tak se tam museli spokojit pouze s tou Rudou. „A přijeli Rusové. Zrovna na takových vozítkách, taky s koni a taky zase těm se dávalo, vím že tam ten obchodník Schwarz, všechny šťávy co tam měli, nebo co, všechno přinesli z toho obchodu, ale to nestačilo, to byly kýble s vodou a oni byli strašně žíznivý. Takhle jíst jim ani nedávali, nic jsme neměli.“¹⁹²

¹⁹⁰ Archiv autora, Vyprávění pana Jiřího Dolejšiho.

¹⁹¹ Tamtéž.

¹⁹² Archiv autora, Vyprávění paní Marie Kubíkové.

4. 6. Rok 1945 - Chování

Je zajímavé sledovat chování a zázemí ruských a amerických vojáků, tak jak ho viděli pamětníci. Není překvapivé, že lepší pohled byl u většiny narátorů na americké vojáky, ale není to pravidlem. První, čeho si všímají, je výbava vojáků. Pan Masař vzpomíná, jak si Američané vařili a jaké měli požadavky.

„No Američani měli o sebe dobře postaráno, ty vojáci byli prostě vybavení, všechno jídlo měli v konzervách, zapálili si ten suchý líh a ohřáli si to a no akorát, že vodu jim dávali tam u Borovků jak je Hod'ánek, tam bydleli. Celkem se chovali slušně, šli večer na zábavu, potom šli domů. Ty se chovali velice slušně, nikomu neubližovali, nikomu nic nevzali.“¹⁹³

Pan Dolejší také potvrzuje, že Američané opravdu moc požadavků neměli. *„Američané, co já vím, chtěli jen česká vejce a vodu, nic víc. Což oni měli, ukazovali, všechno, oni měli i hajzlpapír, možná pár cigaret, nějakou tu sirku, to všechno tam bylo. Možná že i kondom, to nevím přesně. No pak to všechno odtáhlo pryč.“¹⁹⁴*

Z chlapeckého pohledu je také přirozená oblast, které si pan Masař a pan Kubík ještě povšimnuli. Jedná se o zbraně. *„To jsme viděli, tam na té stráni, tam byl takový voják, tak tam jsme seděli jako kluci a on si tam Američan čistil, jak měl, tak měl 9 pistolí. Jak táhli Německem, tak měl ty trofeje. Jsme se ho ptali, jestli je to jeho, a on prý že jo.“¹⁹⁵*

„Tak jsme jim tam to ... prolézali jsme jim po autě a oni ti měli pod sedačkou, byla celá sedačka, to se zvedlo a pod tou sedačkou, jak si tam něco hledali, to měli plné pistolí, jak odzbrojovali Němce. Flinty nebrali, ale tyhle pistole... plný auto, plný tohle, pistolí.“¹⁹⁶

Technického hlediska si však nejvíc všímá pan Dolejší. O technice a výbavě obou armád vypráví velmi zaujatě: *„Já si pamatuji taky, ti Američani měli jako u Matějů, u Hod'ánků, auto, ale saharák, takové jenom přední sklo, ani to nemělo dveře nic. Jestli to bylo to Pattonovo co tam z Afriky, tak oni ho sem dostali. A za tím měli protitankový kanón. A vedle toho šoféra byla nahoře, takový kruhový, jako odrážka je na hůl, jak je polní drážka, tak na tom byl usazený kulomet, asi to muselo nějak na kolečkách, že s tím mohl jezdit kolem dokola Ale podle mého těžký, protože to byla*

¹⁹³ Archiv autora, Vyprávění pana Jana Masaře.

¹⁹⁴ Archiv autora, Vyprávění pana Jiřího Dolejšího.

¹⁹⁵ Archiv autora, Vyprávění pana Jana Masaře.

¹⁹⁶ Archiv autora, Vyprávění pana Františka Kubíka.

spousta páček, kluci z toho byli úplně vyjevení. No a jednou se tak, on přišel jednou, tak s těma páčkami zamlel a nechal nás být.

Jednou nám ten jeden vykládal, že u toho kanónu mají takovou bombu, a teď nám vykládal, že když to prostřelí kulkou, že se to samo zatmelí nebo zalepí nějak. Anglicky ani jeden, kluci. Tak on vytáhnul kus krabice, takové té žluté, pic a provrtal to, pak to takhle zase dal zpět a říkal, že jako může jet ten kanón dál.“¹⁹⁷

O Američanech se ještě tázaným vybavuje ochota někoho svézt v jeepu a hlavně záliba v děvčatech. *„Oni potom Američani taky chodili za holkami, to bylo normálně jejich. Tam z toho Haklovánu, ta tam u těch koní, ta potom byla v jiném stavu s ním. Oni prostě s těma jeepama jezdili, třeba jeli do Dehtář pro pivo, tak jsme seděli s nimi, jezdili jsme s nimi, kluci. Vzadu sedli a drželi se.“¹⁹⁸*

„Ty vojáci, ty měli ty jeepy, Američané. To víš, ty přijeli, naložili 5 holek a támhle je odvezli. To víš ty musely být, ty byly šťastné, že seděly v autě.“¹⁹⁹

Zálibu v děvčatech a dítě místní dívky s americkým vojákem potvrzuje i paní Brožová. Potvrzuje i rozdávání jídla a věcí Američany, ale ona v tom vidí frajerství a předvádění se. A ani k děvčatům se podle ní nechovali moc dobře: *„Američané přijeli na jeepech. Frajeři. Frajeři. To vidím furt, přímo frajeři. Tady ti mohli rozdávat to z té UNRRY. To byla taková vysoká plechovka uzavřená, možná že to tu ještě někde máme. To bylo jako pro vojáky na vojně výživa. A oni nám to tu rozdávali. Nu to všechno bylo čisté. Čisté a neunavené. ... Ale taky ne ty černoši, to byla taky banda, co sem přišli. Taky chodili za ženskýma, nemysli si. Jenže to dělali inteligentně. Ale myslíš, že tu nemordovali ženský? Mordovali je zrovna tak jako Rusové. Děti tu měli Američané a všechno v Žabech. Tak tu byla taková jedna dáma a tam měla s Američanem, s Angličanem, no tam z těch národů. No měla holčičku potom. No a ten odjel.“²⁰⁰*

I v čase oslav nezapomínali vojáci na svou povinnost, jak dokládá vyprávění Jiřího Dolejšího o Američanech a Františka Kubíka o Rusech: *„Potom oni měli, zkrátka voják má strach, tak tady oni se za Břehovem, ten křížek tam nahoru, tak tam asi měl stráž a ten přiběhl, anglicky nahlásil, ten nějak písknul, a to jsem se divil, oni všichni hup na to auto, šofér ještě neseseděl a už to vrčelo, už to letělo. A gummy hvízdaly. My než jsme byli u vrat, tak oni už zahýbali kolem Rybů, a jak jsme dojeli k Rybům, tak oni už byli nahoře a tam*

¹⁹⁷ Archiv autora, Vyprávění pana Jiřího Dolejšího.

¹⁹⁸ Archiv autora, Vyprávění pana Františka Kubíka.

¹⁹⁹ Archiv autora, Vyprávění pana Jana Masaře.

²⁰⁰ Archiv autora, Vyprávění paní Marie Brožové.

kolona všeho možného a všichni bílé prapory, táhlo to na Netolice, k Američanům, protože Rusů se báli, to je jasné. ²⁰¹

„Jednou si taky pamatuji, že utíkali jak ty říkáš, utíkali ty Němci, a byli tam chlapi někde na krmení, na obecních támhle nahoře, a viděli, jak tam nějaký Němci utíkají k Dehtáři, jako přes to rameno k tomuhle tomu. A přijeli domu z krmení a oni tady byli Rusové, tak jim to tady řekli. Rusové skočili na koně a už to tam hnali. A oni potom ale stejně přeplavali a utekli pryč. Ale vím, že to tam za nimi hnali škaředě. ²⁰²

Pan Dolejší v této souvislosti také vzpomněl, jak byli oni jako děti odehnány od ruské porady, přestože neuměl ani slovo rusky.

U Rusů se rozhodně nedá mluvit o podobné vybavenosti, jakou disponovali Američané. Téměř všichni vzpomínají, jak bylo potřeba dávat jim jídlo, a nebo jak si ho opatrovali sami. To prováděli hlavně lovem zvěře a také výlovem rybníků. *„Ale když přišli ty Rusové, ruská armáda, tak to byli chudáci, ti nic neměli, těm se muselo vařit, zabíjet prasata a tohle.* ²⁰³

„Jinak vcelku vím jenom jednou, že taky lovili velký rybník, dali síť, jako kluci jsme se dívali na ryby, udělali loviště, oni měli takovou síť jako na volejbal, tím zatahovali. No a chytli nějaké ty ryby. No oni na tom byli chudáci mnohem hůř, protože oni neměli chudáci nic. No a ty kdyby tam nějaké ty srnky stříleli, museli se z něčeho živit. Ono taky tenkrát těch srnek moc nebylo, dneska takové stavy. Já vím, když jsme chodili na jahody, tak když jsme viděli v lese srnku, to bylo něco. ²⁰⁴

Paní Kubíková lov srnek jen potvrzuje: *„Je nezasobovali. Tyhle stříleli v Čakově, si pamatuji, srnčí a to si vařili, oni si sami vařili, to jim museli tam uvolnit nějaký u Kašparů.* ²⁰⁵

Srnky jsou stručně zmíněny i v kronice: *„Rádi stříleli, a tak vystříleli značně naše srnčí.* ²⁰⁶

Pan Dolejší zase mluví o tom, jak si Rusové s sebou přivezli dobytek místo amerických konzerv: *„Jenom si pamatuji, že tady u Močidel, ani nevím, co jsme tam dělali, asi na pole, tam ležela žebra z krávy. Oni jako neměli konzervy jako Američani, ty*

²⁰¹ Archiv autora, Vyprávění pana Jiřího Dolejšího.

²⁰² Archiv autora, Vyprávění pana Františka Kubíka.

²⁰³ Archiv autora, Vyprávění pana Jana Masaře.

²⁰⁴ Archiv autora, Vyprávění pana Františka Kubíka.

²⁰⁵ Archiv autora, Vyprávění paní Marie Kubíkové.

²⁰⁶ Kronika obce Žabovřesky, s. 164.

měli na všechno konzervy, a tihle brali s sebou celý dobytek a vzali si jenom kýty a tohle a takové to ostatní hodili pryč. ²⁰⁷

Nejvíce ale lidem utkvělo v paměti ruské získávání krmení pro koně. Prý se nestarali, čím je louka, a posekli si bez ptaní tolik, kolik potřebovali. Jedna taková příhoda ze srpna se dostala i do kroniky: *„Koncem srpna se nám však nechtějí líbit. Z nedorozumění, které vzniklo mezi předsedou Národního výboru a ruským velitelem, došlo k posekání 30 ha luk. Tato rozloha byla posečena asi 17 vojáky. Byli to silní mladíci a s podivuhodnou zručností ovládali kosu. Sekali bez rosy. Když plochu posekali, navezli seno do větších kopic, které pak za pomoci koníka tahali do stohu. Jednou se také stalo, že odvezli seno, které bylo v kopách.* ²⁰⁸

Sečení potvrzují ale i další: *„A Rusové tady měli koně, ne? Myslím si, že je měli u Ševců nebo kde. No a kobyly, ty si síkli, za luka nějakou tu trávu. Pak si tu dokonce, co jsou dílny, zabrali si tam kus a sušili si, udělali si tam stoh, aby měli taky. Každý měl nějaké to krmení, takže jim to síkli. Ty kobyly musely žrát, ne?* ²⁰⁹

„Oni byli, americká armáda byla motorizovaná a ruská armáda byla převážně hippo, koně. Takže oni potřebovali krmení, tak si tady na lukách takových usušili 40 hektarů sena. Přijeli vojáci, kosami si to nasíkli a už sušili. A oni chodili a viděli takhle v poli, že je tam třeba semeník, tak tam zajeli a nasíkli si a on třeba toho, nebyli to takový plochy 20 ha, byl to třeba takový pruh, byli to soukromí zemědělci, tak tam měl třeba 0,5 ha a oni mu toho tři čtvrtě posíkli. ²¹⁰

„Oni posekali jetel, třeba semeňák, to bylo jedno, něco vzali. Ale co jsi s nimi mohl dělat s Rusákama. Museli to krmit, ty kobyly. ²¹¹

Pokud se podíváme na názor na Rusy ze stránky chování, uvidíme, že vesměs nebyl příliš kladný. Mluví se o hrubém chování a třeba i nadřazenosti. Ale není to pravidlem. Kronika mluví o Rusech jako o dobrých lidech a jejich špatné chování svádí na alkohol: *„Byli to lidé přímí. Oproti Američanům hůře situovaní. Ale co bylo hlavní, neměli rádi Němce. A věřte, že pouhé upozornění na německé vetřelce je dovedlo rozohnit. ... O zábavu se starají „Rusové“, kteří časem zavítají do obce. Koně půjčí, z „automatu“*

²⁰⁷ Archiv autora, Vyprávění pana Jiřího Dolejšího.

²⁰⁸ Kronika obce Žabovřesky, s. 164.

²⁰⁹ Archiv autora, Vyprávění pana Františka Kubíka.

²¹⁰ Archiv autora, Vyprávění pana Jana Masaře.

²¹¹ Archiv autora, Vyprávění pana Jiřího Dolejšího.

nechají střílet. Dobří lidé. Rádi však pijí „vodku“ tj. silnou kořalku. Potom se opijí a dopouštějí nepředloženosti.“²¹²

Nejkritičtěji hodnotí příslušníky Rudé armády Jan Masař. Vidí Rusy jako opilce, kteří nebyli moc vychovaní. Částečně je pak omlouvá tím, že špatné návyky získali už za carských dob Ruska: *„A po stránce taky té kultury to byla holt divočina. Byli to i mladí kluci a nebyli 5 let doma, říkali. To se pak člověk nemohl divit, že když bylo po válce, tu válku přežili, že potom vyskakovali a dělali všelijaký neřesti. Bylo na nich vidět, že teda byli zvyklí rabovat u těch Němců, a proto taky ty Němci z těch Budějovic utíkali před tou armádou k těm Američanům.*

Ty byli ubytovaní, hlavní lágr měli pod Vondrovem pod Hlubokou jak je zoologická zahrada, tam měli jako hlavní sídlo. Ty velitelé na ně byli dost přísný, taky tady jednoho vojáka zastřelili, nevíme proč, byl to mladý kluk, asi dvacetiletý. Přijeli, zastřelili, hodili do auta, odvezli. Vůbec se s nikým nebavili. Neví nikdo proč. On to byl takové lehčí zboží. Takže ona prostě byla ta armáda, bych řek, taková divoká.

Ale člověk s tím počítal, že oni zkusili dost. Tam byl ten carismus předtím, tak to, i když už bylo družstva a jezdilo se do Ruska na ty zájezdy, tak tam dělali jediné ženy, chlapi seděli a byli ožralý. Žínky to museli oddřít a oni chlastali. Oni na to byli zvyklý, za carismu dělali ty vojáky a ženy doma dělaly.“²¹³

Jiří Dolejší o nich mluví špatně bez přesnějšího vysvětlení. Špatní podle něj nebyli první Rusové, kteří sem přišli, ale až ti následní. Oceňuje u nich na druhou stranu péči o jejich techniku.

„To byli dobytek. První vlna Rusů, to bylo dobré. Jenže pak přišli ty z těch stepí, ty Kalmyci a já nevím co všechno. Ten pronárod s kobyčkami.”²¹⁴ A to byla verbež, kdepak, to nešlo nikam. Ale jak měli ty kanóny, tak toho si velmi vážili a jednou je Pepík někam poslal a oni tam zapadli do nějakého bahna, umazali si to, a pak to prý čistili velmi vehementně. Tady taky pucovali ten kanón, čistili to.“²¹⁵

Paní Brožová prakticky sdílí názor o hrubosti, přiznává zaostalost Rusů, ale nevidí v tom nic špatného a snaží se je co nejvíce obhajovat: *„Ale prosím tě, když jsi tolik let na frontě bez ženských a bez toho, to už není potom žádná kultura, to už, jako zvěř mi to*

²¹² Kronika obce Žabovřesky, s. 164.

²¹³ Archiv autora, Vyprávění pana Jana Masaře.

²¹⁴ Ve skutečnosti jsou Kalmyci západomongolský kmen, který přesídlil do Astrachánské oblasti severně od Kavkazu. Brzy se dostal pod správu Ruska a jako buddhistický národ byl dlouhodobě utlačován. Proto vítali v roce 1942 příchozí německé vojáky jako osvoboditele. Zato však byli v roce 1943 označeni za kolaboranty s nacismem a deportováni na Sibiř. Návrat jim byl povolen až v roce 1957. Proto není pravděpodobné, že se jednalo o tento národ.

²¹⁵ Archiv autora, Vyprávění pana Jiřího Dolejšího.

připadá. Všichni taky takoví nebyli. Ale vždyť ono už asi v té armádě bylo taky už hodně všechno asi nahnané, v tom Rusku, věř tomu. To víš, vždyť jich tam popadalo, tak se můžeš divit. Ono to bylo veliký teda, byl mohutný Sovětský Svaz, ale ta kultura tam asi taková nebyla. Ale ty všechno dali zase do té války. Vždyť ještě po válce tam jezdili třeba a ještě tam bydleli v zemljankách.

Jenže Rusové to brali jako tak, „Jsme vás osvobodili, nebo tak, tak jste naši bratři, sestry,“ nebo já nevím jak oni to brali. Ale která nechtěla ta ženská s ním nic mít, tak neboj se, že by byli. A když, a dozvěděl se to ten velitel, tak ho zastřelili. Jo. Opravdu. Věř tomu. To vím sama já že jo. Ne všichni nebyli, to jsou Češi, to je všechno. Každý národ ve válce tak jako.

A tyhle, ty právě nahnali na tu vojnu, a co jako neměli žádnou inteligenci, to je fakt. Ty se rvali jako zvířata. Šli do toho na smrt, úplně, bych řekla, bez přemýšlení nebo tak nějak. A takže ten Stalin je klidně ovládnul.

Ale sama od sebe si říkám, že křivdili, křivdí Rusům. Ne úplně teda, ale zavrhouvat je nemůžou, ty vojáky ruské. Ty si něco prožili. Tyhle už byli už jinak vybavení. Vždyť oni Američané byli už jinak vybavení než Rusko. Podívej se, proč oni je nechali dojít až ke Stalingradu, vždyť nemohl se bránit, neměli. A pak se do toho obuli.²¹⁶

Zajímavé na vztahu paní Brožové k Rusům je skutečnost, že podle ní byly za stav v Sovětském Svazu odpovědné západní mocnosti, ke kterým chová nelibost: „No tak to víš, to bylo, ty nebyli dlouho v boji. Vždyť každý ví, že Amerika zasáhla až jako dál. Ta opravdu zasáhla dál! Ta se nezúčastnila všech, ta akorát bombardovali, hloubkaři lítali. A to byl všechno. Jak ta naše letka tam odešla do Ameriky. Do Anglie. No tak tam jako takhle.

To víš, že Američané byli takoví inteligentnější, nebyli zamazaní, zkrátka začali válčit až když byl konec. Ale Rusové, ti to jeli. Ty jeli celými svými těly, vším. Ty šli, bojovali. Protože oni to teď třeba na toho Stalina, že je tak hnal. No třeba to byla pravda. Ale to tenkrát, ty přišli chudáci s koni, utahanými koni, utahaní, urvaní, mladíci třeba všelijaký. Úplně mladý děti. Boty třeba rozbitý.

Nu to u těch Američanů všechno bylo čisté. Čisté neunavené. Jestli poctivě tu historii by vykládali, tak někde ti musí říct, že ti nezačali válku na stejně, až když viděli, že Němec pomalu končí. Francouzi, vždyť byli s Němci a nakonec se to všechno přidalo. První se hnali Rusové, ty nejvíc. Ale nikdo jim nepomohl. Až když je hnali zpět od Stalingradu, tak

²¹⁶ Archiv autora, Vyprávění paní Marie Brožové.

tyhle národy jako by se zvedly, začali tu bombardovat výtopnu v Budějicích, která už jako neměla cenu. A hloubkoví letci, kteří zabíjeli támhle lidi. A to lítalo a to byl už pomalu konec války. Mně to nepřipadá nijak jako chytrý. Neumím to říct.

Ale jako byli chytrí oni. Věděli kdy začít. A slízli tu smetanu. Zkrátka Rusové šli do toho po hlavě, no. Asi to byli Slovani, kteří se bijí. Ty se vždycky bili, vždyť to vidíš, Slovani. Ale tihle ti holt věděli, tak ty se vytrískají a vytrískají Němce a my přijdeme. Já jim to nezazlívám, byli chytrý, byli chytrý. Ale Amerika, no ta už potom šla a už akorát reprezentovala. Ale nechali je hodně vykrvácet, Rusáky, než jim šli pomoci všechny ty státy. Věř tomu.

Já tomu teda nerozumím, ale myslím si, že jim ubírají hodně, Rusům, ubírají jim hodně v těch dějinách. Nevím, jak to teda dál je, ale třeba jak to jenom slyšíš. A teď člověk z televize jenom slyš, jak to byl všechno zlé od Rusů. Ale všechno zlé nebylo. Vždyť nás osvobodili. A že si tu dělali práva? Což teď Američané si tu nebudou dělat s radarem práva?“²¹⁷

Rusové ale vždy jen nebrali. Rodině pana Dolejšího přenechali dokonce nákladní vůz. V srpnu se Rusové sebrali a spěšně odtáhli zpět bez valné části techniky pryč. Některé vozy pak byly odvezeny dodatečně, některé byly ponechány svému osudu, ale jeden vůz otec pana Dolejšího přímo dostal od ruského důstojníka. Navíc dostali za sebranou konvici na mléko konvici na kroupení. Pan Dolejší také nastiňuje svou teorii, proč Rudá armáda odešla z Břehova tak narychlo.

„Jednou si také pamatuji takové ty, sem ta to vidím v televizi, takové pásové, a tam byli v řadách za sebou, to byl takový přepravce vojáků a těch tam mohlo být hodně a za tím tam měli kanóny a různé takové přívěsy. A jak tam teďka Bohouš řádí, tak táta tam měl výběh udělaný pro hříbata.“²¹⁸ Tak tam to otáčeli, drny lítali, já jsem říkal, „sakra to je síla.“

Potom jeden ten kapitán od těch, zkrátka Rus, přišel za tátou a povídá: „My jsme ti zničili tou technikou něco, polámali ty stromky, tady máš jedno nákladní auto.“ Asi 3,5 tuny, já nevím co to bylo. A on říká: „Tahle technika, to nemá cenu, oni mi to naši stejně vezmou.“ Ten vzal papír, omáčknu razítko, všechno, ale azbukou, to je jasné.

A potom odjeli. Potom jsem se někde tady dočetl, tady to někde je Na Mandžuských sopkách.²¹⁹ Tak odtud táhli. Věšho nechali, jenom mančaft, protože tam už měli, a táhli

²¹⁷ Tamtéž.

²¹⁸ Louka, na které je v současnosti letní parket Bohuslava Nekoly.

²¹⁹ Oleg Smirnov, *Na Mandžuských sopkách*, Praha 1987.

na Japonsko. Když spadla ta první bomba atomová a tak to bylo asi šestého. Zkrátka za dva dny po atomové bombě vypověděli Japonsku válku. A hnali to tam sakra sviňským krokem, aby tam včas byli. Veškerý ten mančaft. Ty tady nechali všechno. Možná nějaký ten tank vzali, ale hodně málo. Možná, že sebrali cestou. Nebudou táhnout z Břehova. Jenom mančaft. A to byl, museli to být kluci jako vyvácený, vyučení válečníci.

Jenom ještě si pamatuji, vzali nám, my jsme měli takové dvě konvice na mléko, dvě zkrátka nádoby a oni nám jednu vzali. A najednou se objevil Rusák zpátky a přinesl takovou velkou konev na kropení, jako že to. Jako že to vrátili. Ale kus za kus. Tak to vrátili a byli pryč. Ale možná, že se potom sebrali a táhli na ten do Madžuska, to se domnívám já. Oni něco potom stáhli domů.

Tady byli před Koupali, jak je takové to parkoviště, tak tam stál nějaký Opel, tady taky něco, ta to bylo, jak je sklo v dveřích, jak začíná střecha, tak to bylo štrejchnuté, bylo vidět jak to kulka brala, postřílené. My jsme to samozřejmě rozebrali.“²²⁰

Rodině paní Brožové zase nechali vojenského koně: „My jsme měli potom jednu kobylku od nich, Pepku, no valacha potom. A ta byla z boje a já jsem s nimi jela pro jetel támhle za řeku a zahřímalo a nebo padla nějaká rána a on si lehl, jak byli z boje naučení. A teď já měla jít do Strýčic do školy a on si mi lehl na silnici a nevstat a nevstat. Teď ještě že mě táta viděl od té řeky, tak šel, a ještě že jezdil jenom jeden autobus, to byl strejda Drábů, ten už věděl, co taky ta kobyla dělá. Taky to bylo něco.“²²¹

V Čakově bylo soužití s Rusy bezproblémové: „Rusové potom měli v Čakově závoru a tam bydleli na sadě u těch jedněch, v takové kolně. No a nikomu nic nedělali asi. On tam s nimi byl takový velitel a ten byl dost přísný, dost je držel zpátky. Oni jak byli mimo, na tom sadě, a bylo jich tam málo. Ono jich tam bylo asi tak 6-8, jenom taková hlídka, a všechno co projelo, jelo až k té americké zóně a tam někde se to do těch vesnic všechno jako rozplizlo a tady jich zůstalo jen pár.

Vím, že potom chodili, ty, měli tam koně taky a chodili je jako Rusové, že je jezdili do rybníka tam do toho Beranova pod Čakovem, tam že je jezdili plavit. A tak, to víš že je krmili, tak vždycky někomu něco usíkli a tak, ale jinak se chovali slušně. Ale oni jich měli málo, jich tam moc nebylo, asi 2 nebo tak. Jestli to potom naložili na ten vozík, nevím. Jak prostě odešli, to už nevím, to už si vůbec nepamatuji.“²²²

²²⁰ Archiv autora, Vyprávění pana Jiřího Dolejšiho.

²²¹ Archiv autora, Vyprávění paní Marie Brožové.

²²² Archiv autora, Vyprávění paní Marie Kubíkové.

4. 7. Rok 1945 – Odchod Němců

S koncem války se blížil i konec pobytu tyrolských přistěhovalců v Čechách. Kronika už k 5. květnu vypráví, jak bylo s Němci a maďarskými vojáky, kteří pobývali ve vsi, nakládáno: „*Mezitím se již provádělo patřičné řízení s Tyroláky a s Bezarábcí, kteří sem utekli před ruskou armádou. Kromě těchto cizinců zde ještě byli maďarští vojáci, kteří zůstali věrni „Německu“. My jsme si ale věděli rady. Maďaři, ty měli zbraně, tak na ty jsme šli po dobrém, a potom to byli stejně ztracení lidé. Ale Tyrolákům a Bezarabcům jsme to osmažili. Pamatuji se, jak jsme na ně vždycky namířili takovou bezvýznamnou „flobertku“, kterou jsme si pořídili. To jste pak měli vidět, co dělali. Plakali, prosili. Už bylo pryč všechno „němectví“.*“²²³

Lidé pak vypráví o tzv. hurá partyzánech, kteří se snažili Němce vyrabovat. Většinou ale proběhli události i přes zášť k Němcům v klidu a nedošlo k žádným potížím. Vystěhované rodiny se vrátily do svých domovů a prozatím tam žily spolu s „Tyroláky“. „*Nemusím ani uvádět, že jakmile jsme byli svobodní, vrátili se majitelé do svých odcizených statků. Pole byly zpuštěny, Jediná dobrá věc, kterou zde Němci vykonali, bylo to, že přestavěli téměř od základů č. 19 a č. 13. Avšak zpuštěná pole a užívání hospodářství během války vykazovaly mnohem větší ztráty.*“²²⁴

Hurá partyzáni jsou obecně bráni špatně a žádný z narátorů, pokud o nich mluvil, s nimi neprojevil souhlas. Paní Brožová dokonce vypráví, jak přišli někteří lidé Němce vyrabovat, ale nebylo jim to umožněno. „Tyroláci“ však přesto ze strachu utekli do polí. „*Ale tihle lidé co tu byli nastěhovaní, tak ty museli pryč. My jsme se vrátili domů, po té válce, asi za týden, protože ti tady bydleli. A chvíli, že budou odsunovat. Od nás odešli, že opravdu, no vzali si všechno. Jenže jednu noc, já nevím, jestli to taky k mám, přišli takový ti partyzáni, kteří byli hej, a že jdou Němce vyrabovat. No a táta, to už mi jsme tady bydleli, táta stál a vyhnal je. Jenže ty Němci tu byli v takové, jak je támhle ta sednička, to bylo jinak, tam nebyl štít zazděný, a tak vyskákali, jak se báli a letěli do polí, teď jak je Havlák rybník, tak tam byla taková rokle jako. Tak tam do rána byli a pak se vrátili. A už potom je tu nikdo neobtěžoval. A pak asi do měsíce se nějak museli vystěhovat. Pro ně to bylo, třeba pro nás to bylo tenkrát taky hrozné, když jsme museli jít z domova, ale tak oni taky neměli jít do čeho zpátky, protože to byli opravdu chudí lidé, protože ty si sem šli,*

²²³ Kronika obce Žabovřesky, s. 159-160.

²²⁴ Tamtéž, s. 166.

třeba od nás potom už šli ty podruzi do zahraničí, tak dostali majetek, a tyhle tam asi taky neměli žádný majetek, takže se jim člověk tak jako nedivil.“²²⁵

I někteří další potvrzují, že vše proběhlo v poklidu. A ti, kteří ne, tak většinou ani neví, jak a kdy Němci odešli. A to také svědčí o tom, že odchod byl bezproblémový. Kdyby byly vznikaly nějaké nepříjemnosti, těžko by narátoři věnovali celé záležitosti velmi malý prostor, jako tomu je takto. Za vše mluví „vyprávění“ pana Kubíka: *„To se potom nějak odstěhovalo.*“²²⁶

Marie Brožová, která pověděla k odsunu „žabovřeských“ Němců nejvíc, vzpomněla i přímo na odchod: *„No ale přitom taky jsme jim nikdo nic nedělal. Byly tu možná, mám za to, přesně si to nepamatuji, že tady byli ještě měsíc, než jako. No a pak, takový vůz jim táta ještě dal, odvezl je s koňmi do Buděj. Všechno to bylo v pytlích, ty jejich věci, nandané. No ale v Budějích jim to asi potom sebrali, nemohli už víc mít.*“²²⁷

Vybavila si i osud jednoho německého veterináře, který sem chodil ošetřovat koně: *„Ale myslím, že ještě, ale to byl, chodil k nám zvěrolékař a ten se jmenoval Lay, ale to byl Němec. Ale řeknu ti, že to byli taky rozdíl. Ten nám léčil koně a ten se potom po válce oběsil. A toho mi bylo líto. Já jsem říkala a i táta říkal: „Toho bych byl chránil.“ Protože to byl opravdu takový lidumil.*“²²⁸

Že nezůstali Tyrolanům na odchod špatné vzpomínky dokazuje i to, že se sem v devadesátých letech přijeli hromadně podívat jejich potomci, děti, které už třeba zažily pobyt v Žabovřeskách. Velmi se prý chtěli setkat s místními a když některé nezastihli, litovali toho a prý i plánovali novou cestu.

Odchod čakovských přistěhovalců proběhl také bez problémů. Jedna rodina odešla pod rouškou noci a druhá byla vyprovazena bez problémů. Již zmiňovaný Pepi, který se nejvíce přátelil s místními dětmi prý obec také později navštívil.

„A když byl konec války, bylo toho tak 5., tak ten jeden, co byl na tom větším statku, vyvěsil bílou vlajku, jako že se vzdává. Jako když hlásilo Německo kapitulaci, tak on vyhlásil bílou vlajku. A oni ho potom, protože na faře byli místnosti, kde taky bydleli vystěhovaní z vedlejší vesnice, z Čakovce, statkář, tak ten se odstěhoval zpátky a oni tam tyhle Němce nastěhovali do jedné místnosti. A potom, když už bylo už opravdu všechno skončený, tak potom se teprve dostali zpátky do toho Rakousko, tady někam k tomu Linci,

²²⁵ Archiv autora, Vyprávění paní Marie Brožové.

²²⁶ Archiv autora, Vyprávění pana Františka Kubíka.

²²⁷ Archiv autora, Vyprávění paní Marie Brožové.

²²⁸ Tamtéž.

k Freistadtu, tady někde jsou, blízko Freistadtu. Snad tam i jezdí docela, ten nejstarší syn, ten Pepík, který si nejvíc jako pamatuje.

A tamti druhý, ty přijeli takovým vozem, jako jezdilo se ve středověku. Jak to mělo takový oblouk, takovou plachtu. A jednou ráno tam řval dobytek, když bylo už ke konci války, tak tam přelezli lidi podívat se místní, a oni byli i s tím vozem pryč. Ty vůbec se nijak neprojevovali. Ale tyhle nebyli špatný.²²⁹

²²⁹ Archiv autora, Vyprávění paní Marie Kubíkové.

5. Oběti

Druhá světová válka byla nejkrvavějším konfliktem v historii. Podle odhadů v ní zemřelo až 72 000 000 lidí. Z toho 345 000 obyvatelů Československa. Kolik si vyžádala válka obětí ve sledovaných obcích? Naštěstí ne mnoho. V Břehově, Dehtářích a Jaronicích nepadl za oběť válce dokonce nikdo.

S Žabovřeskami je spojeno 6 mrtvých. Dva z nich však už ve vsi nežili, jen z ní pocházeli. První obětí se stal jednačtyřicetiletý František Dráb, strýc Marie Brožové. Ten byl vězněn v několika koncentračních táborech a v roce 1942 umřel v Mauthausenu. Kronika v záznamu o jeho úmrtí uvádí nesprávně koncentrační tábor Dachau. *„Nacistická persekuce, která se až doposud nedostala do našeho rodiště, náhle zasahuje. A tak odchází na věčné časy ing. František Dráb rol. syn z č. 13, byvše umučen německými vrahy v koncentračním táboře „Dachau“.*“²³⁰

V roce 1943 zemřel druhý příslušník obce. Jednalo se o Václava Sýkoru uvězněného v souvislosti s událostmi ve mlýně. Bylo mu v době úmrtí 55 let. *„Tak byl vzat do vazby na „Pankráci“ zdejší občan Václav Sýkora rolník z č. 59, který umírá po několika týdnech.*“²³¹

Stejně tak Tomáš Houdek, kterému bylo už 67 roků, byl obětí událostí ve mlýně. Ten zemřel ale až v roce 1944 po návratu z vězení. *„Další oběť Němců. Staříčský Tomáš Houdek z č. 44 jest uvězněn v souvislosti s kontrolou mlýna v roce minulém, po několika týdnech se pro nemoc vrátil domů a zde zemřel.*“²³²

Nejvíce obětí přinesl poslední rok války. Obětí, která již nežila v obci, byl Václav Vald, bratr mlynáře. Umírá ve věznici v Drážďanech ve věku 29 let. Jak vyprávěl pan Masař, on byl podle něj pravděpodobně příčinou událostí ve mlýně. Byl to pracovník pojišťovny v Praze a byl zatčen z politických důvodů. Proto prý proběhla i razie ve mlýně. *„Tak umírá ve věznici v Drážďanech, když byl předtím vězněn a týrán v řadě koncentráků, Václav Vald, rol. syn z č. 62.*“²³³

Posledními oběťmi byli Karel Koreš, 26 let, a Bohuslav Soukup, 22 let. Ti patřili do skupiny nasazených do Říše na práci a zahynuli při náletu: *„V Německu umírá Bohuslav*

²³⁰ Kronika obce Žabovřesky, s. 147.

²³¹ Tamtéž, s. 150.

²³² Tamtéž, s. 153.

²³³ Tamtéž, s. 156.

Soukup, zedník z č. 66, Karel Koreš, číšník z č. 67, kteří byli zavlčeni do Německa na práci.“

V Čakově se stal obětí soused paní Kubíkové, který byl nasazen na práce do Říše a později byl popraven za krádež potravin. *„Ale třeba náš soused z druhé strany, ten byl nasazený do říše. On byl elektrikář. Byl svobodný, měl vážnou známost, ale byl ještě svobodný. A ten byl v Berlíně myslím na práci. No a potom, oni tam nějak ještě jako jak se bombardovalo, tak tam museli uklízet, ty bouranice a takový to. A oni tam taky něco si vzali, ty dělníci tam. Když to třeba nesli do fabriky. No hlavně jídlo, byli hladoví, byli v těch lágrech a to. Takže si tam něco vzali a on je někdo udal a oni je za to, byli odsouzeni k smrti. Já se pamatuji na ten dopis, který přišel té jeho mamince. Já jak jsem byla dítě, tak ona mě hodně hlídala, když naši chodili na pole, tak ona mě ta babička hodně hlídala. Tak jsem tam byla skoro jako doma. A maminka jí zase za to dávala co mohla, v té domácnosti taky. Tak končil ten dopis „Jen bůh mi může býti milostiv.“ A já jsem se pro něj tak naplakala, jak jsem ho měla ráda.“²³⁴*

Druhý mrtvý v Čakově byl trochu nestandardní. V první řadě to bylo už po válce a v druhé se jednalo o Němce. Přesněji o prchajícího německého vojáka, kterého zastřelil místní hajný: *„A potom občas bylo vidět, že ještě tu a tam přebíhali nějaký ty německý vojáci, už třeba byli vysvěčený napůl. A tam na tom kopci, jako směrem na Záboří, byl čakovský hajný a ten měl flintu no a najednou, to je teda verze jak já sem slyšela, on jako říkal, na kopečku seděl, sundal si, bylo horko, na tom konci války to bylo strašné teplo, já si pamatuji, že jsme chodili na konvalinky a nechtěli nás jako děti pouštět do lesa, měli strach, aby nám ty, co utíkali nebo se tam jenom tak potulují, něco neudělali. On tam nějak odpočíval a snad vyběhli, tam bylo na každé straně obilí, a z toho obilí vyběhli 3 Němci, a že ho chtěli odzbrojit, on vystřelil a toho jednoho teda zastřelil. Toho potom přivezli do vsi a byl tam doktor a ten ho ohledal a zjistil že je mrtvý, tak ho dali do márnice. Byl to Rakušák podle dokladů, co měl u sebe, a tak dali vědět, jako četnická stanice, jeho rodině, ale v Čakově ho pohřbili na hřbitově a kněz mu jako vykropil hrob a pohřbili ho tam. Jestli tam někdy někdo přijel, to už nevím.“²³⁵*

S koncem války však neztratili obce pouze lidi, co během války zemřeli. Po odsunu Němců z pohraničí se totiž našla spousta lidí, které zlákala volná půda v pohraničí. „Ztráty“ tímto způsobem, byly větší než jakýmkoli jiným za celé období války. Kronika

²³⁴ Archiv autora, Vyprávění paní Marie Kubíkové.

²³⁵ Tamtéž.

k tomuto uvádí velmi přesný seznam. Odchod do pohraničí pro některé znamenal občas jen posun o pár kilometrů do téměř sousední vesnice.

„První poválečná léta přinesla úplný přerod naší vesnice. Naše pohraničí, oprostěné od posledních zbytků Sudetských Němců, volná nás drobný venkovský lid, že v pohraničí jest potřeba dobrých rukou a toho právě využívá několik drobnějších usedlíků, kteří opouští naši vesnici.

Jsou to: 1. Martin Ryneš, dělník, odjíždí do Horního Dvořiště

2. Jan Šesták, zedník, odjíždí do Rychnova

3. Josef Bárta, zedník, odjíždí do Radašovic

4. Josef Chromý, tesař, odjíždí do Jánského údolí

5. Frant. Lajer, tesař, odjíždí do Mariánských lázní

6. Frant. Diviš, zeměd., odjíždí do Záborky

7. Frant. Kronaisl, dělník, odjíždí do Holarovic

8. Jan Koreš, tesař, odjíždí do Frant. lázní

9. Stan. Svoboda, řezník, odjíždí do Záborky

10. Jan John, dělník, odjíždí do Záborky

11. Vojtěch Vaněček, zeměd., odjíždí do Horní planě

*12. Jan Vaneček, dělník, odjíždí do Holarovic.*²³⁶

Odchody z Břehova zase pamatuje Jiří Dolejší. *„Tady byly Haurů, ty šli do pohraničí, potom byli Kališů, jak bydlím já, ty taky šli zabrat pohraničí, Vlčků, kdo ještě? Schwarz. A jestli ještě někdo byl v Chudých chalupě, že by odtud taky táhnul, já už si nepamatuji. Zkrátka tihle šli a zabrali si. To byli celé vesnice, to byli ti bezzemci, neměli nic nebo hodně málo, tak šli tam. Jenže dlouho tam nevydržel, udělali z toho statky, že?.*²³⁷

²³⁶ Kronika obce Žabovřesky, s. 168.

²³⁷ Archiv autora, Vyprávění pana Jiřího Dolejšího.

6. Závěr

Tato bakalářská práce je založena na srovnávání zápisů obecních kronik s výpověďmi pamětníků. Pokusil jsem se sestavit sled událostí, které se ve vsích odehrály. To se podařilo. Prakticky však jen pro Žabovřesky, které byly ústřední ze zkoumaných obcí. Ostatní obecní kroniky nebyly v té době bohužel vedeny, ani nebyly po válce dopsány dodatečně.

V Žabovřeskách byl podle místní kroniky sestaven poměrně ucelený obraz o průběhu okupace. Podařilo se popsat většinu důležitých změn a kronika dobře zachycuje stav věcí ve vsi.

Hlavním jádrem práce bylo popsat dění v obci očima pamětníků. Cílem bylo zjistit, jestli se jejich pohled na dění shoduje. Ať už vzájemně, s kronikou a nebo s obecným pohledem na věc.

Původním záměrem bylo použít co nejvíce narátorů, to se však vlivem různých okolností nepodařilo. Menší množství tázaných bylo pozitivní v tom, že důkladnějším rozborem jejich výpovědí dovoľoval důkladněji vyprofilovat osobnost každého z nich. Tudíž si čtenář může lépe utvořit představu, jaký pohled který z narátorů na události zaujímá.

Bohužel to naráží na některá mírná úskalí. Občas totiž, obzvláště u některých mužů, se snaží nezasazovat do děje sebe sama a své přímé zážitky a příběh pak působí trochu výkladově a také to částečně ztěžuje vyprofilování jejich osobnosti.

První z tázaných byla paní Marie Brožová, rozená Drábová. Té bylo na konci války 12 let. Patřila do rodiny, kterou postihlo vystěhování ze statku, a možná i proto líčí události nejvíc ze svého pohledu a je v jejím vzpomínání cítit přímé zapojení do děje. Také díky tomu hodně rozebírala události průběhu války, nejen jejího konce.

Ve vyprávění paní Brožové je poznat zřejmá zášť vůči první republice a vůči západním mocnostem. Na druhou stranu lze dobře rozpoznat obdiv k Sovětskému svazu i jeho „rudým“ vojákům. První republice vyčítá špatný zemědělský stav, který se podle ní příchodem německých okupantů podstatně zlepšil. Západu pak vyčítá přílišnou rozvinutost a pozdní vstup do války. Viní ho ze snahy nechat Sovětský svaz padnout a za přivlastňování si zásluh za válku, které s téměř neúčastnil. K Němcům je od ní cítit zášť spíše povinná.

Pan Jan Masař byl ze všech tázaných nejstarší. Na konci války mu bylo „již“ 18 let. Proto také hodně popisuje události průběhu okupace, nejen jejího konce. Ve vyprávění se událostem, které se týkaly jeho, věnoval také poměrně dost, ale nejvíce v částech, které se tolik netýkaly přímo válečného období. Přistěhovalé Němce nehodnotí vesměs nijak špatně. Největší nepřátelství je z jeho vyprávění cítit vůči Rusům a i on sám přiznal, že rozhodně nesympatizuje s komunismem.

Panu Jiřímu Dolejšimu bylo na konci války 13 let. Pochází z Břehova, proto byl důležitým zdrojem právě pro tuto obec. Z období války vyprávěl hlavně o jejím konci. Největší zálibu našel v technice a válečnictví, o kterých toho nahovořil spoustu. O Rusech prohlašoval, že jsou dobytek, přesto to ničím nepodložil.

Dalšími jsou pan František Kubík a paní Marie Kubíková. Paní Kubíková je ze všech tázaných nejmladší. Na konci války jí bylo pouhých 9 let. Ale možná i to pomohlo, že se do svého vyprávění dokázala vcítit a dala do něj dost svých zážitků. Na druhou stranu si ve svém věku ještě tolik neuvědomovala válečné strasti, a tudíž necítila zášť proti žádné skupině. Paní Kubíková žila ve svém mládí v Čakově (než se provdala do Žabovřesk), proto se její vyprávění soustředí pouze na tuto obec.

Františku Kubíkovi bylo na konci války 14 let. Ze všech narátorů bylo jeho vyprávění nejvíce odcizené a působí, jako by se odehrávalo někde jinde. Pan Kubík téměř nikdy nemluvil o sobě a většinou nepadla ani zmínka, že by se účastnil nějakých událostí ve vsi. Často také na mnohé otázky odpovídal pouze stroze. Proto nejde poznat náklonnost či nevraživost vůči určité skupině. Na druhou stranu si vzpomněl na pár věcí, které ostatní nezmínili.

K práci přispěl i pan Václav Dráb z Jaronic. Tomu bylo na konci války 18 let. Bohužel odmítl nahrávání s tím, že si nic nepamatuje a zmínil pouze pár skutečností. Proto mi posloužila jeho krátká řeč jen dvakrát k ověření tvrzení jiných.

Pamětníci dokázali vesměs naznačit svůj názor na události a popsali je dobře ze svého pohledu. Většinou byl nastíněn pohled z více úhlů a práce tak splnila v tomto směru svůj záměr.

Často došlo i k tomu, že se pohled různých narátorů na stejnou událost více či méně lišil. Tato subjektivnost je však spíše přínosná než na škodu. V pohledu na přistěhovalce, kteří ve vsi žili, se pak většina lidí shodla a oproti očekáváním na ně měli vcelku pozitivní či nejméně neutrální názor. I odsun zde proběhl oproti vyhrocené celostátní situaci v klidu.

Práce ukazuje, jak válka ovlivnila život v obci. Nastíněny byly například hospodářské kontroly v obci, které připomněly pamětníkům atmosféru strachu a které si vyžádaly několik lidských životů.

Pamětníci poskytli vesměs dobrý pohled na události v malé oblasti jižních Čech. Zajímavé by však také mohlo být srovnání s jinou částí republiky, které by mohlo odhalit některé významné rozdíly, nebo by na druhou stranu mohlo potvrdit získané poznatky o životě na válkou poznamenaném venkově.

Použité prameny a literatura

Prameny

Archiv autora, Vyprávění pana Františka Kubíka.

Archiv autora, Vyprávění pana Jana Masaře.

Archiv autora, Vyprávění pana Jiřího Dolejšího.

Archiv autora, Vyprávění pana Václava Drába

Archiv autora, Vyprávění paní Marie Brožové.

Archiv autora, Vyprávění paní Marie Kubíkové.

Kronika obce Žabovřesky 1925-1949.

Státní okresní archiv České Budějovice, Kronika obce Břehov 1925-1945.

Státní okresní archiv České Budějovice, Kronika obce Dubné 1924-1974.

Státní okresní archiv České Budějovice, Kronika obce Jaronice 1920-1940.

Literatura

AMORT, Čestmír, *Heydrichiáda*, Praha 1965.

BARTOŠEK, Karel, *Pražské povstání 1945*, Praha 1960.

BENEŠ, Zdeněk - JANČÍK, Drahomír - KUKLÍK ml., Jan - KUBŮ, Eduard - KURAL, Václav - KVAČEK, Robert - PAVLÍČEK, Václav - PEŠEK, Jiří - PETRÁŠ, René - RADVANOVSÝ, Zdeněk – SUCHÁNEK, Radovan, *Rozumět dějinám. Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948*, Praha 2002.

BENEŠ, Zdeněk - KUKLÍK ml., Jan - KURAL, Václav - PEŠEK, Jiří, *Téma: Odsun – Vertreibung. Transfer Němců z Československa 1945-1947*. Praha 2002.

BRANDES Detlef, *Češi pod německým protektorátem : okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Praha 2000.

CIRONIS, Petros, *Na demarkační linii*, Rokycany 1990.

- DOLEŽAL Jiří, *Česká kultura za protektorátu*, Praha 1996.
- DRÁBEK, Jan, *Po uši v protektorátu*. Praha 2001.
- GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan, *Dramatické i všední dny protektorátu*. Praha 1996.
- HROMÁDKA, Karel a kol., *Přímým pohledem. Květen 1945 ve východočeských kronikách*, Hradec Králové 1985.
- JAKL Tomáš, *Květen 1945 v českých zemích. Pozemní operace vojsk Osy a Spojenců*, Praha 2004.
- KURAL, Václav, *Místo společenství konflikt! Češi a Němci ve Velkoněmecké říši a cesta k odsunu (1939-1945)*, Praha 1994.
- PECKA, Jindřich, *Na demarkační čáře. Americká armáda v Čechách v roce 1945*, Praha 1995.
- PECHA, Miloslav - ŠMÍD, Stanislav - VONDRA, Václav, *Protifašistický odboj na Českobudějovicku 1938-1945*, České Budějovice 1986.
- PECHA, Miloslav - VONDRA, Václav, *Českobudějovicko v době nacistické okupace a osvobození 1939-1945*, České Budějovice 2004.
- RICHTER, Karel, *Dobývání domova : osvobození Československa bez cenzury a legend. (I. část)*, Praha 2005
- RICHTER, Karel, *Dobývání domova : osvobození Československa bez cenzury a legend. (II. část)*, Praha 2005.
- UHLÍŘ, Jan Boris, *Ve stínu říšské orlice*. Praha 2002.
- UHLÍŘ, Jan Boris, *Protektorát Čechy a Morava v obrazech*, Praha 2007.
- VANĚK, Miroslav – MÜCKE, Pavel – PELIKÁNOVÁ, Hana, *Naslouchat hlasům paměti. Teoretické a praktické aspekty orální historie*, Praha 2007.

Internetové stránky

www.palba.cz

www.fronta.cz

www.encyklopedie.seznam.cz

www.koniny.ic.cz

Seznam obrazové přílohy

1. Mapa katastru obce Žabovřesky. Kronika obce Žabovřesky.
2. Pozemková mapa Žabovřesk s vyznačenými chalupami. Chybí mlýn a přilehlé budovy. Kronika obce Žabovřesky.
3. Foto obecního zastupitelstva obce Žabovřesky. Nahoře uprostřed, označený číslem 3, starosta obce Vojtěch Rypota. Kronika obce Žabovřesky.
4. Foto ze slavnostního odhalení Švehlova památníku v roce 1938. Kronika obce Žabovřesky.
5. Titulní strana žabovřeské kroniky. Kronika obce Žabovřesky.
6. Památník obětem 1. i 2. světové války v Žabovřeskách.

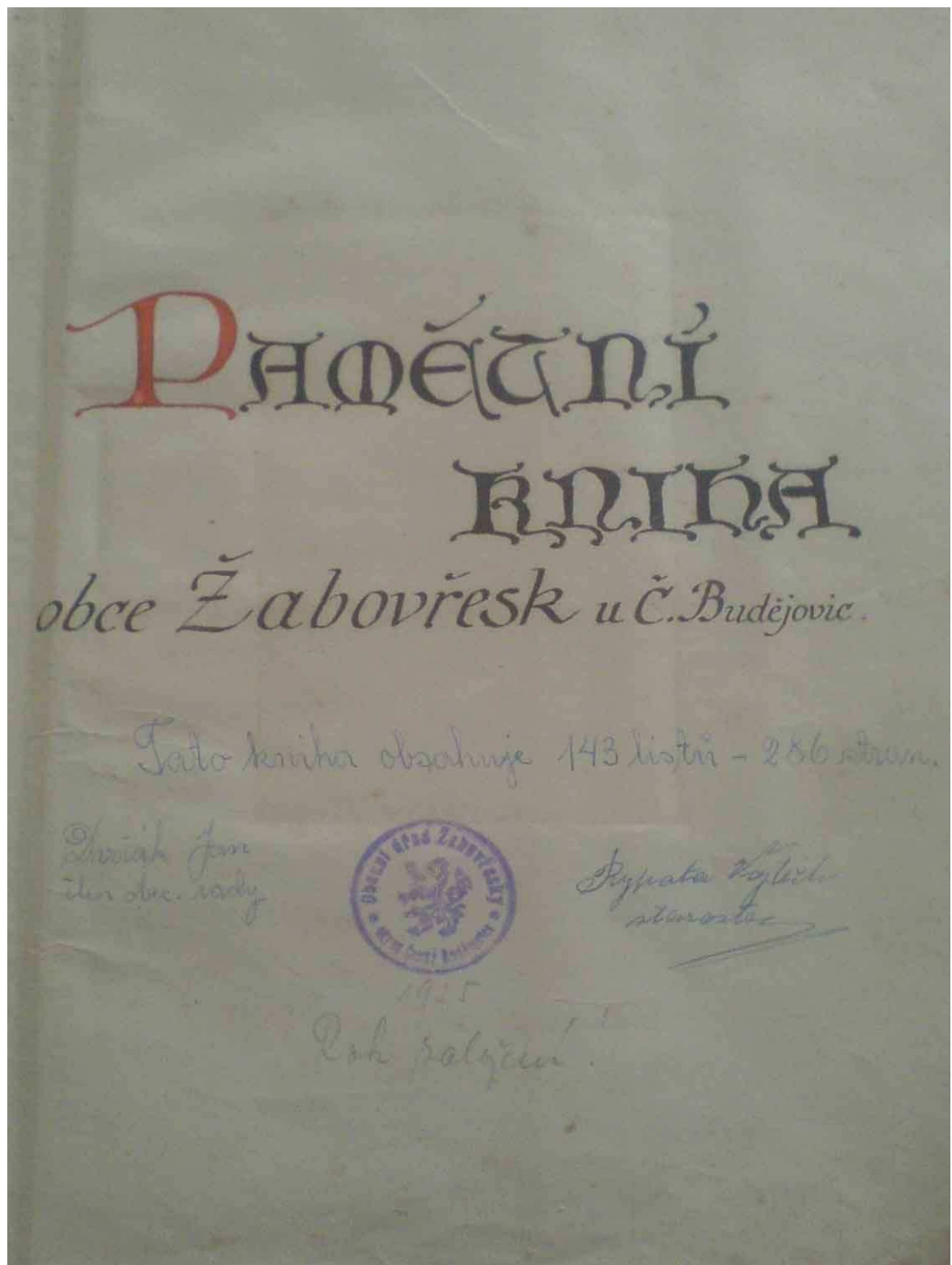
2. Pozemková mapa Žabovřesk s vyznačenými chalupami. Chybí mlýn a přilehlé budovy. Nadpis Žabovřesky pochází z dřívějšího německého názvu obce Ziawobrezsk.

3. Foto obecního zastupitelstva obce Žabovřesky. Nahoře uprostřed, označený číslem 3, starosta obce Vojtěch Rypota.

4. Foto ze slavnostního odhalení Švehlova památníku v roce 1938.

5. Titulní strana žabovřeské kroniky.

6. Památník obětem 1. a 2. světové války v Žbovřeskách.